

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

ΔΠΜΣ: Διαχείριση Μνημείων: Αρχαιολογία, Γβλή Αρχιτεκτονική

Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία (ΜΔΕ)

με θέμα:

Η Πρόσληψη και Διαχείριση του Μύθου σε μουσειακό περιβάλλον. Μελέτη περίπτωσης: Το νέο μουσείο της Αργούς στο Βόλο

της φοιτήτριας Θεοδώρας Ελευθερίας

(αριθμός μητρώου: 156120173007)

Επόπτης: Δημήτρης Γλάντζος

Ακαδημαϊκό έτος: 2019-2020

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	3
1. Περίληψη.....	4
2. Εισαγωγή: Ο ρόλος της ελληνικής αρχαιολογίας στη διαμόρφωση της ελληνικής εθνικής συνείδησης.....	7
3. Από τη μνήμη στην ιστορία.....	13
4. Από την πολιτισμική μνήμη στο πολιτισμικό προϊόν	17
4.1 Ο μύθος ως εκδοχή της πολιτισμικής μνήμης.....	19
4.2 Ο μύθος ως σημειολογικό σύστημα.....	21
5. Μελέτη περίπτωσης: Το νέο μουσείο της Αργούς στο Βόλο.....	23
5.1 Το πολιτιστικό απόθεμα του Βόλου. Μια σύντομη επισκόπηση της ιστορίας της πόλης.....	23
5.2 Το ιστορικό του εγχειρήματος της αναβίωσης της αργοναυτικής εκστρατείας.....	29
5.3 Το νέο μουσείο της Αργούς.....	43
6. Συμπεράσματα.....	54
Παράρτημα εικόνων.....	60
Βιβλιογραφία και πηγές.....	68

Ευχαριστίες

Το παρόν πόνημα είναι καρπός μιας επίμονης προσπάθειας που μέχρι την ύστατη στιγμή της ολοκλήρωσής του, συναντά ευτυχώς ή δυστυχώς εμπόδια. Η μέχρι τώρα πορεία μου ήταν γεμάτη εμπόδια, επομένως αν και η διπλωματική μου εργασία δε συναντούσε εμπόδια, δε θα ήταν και δική μου. Σ' αυτό το δρόμο τον στρωμένο με αγκάθια, ωστόσο, υπάρχουν λαμπερές οάσεις που τον καθιστούν, τελικά, από υποφερτό έως και –εν τέλει-απολαυστικό και θελκτικό. Θα ήθελα, επομένως, να ευχαριστήσω από καρδιάς τον αγαπητό μου καθηγητή **Δημήτρη Πλάντζο**, για τη διαρκή έμπνευση, την πολύτιμη βοήθεια και την συνεχή ενθάρρυνσή του για πρόοδο. Η καθοδήγησή του υπήρξε κάτι παραπάνω από καταλυτική τόσο για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας όσο και για την διάνοιξη νέων ακαδημαϊκών οριζόντων και επιστημονικών ενδιαφερόντων. Ευχαριστώ επίσης θερμά τους καθηγητές μου, **Δέσποινα Καταπότη** και **Παναγιώτη Μαστραντώνη**, που δέχθηκαν να είναι στην τριμελή συμβουλευτική επιτροπή για την παρούσα εργασία αλλά και για την καθοδήγηση σε όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος. Ο ακαδημαϊκός δρόμος με έφερε επίσης κοντά με δύο ξεχωριστούς ανθρώπους με τους οποίους μας συνδέει εκτός από μια μακροχρόνια, επταετή πλέον φιλία και η αγάπη μας για την επιστήμη της Ιστορίας. Ο δρόμος θα ήταν λιγότερο ευχάριστος χωρίς τον **Δημήτρι Γαρρή** και τον **Πασχάλη Φιλιππάκη**, τους δύο αγαπητούς μου φίλους με τους οποίους κάθε συζήτηση αποτελεί τροφή για σκέψη. Ξεχωριστές ευχαριστίες αξίζουν και οι καρδιακές μου φίλες **Σοφία** και **Τατιάνα**, οι οποίες αν και σκορπισμένες σε διάφορα μέρη του πλανήτη είναι πάντα δίπλα μου για ένα συμπονετικό τηλεφώνημα, μια γνώμη, μια τρυφερή κουβέντα. Ευχαριστώ επίσης την **Άννα-Μαρία**, την **Κωνσταντίνα** και τη **Μαρίζα** για τη διαρκή παρουσία τους στο πλευρό μου, οποιαδήποτε στιγμή. Τέλος, ένα θερμό ευχαριστώ στους γονείς μου, οι οποίοι με βοήθησαν ο καθένας με τον τρόπο του.

Για τις πολύτιμες πληροφορίες που μου εμπιστεύτηκαν στις συνεντεύξεις τους θα ήθελα να ευχαριστήσω τον **κ. Βαγγέλη Γούσιο**, πρώην πρόεδρο της Δημοτικής Τουριστικής Επιχείρησης Βόλου και την **κ. Παρή Καλαμαρά**, προϊστάμενη της εφορείας εναλίων αρχαιοτήτων για την κατατοπιστική συνέντευξη σχετικά με τη μουσειολογική μελέτη του μουσείου και την ενδιαφέρουσα συζήτηση που ακολούθησε.

1.Περίληψη

Στην εναρκτήρια παράδοση στην έδρα της Φιλολογικής Σημειολογίας του College de France με τίτλο *Μυθολογίες*, ο Roland Barthes επεσήμανε πως, πρωτίστως, ο μύθος είναι λόγος.¹ Δεν ορίζεται από το αντικείμενο μηνύματος αλλά από τον τρόπο που προσφέρει το μήνυμα. Δε διαθέτει όρια μορφής, αλλά ούτε και όρια ουσίας. Ωστόσο, έχει μια βάση ιστορική, καθώς ο μύθος είναι ένας λόγος επιλεγμένος από την ιστορία. Αυτό, αυτομάτως υπονοεί την ανθρώπινη παρέμβαση τόσο στην κατασκευή του όσο και στην διάρκεια ζωής του. Η ανθρώπινη (δια)νόηση είναι αυτή που ορίζει τη ζωή και το θάνατο της μυθικής γλώσσας. Είναι γεγονός πως υπάρχουν πανάρχαιοι μύθοι, αλλά κανείς δεν εγγυάται την διατήρησή τους στην αιωνιότητα. Το θεωρητικό σχήμα του μύθου, χρησίμευσε ως φανταστική ανασύνθεση του φυσικού κόσμου με σκοπό την επεξήγησή του, και η πρόσληψή του διαφέρει ανά τους αιώνες ανάλογα με τη χρήση των φορέων διακίνησής του και φυσικά ανάλογα με την προδιάθεση του δέκτη.

Πώς προσλαμβάνεται και προβάλλεται ο μύθος σήμερα; Με αφορμή, την ανέγερση του νέου μουσείου της Αργούς στο Βόλο, εξετάζεται πώς ο μύθος μετατρέπεται από προϊόν φιλολογικό σε προϊόν πολιτιστικό και τίθενται τα εξής ερευνητικά ερωτήματα: Πώς έναν συμβολικό κώδικα, όπως ο μύθος, κάτι, δηλαδή, άυλο το τοποθετούμε μέσα σε κάτι υλικό, όπως είναι το μουσείο, προκειμένου να εξασφαλίσουμε τη διαιώνισή του; Ποια η μουσειογραφική συνθήκη μιας τέτοιας έκθεσης; Τι διαφορετικό μπορεί να προσφέρει ένα μουσείο από ένα θεματικό πάρκο, καθώς τα τελευταία με θέμα την ελληνική μυθολογία υπάρχουν ήδη σε πολλές περιοχές της Ελλάδας; Και τέλος, μπορεί ο μύθος, απογυμνωμένος από την εξιδανίκευση και την ηρωοποίηση προσώπων, να αποτελέσει κάτι περισσότερο από ψυχαγωγία;

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας δεν είναι να επιτελέσει έναν επικριτικό ρόλο στο τι μπορεί και τι όχι να προβάλλει μια τοπική κοινωνία ως μέρος της πολιτιστικής της κληρονομιάς. Άλλωστε η επιβολή μιας τέτοιας άποψης είναι άκαιρη και άκυρη, καθώς το συλλογικό θυμικό μιας κοινότητας δεν καθορίζεται από μεμονωμένες απόψεις. Σκοπός της, κυρίως, είναι εκτός των ζητημάτων που αναφέρθηκαν προηγουμένως, να εξετάσει με μια κριτική ματιά το μοντέλο που θέλει την πολιτιστική κληρονομιά να επιτελεί ένα ρόλο διεκπεραιωτικό, να λειτουργεί ως

¹ Barthes 1984, σελ. 1.

καταλύτης κι αντίδοτο σε κάθε κακουχία κοινωνικής και κυρίως, πλέον, οικονομικής φύσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η μελέτη περίπτωσης της εν λόγω εργασίας, όπου σύμφωνα με τους ιθύνοντες της ιδέας της αναβίωσης της αργοναυτικής εκστρατείας και της ανέγερσης του μουσείου ανάδειξη του μύθου, σκοπός του εγχειρήματος, εκτός των άλλων, είναι η πόλη να εξασφαλίσει πόρους «από την ίδια την ιστορία της»². Εδώ ερχόμαστε αντιμέτωποι με ένα άλλο πρόβλημα που συχνά αντιμετωπίζουμε, όταν υπό τη σκέπη της *παράδοσης*, εδράζουν κάπως χαοτικά και αόριστα έννοιες όπως η ιστορία, η συλλογική μνήμη, η συλλογική ταυτότητα, οι οποίες μπροστά στο δυσθεώρητο «τέρας» της λήθης προσπαθούν να σωθούν τόσο από τους αρμόδιους φορείς, όσο και από ιδιωτικές ημιεπίσημες πρωτοβουλίες. Γι' αυτό το λόγο τα πρώτα κεφάλαια της εργασίας, είναι αφιερωμένα στη διασαφήνιση αυτών των όρων, καθώς αποτελούν και το μεθοδολογικό εργαλείο της προσέγγισής της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Για το- αρχικά- θεματικό πάρκο της αργοναυτικής εκστρατείας κι έπειτα μουσείο της Αργούς, καταλυτικό ρόλο και εφελκυστική ιδέα αποτέλεσαν άλλα θεματικά πάρκα και πρακτικές προερχόμενες, κυρίως, από το εξωτερικό. Ένα από αυτά είναι το θεματικό πάρκο του Tripsdrill στη Στουτγάρδη. Το πάρκο εκτός των- πολλών- άλλων είναι αφιερωμένο στα ήθη και έθιμα της περιοχής της Βαυαρίας. Η πρώτη ιδέα, λοιπόν, δρομολογήθηκε με το επιχείρημα ότι η κεφαλαιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και η οργάνωσή της προκειμένου να λειτουργήσει ως τουριστικό πακέτο κατά τρόπο ανάλογο με παραδείγματα του εξωτερικού, μπορεί να επιφέρει επιπλέον πόρους στη πόλη.³ Ίσως η βασικότερη και ουσιαστικότερη διαφορά ανάμεσα στα δύο είναι ότι το θεματικό πάρκο του Tripsdrill δε ξεκίνησε- εξ αρχής- με γνώμονα μια πολιτιστική στρατηγική που σκοπό είχε να αναδείξει τα τοπικά ήθη και έθιμα, υπό το φόβο ότι μπορεί αυτά να εξαφανιστούν στο πέρασμα του χρόνου, αλλά κατάφερε να παντρέψει την ιδιαίτερη πολιτιστική παράδοση της περιοχής με τη διασκέδαση, προκειμένου να επιβιώσει το ίδιο, σαν επιχείρηση.⁴

Η ιδέα για ένα θεματικό πάρκο που συν τοις άλλοις θα αναβάθμιζε μια κενή και παραθαλάσσια ζώνη της περιοχής του Βόλου, εγκαταλείφθηκε σύντομα, καθώς με την έλευση της οικονομικής κρίσης του 2008, τα όνειρα και οι επιδιώξεις των τοπικών αρχών άρχισαν να περιορίζονται στα απολύτως απαραίτητα, όπως στην

² Από την προσωπική συνέντευξη που πραγματοποιήθηκε από τη γράφουσα με τον κ. Βαγγέλη Γούσιο, πρώην πρόεδρο του Γραφείου Τουριστικής Επιχείρησης Βόλου. 6/6/2019

³ Από την προσωπική συνέντευξη που πραγματοποιήθηκε από τη γράφουσα με τον κ. Βαγγέλη Γούσιο.

⁴ <https://tripsdrill.de/en/theme-park/>. Τελευταία είσοδος 10/3/2020.

κατασκευή, απλώς, του μουσείου. Αξίζει να σημειωθεί πως τόσο μουσείο της Αργούς, ή μάλλον καλύτερα η *ιδέα* της κατασκευής ενός τέτοιου μουσείου όσο και άλλα μνημεία αποτέλεσαν και, αποτελούν ακόμη, αντικείμενα μικροπολιτικών αντιπαραθέσεων, καθώς ο πολιτισμός είναι πάντοτε κάτι που ευαισθητοποιεί και εγείρει την προσοχή όλων με έναν τρόπο συσπειρωτικό. Λέξεις κλειδιά όπως η ιστορία, τα μνημεία, η πολιτιστική κληρονομιά και η αρχαιολογία, σε οποιαδήποτε έκφρασή της, αποτελούν τους παράγοντες που πυροδοτούν την ενεργοποίηση του σώματος των πολιτών, καθώς για αυτούς συνιστούν τα ιερά τοτέμ της ατομικής και της συλλογικής τους ταυτότητας. Για το λόγο αυτό το εισαγωγικό κεφάλαιο της εργασίας είναι αφιερωμένο στο ρόλο που έχει διαδραματίσει η αρχαιολογία στη συγκρότηση του εθνικού πολιτικού φαντασιακού και στη δόμηση του χρόνου, όπως τον αντιλαμβανόμαστε σήμερα.

Στην συνέχεια, η μελέτη εστιάζει σε αυτό που ονομάζουμε πολιτιστική μνήμη. Σε μια προσπάθεια σκιαγράφησης της και σύνδεσής της με το μύθο, ξεκινάμε από την διασαφήνιση της σχέσης μνήμης και ιστορίας. Να σημειωθεί στο σημείο αυτό, πως δεν αντιπαραβάλλουμε τις δύο έννοιες για να ισχυροποιήσουμε τη μία έναντι της άλλης, καθώς δε τίθεται επ' ουδενί θέμα σύγκρισης, αλλά πολύ περισσότερο αλληλοκαθορισμού. Για την πολιτισμική μνήμη, από την σκοπιά της πολιτισμικής θεωρίας, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η ιστορία ως αντικείμενο ενθύμησης. Αντικείμενο ενθύμησης, μπορεί κάλλιστα να θεωρηθεί και ο μύθος, καθώς από τον τρόπο που τον προσλαμβάνουμε μέχρι τον τρόπο που τον διαχειριζόμαστε δημιουργούμε μια κοινωνικά κατασκευασμένη συνθήκη που εν τέλει καταλήγει να λειτουργεί ως βιωμένη ανάμνηση. Σχήμα οξύμωρο, αλλά καθόλα αληθινό κάτι το οποίο επιβεβαιώνει περίτρανα και η μελέτη περίπτωσης.

Επομένως, μετά την ανάλυση της θεωρητικής σκευής που λειτουργεί ως μεθοδολογικό εργαλείο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, περνάμε στη μελέτη περίπτωσης. Από τη σύλληψη της ιδέας της αναβίωσης του ταξιδιού της αργοναυτικής εκστρατείας μέχρι την -αναμενόμενη- κατασκευή του μουσείου της Αργούς, εστιάζουμε στο ρόλο που διαδραμάτισε ο μύθος στην τριανταπεντάχρονη πλέον προσπάθεια εγκαθίδρυσής του, κυρίως από τις τοπικές αρχές, ως σήμα κατατεθέν της πόλης του Βόλου. Μέσα από μια σύντομη ανασκόπηση του ιστορικού της αναβίωσης του μυθικού ταξιδιού της Αργούς, ως τις ιδέες αξιοποίησης της ρέπλικας παρατηρούμε πως η βαριά κληρονομιά του μύθου δρομολόγησε τελικά όλες τις διαδικασίες αλλά και τον δημόσιο πολιτικό λόγο.

2. Εισαγωγή

Ο ρόλος της ελληνικής αρχαιολογίας στη διαμόρφωση της εγχώριας εθνικής συνείδησης

Είναι αρκετά χρήσιμο, αν και το θέμα της παρούσας εργασίας δεν είναι αμιγώς αρχαιολογικό, να κατανοήσουμε το ρόλο της αρχαιολογίας στη συγκρότηση της ελληνικής εθνικής συνείδησης. Γιατί η αρχαιότητα σε οποιαδήποτε έκφασή της και γενικότερα όλο το πολιτιστικό απόθεμα που βρισκόταν συγκεντρωμένο στον ελλαδικό χώρο, αποτέλεσε και αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση και την «ωρίμανση» του ελληνικού έθνους; Πώς η αρχαιολογία κατέληξε να παίζει καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση μια ολόκληρης κουλτούρας; Από την πρώτη στιγμή της ίδρυσης του ελληνικού βασιλείου, η διαχείριση των αρχαιοτήτων αποκτά, εμμέσως πλην σαφώς, πολιτικό χαρακτήρα, καθώς με τη βοήθειά τους εδραιώνονται αρχικά τα όρια του νεότευκτου εθνικού βασιλείου και κατ' επέκταση τίθενται επί τάπητος και οι επιδιώξεις του σε γεωπολιτικό επίπεδο.

Το συμβολικό κεφάλαιο της κλασικής αρχαιότητας έπαιξε καταλυτικό ρόλο στο να υπάρξουν ευήκοα ώτα για την απεξάρτηση του ελλαδικού χώρου από την οθωμανική αυτοκρατορία και τη δημιουργία ενός νεοελληνικού έθνους-κράτους. Ωστόσο, για τον μέσο κάτοικο της ελληνικής χερσονήσου δεν υπήρχαν ακόμα αυτοί οι φανταστικοί δεσμοί με το κλασικό παρελθόν. Το παρελθόν ήταν, κατά βάση, βιογραφικό και έφτανε ως τα όρια που επέβαλε το οικογενειακό όνομα, το οποίο συνεχώς ανακυκλωνόταν, διατηρώντας μια κυκλική μνήμη. Η έννοια της ιστορικής μνήμης, φυσικά, υπήρχε αλλά αφορούσε κυρίως το βυζαντινό μεσαιωνικό παρελθόν.⁵

Αν και η ελληνική ιστοριογραφία προσπαθεί να αποδείξει πως ο πληθυσμός της Ελλάδας εκείνη την εποχή αντιλαμβάνονταν τις αρχαιότητες ως έργα των προγόνων τους, η πραγματικότητα δείχνει να διαφέρει σε ορισμένα σημεία.⁶ Ο χρόνος σύμφωνα με τον οποίο οργανώνεται η ζωή έως και τον 19^ο αιώνα, περιστρέφεται γύρω από την ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία, η οποία βλέπει τις αρχαιότητες ως ειδωλολατρικά κατάλοιπα και τον οθωμανικό ζυγό ως θεόθεν τιμωρία για τα αμαρτήματα του παρελθόντος.⁷ Το κλασικό παρελθόν φαντάζει μυθικό,

⁵ Χαμηλάκης 2012, σελ. 92 (όπου παραπέμπει Πολίτη 1997)

⁶ Χαμηλάκης 2003.

⁷ Χαμηλάκης 2012, σελ. 91.

υπερφυσικό και γιγαντιαίο και τα κατάλοιπά του μια παράξενη ετερότητα που αντιπροσώπευε έναν κόσμο διαφορετικό τόσο χρονικά όσο και θρησκευτικά. Οι αρχαιότητες χρησιμοποιούνται εκ νέου, ωστόσο όχι με διάθεση δημιουργίας ενός προγονικού ιδεολογικού δεσμού με το παρελθόν. Οι δεισιδαιμονίες που περιέβαλλαν αυτό το «απόλυτο παρελθόν» δημιουργούσαν μια κατάσταση που ακροβατούσε ανάμεσα στο σεβασμό από φόβο και στην πρακτική ανάγκη. Από τη μία δηλαδή, γίνονταν η χρήση των σπολίων ως δομικά υλικά, κυρίως για την παραγωγή ασβέστη από την άλλη πιστευόταν πως με τη χρήση των συγκεκριμένων υλικών συνέβαινε και μια «μετάγχιση μεταφυσικών ιδιοτήτων».⁸ Επιπλέον, τόποι λατρείας του κλασικού παρελθόντος εποικίστηκαν εκ νέου για τις ανάγκες στέγασης της νέας θρησκείας ή συνέχιζαν να λατρεύονται χάρη στη διάδοση θρύλων, που ισχυρίζονταν ότι ήταν τόποι διαμονής μεγάλων προσωπικοτήτων.

Αυτή η μικρή παρένθεση ως προς τα πιστεύω των κατοίκων της ελληνικής χερσονήσου εκείνης της εποχής, είναι αναγκαία προκειμένου τα αντιπαραβάλουμε με τις επίσημες διαδικασίες συγκρότησης του νέου ελληνικού έθνους.⁹ Η διεκδίκηση μιας θέσης στην ευρωπαϊκή νεωτερικότητα δε συνέβη εν μια νυκτί. Από τον 17^ο αιώνα αναδύεται μια νέα, κοινωνική τάξη Ελλήνων της διασποράς που σπούδασε και δραστηριοποιήθηκε, κυρίως στον τομέα του εμπορίου, στην Ευρώπη. Με αυτόν τον τρόπο έρχεται σε επαφή με τις μεσαίες και ανώτερες τάξεις της δυτικής Ευρώπης και κατ' επέκταση με τον τρόπο ζωής και σκέψης τους. Η νέα αυτή τάξη, ανακαλύπτει ξανά την ελληνική πολιτιστική κληρονομιά υπό το πρίσμα των ιδεών του Διαφωτισμού που διακατέχουν τον δυτικοευρωπαϊκό κόσμο αυτή την εποχή · βλέπει, δηλαδή, μια νέα τάξη πραγμάτων, βασισμένη κυρίως στις δυνατότητες του ανθρώπου, απομακρυσμένη από την κοσμολογική εξουσία του χριστιανισμού και τον εαυτό της ως νόμιμο δικαιούχο αυτής της κληρονομιάς. Όπως πολύ σωστά επισημαίνει ο Γιάννης Χαμηλάκης «η υιοθέτηση της κλασικής αρχαιότητας ως συμβολικού κεφαλαίου του νέου έθνους ήταν απότοκο της υιοθέτησης ενός δυτικού ιδεώδους, εκείνου του ελληνισμού».¹⁰ Το στοίχημα, επομένως, του νέου, υπό ζύμωση ελληνικού έθνους δεν ήταν η κατασκευή της ιστορίας του, όπως συνέβη με τα περισσότερα έθνη, αλλά η υιοθέτηση μιας εικόνας που είχε κατασκευάσει για αυτό η

⁸ Χαμηλάκης 2012, σελ. 92.

⁹ Να τονιστεί εδώ ότι, όταν κάνουμε λόγο για κατοίκους της ελληνικής χερσονήσου στην προεπαναστατική περίοδο, εννοούμε πληθυσμούς ανεξαρτήτως θρησκείας και εθνικότητας.

¹⁰ Χαμηλάκης 2012, σελ. 103.

Δύση.¹¹ Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, πως η επιστήμη της αρχαιολογίας δομεί την επιστημολογική της υπόσταση, την στιγμή που η δυτική διανόηση επιχείρησε τη μελέτη του παρελθόντος με τη μορφή μιας νομιμοποίησης της αποικιοκρατίας και του ιμπεριαλισμού.¹² Μπορεί η νέα αυτή τάξη, που αναφέραμε παραπάνω, να αρχίζει να πιστεύει πως ο ελληνισμός είναι δικαιούχος της κλασικής κληρονομιάς, ωστόσο δεν είναι λίγες οι φορές που ευρωπαϊκές κοινωνίες εξέφρασαν τις επιφυλάξεις τους για την ικανότητα των νεοελλήνων να συνεχίσουν επάξια και να αντεπεξέλθουν στη βαρύτητα αυτής της κληρονομιάς¹³, στην οποία η Δύση έβλεπε την δική της «παιδική της ηλικία».¹⁴ Ο δυτικός ελληνισμός, ωστόσο, διαφέρει αρκετά από αυτόν που αναπτύσσεται εγχώρια, καθώς το αποκύημα της εισαγωγής των ιδεών του διαφωτισμού στον ελλαδικό χώρο και η ιδέα της δημιουργίας ενός έθνους, υπό το άγρυπνο βλέμμα της Εκκλησίας, ήταν ένα «ημι-θρησκευτικό μεσσιανικό δόγμα» που διακήρυττε μεν, τη χειραφέτηση από τη Δύση αλλά επέμενε δε, στο συντηρητισμό του.¹⁵ Τελικά, τόσο ο χριστιανισμός όσο και το κλασικό παρελθόν αποτέλεσαν τα μέσα με τα οποία η Ελλάδα επιχείρησε να λύσει ζητήματα ταυτότητας και εθνικής συνείδησης.

Το χάσμα ανάμεσα στις δύο όψεις του εθνογενετικού φαινομένου, δηλαδή του έθνους ως πρόταγμα των διανοούμενων της διασποράς και του έθνους ως λαϊκής φαντασίωσης έρχεται να γεφυρώσει η επιστήμη της αρχαιολογίας. Έπειτα από την ίδρυση του ελληνικού κράτους, ιδρύεται η ελληνική αρχαιολογική υπηρεσία (1833) και η εν Αθήναις αρχαιολογική εταιρία (1837). Η ανάγκη κατοχύρωσης του εθνικού εδάφους και «αντικειμενοποίησης» του παρελθόντος ήταν οι βασικές κατευθυντήριες γραμμές που δρομολόγησαν την πορεία των εργασιών της ελληνικής αρχαιολογίας. Μπορεί η μυθολογία και οι αρχαίοι συγγραφείς να αποδείχτηκαν χρησιμότητα εργαλεία στη χαρτογράφηση του ελληνικού εδάφους, ωστόσο το αδιαμφισβήτητο της αρχαιολογικής μαρτυρίας που αποτυπώνεται στα λείψανα, τα τέχνηρα και γενικότερα στα υλικά κατάλοιπα ήταν αυτό που μπορούσε να προσδώσει την αντικειμενική τεκμηρίωση της υλικότητας του παρελθόντος. Το ενδιαφέρον για την προστασία και την ασφάλεια των αρχαιοτήτων εκφράστηκε και πριν την σύσταση του ελληνικού κράτους με την ίδρυση της Φιλομούσου εταιρείας το 1813 με έδρα την

¹¹ Λιάκος 1994, σελ.176.

¹² Plantzos 2008, σελ. 264.

¹³ Hamilakis & Yalouri 1999, σελ. 125.

¹⁴ Plantzos 2008, σελ. 264.

¹⁵ Χαμηλάκης 2012, σελ. 146.

Αθήνα, με σκοπό να αποτραπεί η λεηλασία των αρχαιοτήτων. Από το καταστατικό κείμενο της εταιρείας παρατηρούμε τα θεμελιώδη αυτά στοιχεία της κοσμοθεωρίας της νεωτερικότητας: την ανάγκη να διαχωριστούν οι αρχαιότητες από την καθημερινή ζωή, με σκοπό την διασφάλιση της προστασίας τους και την έκθεσή τους σε μουσείο, το οποίο θα επέτρεπε τη θέασή τους «από τους περί τούτων εραστών».¹⁶ Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και οι αρμόδιοι φορείς του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Από τις πρώτες ενέργειες που έλαβαν χώρα ήταν η αποκάθαρση του τοπίου από τα μετακλασικά κτίσματα, η αναστήλωση των συμβολικά σημαντικών μνημείων και η οριοθέτησή τους ως αρχαιολογικών χώρων με σκοπό την έκθεση. Η Ακρόπολη, όπως ήταν φυσικό αποτέλεσε το πρώτο σημείο ενδιαφέροντος. Ο βαυαρός αρχιτέκτονας Leo Von Klenze ήταν εκείνος που πρότεινε την αποστρατιωτικοποίηση της και την εξάλειψη των «λειψάνων της βαρβαρότητας» με σκοπό την αναστήλωση μνημείων που αντικατόπτριζαν το μεγαλείο του χρυσού αιώνα, δηλαδή του Παρθενώνα, του Ερεχθείου και των Προπυλαίων. Αξίζει να σημειωθεί ότι στα λείψανα της βαρβαρότητας δεν συμπεριλαμβάνονταν ο μεσαιωνικός πύργος των Προπυλαίων, λόγω του «γραφικού χαρακτήρα» του, όπως επισημαίνει ο L.V.Klenze ούτε και οι εκκλησίες στην υπόλοιπη πόλη, που αποτελούσαν τόπους λατρείας του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού.¹⁷ Με τη χρήση αυτού του όρου ο L.V.Klenze αναφέρονταν κυρίως σε κατάλοιπα του οθωμανικού παρελθόντος. Η άφιξη του νεαρού Όθωνα συνοδεύτηκε από μια τελετή επάνω στο βράχο που σηματοδότησε την αρχή των εργασιών των αναστηλώσεων, αν και το αρχικό σχέδιο ήταν ο νέος βασιλιάς της Αθήνας να δει το τοπίο «αμόλυντο» από κάθε τι «ξένο» ως προς αφήγημα του 5^{ου} αιώνα.¹⁸ Η στιγμή αυτή, θα λέγαμε ότι αποτελεί ορόσημο καθώς, μέσω αυτών των ενεργειών, η εθνική ρητορική στρέφεται και επίσημα, προς μια κατεύθυνση που υποβόσκει ακόμα και σήμερα: την εξύψωση και την ανάδειξη της κλασικής κληρονομιάς ως το σημείο κατατεθέν του ελληνικού πολιτισμού. Η Ακρόπολη από παλίμψηστο ανθρώπινης δραστηριότητας με αδιάσειστες αρχαιολογικές μαρτυρίες από όλους τους αιώνες που έχουν εγγραφεί επάνω του, γίνεται το έμβλημα του νεοελληνικού κράτους, το οποίο αναγνωρίζει και προβάλλει τη γραμμική συνέχεια από τον 5^ο αιώνα μέχρι και σήμερα.¹⁹

Σύντομα στο αφήγημα της γραμμικότητας προστίθεται φυσικά και η

¹⁶ Χαμηλάκης 2012, σελ. 107.

¹⁷ Βενετάς -Παπαγεωργίου 2001, σελ. 164.

¹⁸ Χαμηλάκης 2012, σελ. 86.

¹⁹ Χαμηλάκης 2012, σελ. 115.

προϊστορία μετά τις ανακαλύψεις στις Μυκήνες, αλλά και η «προβληματική» περίοδος του Βυζαντίου όπου για άλλη μια φορά η αμφιθυμία της ελληνικής διανόησης ταλανίζονταν ανάμεσα στο δίπολο Ανατολής-Δύσης. Τα ανασκαφικά δεδομένα στις Μυκήνες τόσο από τον Χρήστο Τσουντα όσο και από τον Ερρίκο Σλήμαν, έκαναν τον πρώτο να μιλήσει για ένα «διαχρονικό ελληνικό πνεύμα», σε μια προσπάθεια να επιβεβαιώσει ότι η Ελλάδα είναι πράγματι το λίκνο του ευρωπαϊκού πολιτισμού.²⁰ Οι καταγιγιστικές εξελίξεις που επέφερε το πόνημα του Jakob Philipp Fallmerayer *Ιστορία της χερσονήσου της Πελοποννήσου κατά τους Μεσαιωνικούς Χρόνους*, όπου υποστήριξε ότι, λόγω της σλαβικής παρουσίας στην Ελλάδα, δεν υφίστατο φυλετικός ούτε πολιτισμικός δεσμός ανάμεσα στους αρχαίους Έλληνες και στους σύγχρονους κατοίκους αυτής της χώρας ήταν αρκετές προκειμένου να ολοκληρωθεί η ενσωμάτωση της βυζαντινής ιστορίας στο εθνικό αφήγημα, κυρίως χάρη στο τιτάνιο έργο του καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών, Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, δημιουργώντας το τρίπτυχο αρχαιότητα-βυζάντιο-νεότερη ιστορία. Ο Παπαρρηγόπουλος δεν σπεύδει να μιλήσει για φυλετική συνέχεια, καθώς δεν ασπάζονταν τις ευρωπαϊκές ιδέες περί φυλής και βιολογικής εξέλιξης, αλλά καθιερώνει ένα σχήμα πολιτισμικής συνέχειας.²¹ Φυσικά, κάτι τέτοιο δεν αποδοκιμάστηκε από τις διάφορες μερίδες της τότε ελληνικής κοινωνίας. Στο βυζάντιο η μοναρχία έβλεπε ένα απολυταρχικό σύστημα πολιτικής διακυβέρνησης, το οποίο παρέπεμπε περισσότερο στο τρόπο που επιδίωκε να κυβερνήσει το ελληνικό βασίλειο απ' ότι το σύστημα της πόλης- κράτους του 5^{ου} αιώνα. Προσέφερε, δηλαδή, τα συμβολικά όπλα της νομιμοποίησης της εξουσίας της. Από την άλλη, η χριστιανική θρησκεία συνδεόταν άμεσα με τη βυζαντινή παράδοση και κάθε άλλο παρά ξένη ήταν για τους χριστιανούς κατοίκους του ελληνικού βασιλείου. Επιπλέον, η ενσωμάτωση της βυζαντινής ιστορίας, εξυπηρετούσε το όραμα της Μεγάλης Ιδέας που εκφράστηκε από τη στιγμή της ίδρυσης του ελληνικού βασιλείου. Οι φορείς της ελληνικής αρχαιολογίας ωστόσο δεν είδαν με θέρμη ένα τέτοιο εγχείρημα. Η αποστολή τους ήταν περισσότερο η σύνδεση του της κλασικής αρχαιότητας με το σήμερα και η «κάθαρση» του τοπίου από οτιδήποτε ξένο ως προς αυτή. Ο πρώτος πρόεδρος της Αρχαιολογικής Εταιρίας, Ιάκωβος Ριζόπουλος, σε ομιλία του το 1841 καταδίκασε το Βυζάντιο.²² Αργότερα, ο Στέφανος Κουμανούδης,

²⁰ Plantzos 2008, σελ. 18.

²¹ Χαμηλάκης 2012, σελ. 143.

²² [...] Η Βυζαντινή Ιστορία είναι αλληλένδετος σχεδόν, και μακροτάτη σειρά πράξεων μωρών, και αισχροών βιαιοτήτων τού εις το Βυζάντιον μετεμφυτευθέντος Ρωμαϊκού Κράτους. Είναι στηλογραφία επονεϊδιστος της

πρόεδρος της ελληνικής αρχαιολογικής εταιρείας (1858-1894), στάθηκε επικριτικά απέναντι στο έργο του Παπαρρηγόπουλου, ωστόσο με χαμηλότερους τόνους, καθώς ο ίδιος δεν ήταν αρνητικά διακείμενος προς τη Μεγάλη Ιδέα.²³ Σταδιακά, βέβαια, όλες οι λεγόμενες εκδορές της ελληνικής ιστορίας (μακεδονική επικυριαρχία, ρωμαϊκή εισβολή, βυζαντινή παράδοση) άρχισαν να επουλώνονται και να εντάσσονται στο αφήγημα της ελληνικής ιστορίας και το εθνικό φαντασιακό.

Ισχυρός ενοποιητικός παράγοντας ήταν φυσικά και η ελληνική γλώσσα που αποτελούσε τον συνδετικό κρίκο σε όλα τα προς ενοποίηση κεφάλαια της ελληνικής ιστορίας. Οι επιγραφές αποτέλεσαν και τη συντριπτική πλειονότητα των αντικειμένων προς δημοσίευση, καθώς δεν αποτελούσαν απλά υλικά μνημεία. Χαραγμένος σε πέτρα, ήταν ο μόνιμος, αντικειμενοποιημένος και φυσικοποιημένος λόγος των προγόνων.²⁴

Ανακεφαλαιώνοντας παρατηρούμε πως ένα εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό ενέργειας δαπανήθηκε από την ελληνική διανόηση προκειμένου να επιτευχθεί η σύνδεση νεοσύστατου ελληνικού έθνους με την κλασική αρχαιότητα. Τόσο η γλώσσα, όσο και ο ίδιος ο τόπος έπαιξαν καταλυτικό ρόλο, στην ισχυροποίηση αυτού του επιχειρήματος. Στην επιστήμη της αρχαιολογίας, τόσο η Δύση όσο και οι Έλληνες αρχαιολόγοι βρίσκουν το νομιμοποιητικό εργαλείο για την επίτευξη των στόχων τους. Οι μεν, εφαρμόζοντας ένα είδος «ετερόχθονος» αρχαιολογίας (βλ. τις πρώτες ενέργειες του Von Klenze στην Ακρόπολη), προσπαθούν να επισημοποιήσουν τις φαντασιακές σχέσεις τους με το κλασικό παρελθόν και οι δε, προσπαθούν να τεκμηριώσουν την διαχρονικότητα του ελληνισμού σε όλες τις φάσεις της ιστορίας του, βασισμένοι ωστόσο στον εμπειρισμό των δυτικών συναδέλφων τους. Σταδιακά, με την πάροδο του χρόνου και μέσω συγκεκριμένων διεργασιών η ελληνική αρχαιολογία αρχίζει να κατασκευάζει την Ελλάδα ως ένα γεωγραφικό και ιδεολογικό τοπίο, ως μια *ετεροπία*. Έναν τόπο να μεν πραγματικό, όπου ταυτόχρονα προβάλλονται επάνω του βιωμένες ουτοπίες, τουτέστιν ιδανικές κι επιθυμητές παραστάσεις κοινωνιών.²⁵ Η Άρτεμις Λεοντή είναι η πρώτη που περιγράφει την Ελλάδα υπό το πρίσμα αυτής της φουκωικής έννοιας. Στο ελληνικό τοπίο προβάλλεται το αποικιοκρατικό φαντασιακό της Δύσης το οποίο στη συνέχεια

εσχάτης αθλιότητας και εξουθενώσεως των Ελλήνων. Από τη Σύνοψη των Πρακτικών Αρχαιολογικής Εταιρείας των Αθηνών, 1846, σελ. 100-104.

²³ Voutsaki 2003, σελ.248.

²⁴ Voutsaki 2003, σελ.249.

²⁵ Foucault 1986, σελ 17-22.

ανακατασκευάζεται, δηλαδή εποικίζεται εκ νέου από την ελληνική διάνοηση (αρχαιολόγους, ιστορικούς, λογοτέχνες, συγγραφείς).²⁶

Η διαδικασία της συγκρότησης της ελληνικής ετεροτοπίας υπήρξε μακρά. Και κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα η αρχαιότητα και η διαχείρισή της διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ελληνική συλλογική μνήμη. Από πολύ νωρίς διατυπώθηκε η ανάγκη της οργάνωσης των αρχαιολογικών χώρων με τέτοιο τρόπο, ώστε να προσφέρονται για οικονομική εκμετάλλευση που θα είχε πολλαπλά οφέλη. Η ίδρυση του Γραφείου Τουρισμού το 1914 που αντικαταστάθηκε το 1929 από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, έθεσε ως προτεραιότητα τη συντήρηση και την ανάδειξη μνημείων και αρχαιολογικών χώρων με σκοπό την προσέλκυση και την ψυχαγωγία τουριστών.²⁷ Η κλασική κληρονομιά ήταν φυσικά σε πρώτο πλάνο, καθώς αποτελούσε ακριβώς την εικόνα που θα διήγειρε τα μάτια του δυτικού περιηγητή. Στο ίδιο πλαίσιο, συντελέστηκαν και οι αναβιώσεις του αρχαίου δράματος στα ίδια τα αρχαία θέατρα, με την ελπίδα δηλαδή ότι το «εγχείρημα θα εκκινήσει την προσοχή και το ενδιαφέρον των ξένων».²⁸

Επομένως, σταδιακά και μέσω συγκεκριμένων διαδικασιών συγκροτείται το εθνικό φαντασιακό που εν τέλει διαμορφώνει και καθιερώνει έναν κοινό τόπο στο πλαίσιο της συλλογικής μνήμης.

3. Από τη μνήμη στην ιστορία

Ως προς τη βιολογική της διάσταση, η μνήμη αποτελεί την ιδιότητα διατήρησης ορισμένων πληροφοριών, χάρη στις οποίες ο άνθρωπος μπορεί να ενεργοποιεί κάθε είδους ερέθισμα (εντυπώσεις, πληροφορίες) το οποίο έχει παρέλθει και το οποίο εκείνος αναπαριστά ως παρελθόν. Επομένως, σε πρώτη ανάγνωση η μνήμη είναι αντικείμενο μελέτης της βιολογίας, της νευροψυχολογίας και ως προς τις διαταραχές της, της ψυχιατρικής.²⁹

Αυτό που θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα σε αυτό το κεφάλαιο είναι ο τρόπος οργάνωσης της μνήμης αρχικά στο άτομο κι έπειτα στο σώμα των πολιτών που απαρτίζουν μια τοπική κοινωνία. Φυσικά, αυτό εγείρει και το ζήτημα της συγκρότησης της ατομικής και της συλλογικής ταυτότητας, ωστόσο αυτό είναι κάτι που θα θίξουμε αργότερα.

²⁶ Leontis 1995, σελ. 44.

²⁷ Πλάντζος 2016, σελ. 29.

²⁸ Πλάντζος 2016, σελ. 30.

²⁹ Λε Γκοφ 1998, σελ. 87.

Η νευρολόγος Laura Otis υποστηρίζει πως, η οργανική μνήμη, όπως την ονομάζει, είναι μια διαπεραστική μεταφορική κατασκευή του 19^{ου} αιώνα που αφορά στις σχέσεις μεταξύ σώματος και μνήμης, η οποία τοποθετεί το παρελθόν μέσα στο άτομο, μέσα στο σώμα και μέσα στο νευρικό σύστημα.³⁰ Επομένως, το παρελθόν νοείται ως δύναμη που έχει εντυπωθεί στο σώμα κι έτσι το άτομο αποτελεί ένα άθροισμα της ιστορίας που προηγήθηκε της ύπαρξής του, κάτι που αντανακλά τις θεωρίες της εξέλιξης, όπως αυτές διατυπώθηκαν στις αρχές του 19^{ου} αιώνα.³¹

Αυτός ο τρόπος οργάνωσης της μνήμης, ως μια ενεργή και διαπλαστική δύναμη, επιζητά την επιμήκυνση της μνήμης προς τα πίσω, προκειμένου να περικλείσει μέσα της τα απώτερα παρελθόντα που βρίσκονται εγγεγραμμένα στο σώμα. Το σώμα ως αρχαική μηχανή, ωστόσο, πρέπει να αποκρυπτογραφήσει αυτές τις εγγεγραμμένες μνήμες προκειμένου να τις μετατρέψει ενσυνείδητη ανάμνηση.³²

Με λίγα λόγια, αν μέσα μας έχουμε εγγεγραμμένο το φορτίο της μνήμης, ένα συσσωρευμένο παρελθόν που αποκτήσαμε μέσω της κληρονομικότητας, για να απλουστεύσουμε τα λεγόμενα της Otis, πώς αυτό θα μετατραπεί σε μια ενσυνείδητη ανάμνηση; Τι τελικά μπορεί να αποτελέσει το συνδετικό κρίκο ανάμεσα στα δύο;

Στη σκέψη του Pierre Nora και στο τριμερές έργο του σχετικά με τους τόπους μνήμης, εντοπίζουμε ίσως το μεθοδολογικό εργαλείο αυτής της αποκρυπτογράφησης. Ο Pierre Nora, κάνει λόγο για *τόπους μνήμης* σε μια ιστορική συγκυρία της ανθρωπότητας όπου η ιστορία αποτελεί πλέον μια κοινωνική επιστήμη με κριτική διάθεση προς την κοινωνία και παύει να αποτελεί διαμορφωτή του έθνους και θιασώτη της μνήμης του. Με την εξασθένηση των φορέων της ζωντανής μνήμης, συρρικνώνονται σταδιακά και τα *περιβάλλοντα μνήμης*. Κατ' επέκταση αλλάζουν και οι τρόποι που η κοινωνική μνήμη διαμορφώνεται, οι τρόποι και οι φορείς μεταβίβασης της. Αυτό, κατά τον ιστορικό, είναι και ο λόγος της «έκρηξης» της μνήμης κατά τον 20^ο αιώνα, κάτι το οποίο διέσπασε τις συνέχειες και συρρίκνωσε τις μεγάλες αφηγήσεις. Οι τόποι μνήμης, κατά τον Nora, εμφανίζονται τη στιγμή που ένα μεγάλο και οικείο κομμάτι της μνήμης εξαφανίζεται, κι επιβιώνει μονάχα ως ένα ανακατασκευασμένο αντικείμενο κάτω από την κριτική ματιά της ιστορίας.³³ Η ανάδυση του συμβόλου ως του πλέον δυναμικού εργαλείου είναι αυτό που μπορεί να κρατήσει ζωντανή τη μνήμη. Τη μνήμη που προκειμένου να επιβιώσει χρειάζεται νέες

³⁰ Bennett 2004, σελ. 86.

³¹ Bennett 2004, σελ. 87.

³² Bennett 2004, σελ. 87.

³³ Nora 1989, σελ. 12.

χωρικότητες, όπως το αρχείο, οι βιβλιοθήκες, τα λεξικά και φυσικά τα μουσεία.

Επομένως, η αγωνιώδης προσπάθεια να μη χαθεί το παρελθόν που είναι εγγεγραμμένο στο σώμα μας και το οποίο έρχεται ως κληρονομιά από το παρελθόν, δημιουργεί τους τόπους μνήμης. Στην ουσία, μια σημειοδότηση του φυσικού χώρου.

Το ζήτημα του διαχωρισμού της μνήμης και της ιστορίας είναι φυσικά κάτι στο οποίο δε μπορούμε να δώσουμε μια σαφή απάντηση. Ούτε με απόλυτη ακρίβεια να ορίσουμε πότε τελειώνει το ένα και αρχίζει το άλλο, αν υποθέσουμε ότι δρουν διαδοχικά. Θα εθελουφλούσαμε αν ισχυριζόμασταν για την ιστορία ότι είναι μια αντικειμενική, αμερόληπτη και «στυγνή» αφήγηση και οργάνωση του παρελθόντος και θα ήμασταν αφελείς αν ορίζαμε τη μνήμη μονάχα ως μια αυθόρμητη δεξιότητα του εγκεφάλου να συγκρατεί αφηγήσεις, συμβάντα και γεγονότα που λειτουργεί αυτόματα, δίχως καθοδήγηση και περιορισμούς. Αν κάτι πολύ σχηματικό θα μπορούσαμε να πούμε για την ιστορία είναι ότι αποτελεί τον τρόπο που οργανώνουμε το παρελθόν, με όποιες προεκτάσεις και συνέπειες κι αν έχει αυτό.

Αναφορικά με τη μνήμη, αυτό που θα έπρεπε να τονίσουμε, πέρα από τον διαπλαστικό της χαρακτήρα, είναι η κοινωνική της διάσταση. Η κεντρική θέση κατά τον Maurice Halbwachs και το έργο του περί συλλογικής μνήμης, είναι ότι η μνήμη έχει κατά βάση κοινωνική εξάρτηση· αναπτύσσεται στον άνθρωπο κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησής του, συγκροτείται και παγιώνεται από κοινωνικά πλαίσια (*cardes sociaux*) και τέλος, αναφορικά με την ατομική μνήμη, ο Halbwachs υποστηρίζει πως η τελευταία προκύπτει μονάχα μέσω επεξεργασίας των τμημάτων της συλλογικής μνήμης.³⁴ Αυτή η κοινωνική διάσταση της μνήμης, αποτελεί έναν συμβολικά νοηματοδοτημένο κόσμο, έναν κοινό χώρο δράσεων και εμπειριών των μελών της. Αυτό μας ενδιαφέρει, καθώς μια μνήμη που διαμορφώνεται συλλογικά, έχει φαινομενικά πολλαπλές σφραγίδες από τα μέλη της. Σημαίνει, δηλαδή, ότι συγκροτείται με βάση τα βιώματα και τα πιστεύω όλων των μελών που την απαρτίζουν. Συμβαίνει άραγε αυτό ή η «σφραγίδα» που τελικά επιλέγεται είναι μια κοινή που εκφράζει τους περισσότερους. Με άλλα λόγια σε μια ερώτηση του τύπου «τι σε κάνει Έλληνα», η απάντηση θα ήταν ένα κολάζ των διαφόρων, ετερόκλιτων, διαφορετικών και απρόβλεπτων απαντήσεων ή μια επιλογή των κοινών απαντήσεων που τελικά θα συγκροτούσε την πολιτική ατζέντα της συγκρότησης μιας εθνικής –εν προκειμένω– ταυτότητας. Αυτό το παράδειγμα έρχεται λίγο πολύ να τεκμηριώσει τις

³⁴ Halbwachs 1992, σελ. 53.

διαδικασίες επιλεκτικής μνήμης στη συγκρότηση μιας συλλογικής ταυτότητας. Επομένως, σε αυτό το σημείο ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια κοινωνική δέσμευση, βάσει της οποίας μια κοινωνία δομεί την συλλογική της ταυτότητα, η οποία με τη σειρά της εδράζεται πάνω στο ερώτημα «τι αξίζει να θυμόμαστε». Έτσι η μνήμη φτάνει στο σημείο να οργανώνει τις εμπειρίες τόσο του παρόντος όσο και του μέλλοντος.

Ο Halbwachs, διαχωρίζει την ιστορία και τη συλλογική μνήμη βάσει μιας μεγάλης επιχειρηματολογίας, ωστόσο θα εστιάσουμε σε ένα κομβικό σημείο. Ενώ η συλλογική μνήμη φέρνει στο προσκήνιο τις ομοιότητες, τις αναλλοίωτες εκδοχές μιας ταυτότητας που τελικά καθορίζουν την αυτοεικόνα μιας κοινωνίας, η ιστορία εστιάζει στις διαφορές και τις ασυνέχειες. Δεν την αφορούν οι περίοδοι που δεν παρουσιάζουν μεταβολές, αλλά αναγάγει ως ιστορικό δεδομένο τα γεγονότα που πυροδοτούν μια αλλαγή. Ίσως είναι αυτό που ο Pierre Nora, για να μετατοπιστούμε από τα εδάφη της κοινωνικής ψυχολογίας σε αυτά της ιστορίας, υπέδειξε ως προς το πιο χειροπιαστό σημάδι του χάσματος μεταξύ ιστορίας και μνήμης, τη στροφή της ιστορίας στον ίδιο της τον εαυτό και την ανάδυση της ιστοριογραφικής συνείδησης.³⁵

Είναι σημαντικό να επισημανθεί σε αυτό το σημείο ότι αυτή η ανάλυση και «αντιπαραβολή» μνήμης και ιστορίας δεν συνέβη προκειμένου να υποβαθμίσουμε τη μία έναντι της άλλης. Αν κάτι θα μπορούσαμε να πούμε με σιγουριά είναι ότι πρόκειται για δύο έννοιες αλληλοκαθοριζόμενες σε μεγάλο βαθμό. Η συζήτηση περί μνήμης έγινε περισσότερο για κατανοήσουμε τη μνήμη ως φαινόμενο στη κοινωνική του διάσταση και να αντιληφθούμε ότι, τελικά, δεν αποτελεί το αντίπαλο δέος της ιστορίας.

³⁵ Nora 1989, σελ. 9.

4. Από την πολιτισμική μνήμη στο πολιτιστικό προϊόν

Αυτό που θα μας απασχολήσει σε μεγαλύτερο βαθμό είναι η πολιτισμική μνήμη όπως τελικά ορίστηκε από τον Jan Assmann, εκκινώντας από τις θέσεις του Maurice Halbwachs. Ο Assmann επισημαίνει πως αυτό που η μνήμη αφομοιώνει, ο τρόπος με τον οποίο διαρθρώνει τα περιεχόμενά της, καθώς και οι μηχανισμοί που αναπτύσσει προκειμένου να τα διατηρήσει αποτελούν ζήτημα εξωτερικών, κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων.³⁶ Ο Halbwachs έρχεται να ασκήσει κριτική στις θέσεις των Henri Bergson και αλλά και του Sigmund Freud περί ατομικής συγκρότησης της μνήμης.³⁷ Ο Assmann, με τη σειρά του, και στηριζόμενος στις θέσεις του Halbwachs για τον συλλογικό χαρακτήρα της μνήμης, διακρίνει την εξωτερική διάσταση της μνήμης σε τέσσερις τομείς. Η πρώτη ονομάζεται *μιμητική μνήμη* και αφορά στην ανθρώπινη πράξη και την παραδοχή ότι μαθαίνουμε να πράττουμε μέσω της μίμησης. Η δεύτερη έχει να κάνει με *τη μνήμη των αντικειμένων*, με τη βοήθεια των οποίων ο άνθρωπος συγκροτεί αντιλήψεις περί λειτουργικότητας, αισθητικής αλλά και αντιλήψεις για τον ίδιο του τον εαυτό. Στα αντικείμενα ο άνθρωπος, «θυμάται» των εαυτού του, τους προγόνους του και κατ' επέκταση το παρελθόν του. Στη συνέχεια, η *επικοινωνιακή μνήμη* αφορά την γλώσσα και τα μέσα επικοινωνίας. Τόσο η συνείδηση όσο και η μνήμη του ανθρώπου συγκροτούνται μονάχα μέσω κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, όπως η συνύπαρξη και ο διάλογος. Είναι σαφές πως οι κοινές αναμνήσεις μιας ομάδας, αποτελούν παράγωγα ευρύτερης επικοινωνίας. Τέλος, το κληροδοτημένο νόημα των παραπάνω, δηλαδή η μιμητική πράξη, τα νοηματικά προσδιοριζόμενα αντικείμενα και η επικοινωνιακή διαμεσολάβηση είναι αυτό που τελικά ονομάζουμε *πολιτισμική μνήμη*.³⁸

Ο Assmann κρατά τις βασικές, δομικές έννοιες του Halbwachs, ωστόσο επεκτείνει τη θεωρία του από την σκοπιά της κοινωνικής ψυχολογίας προς την κατεύθυνση της πολιτισμικής θεωρίας.³⁹ Η πολιτισμική μνήμη αποτελεί μια εξελικτική διαδικασία, αν και προσανατολίζεται σε σταθερές του παρελθόντος. Το παρελθόν συμπυκνώνεται σε συμβολικούς τύπους, όπως για παράδειγμα ο μύθος

³⁶ Assmann 2017, σελ. 12.

³⁷ Bergson 2010, σελ.54, Hutton 1994, σελ. 145-147.

³⁸ Assmann 2017, σελ. 13-15.

³⁹ Ο Assmann επισημαίνει πως ο Halbwachs αντιλαμβάνεται και παρουσιάζει το παρελθόν ως κοινωνική κατασκευή και τη μνήμη ως παράγωγο κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Για τον Halbwachs επίσης, η μνήμη δεν είναι κληρονομική, δεν είναι «εγγεγραμμένη» γονιδιακά στο σώμα, όπως αναφέραμε προηγουμένως στο κεφάλαιο περί μνήμης και ιστορίας αλλά *εκούσια* (memoir volontaire).

στους οποίους προσαρτάται η ανάμνηση.⁴⁰ Για την πολιτιστική μνήμη ιδιαίτερο ρόλο διαδραματίζει όχι η πραγματική ιστορία αλλά η ιστορία ως αντικείμενο ενθύμησης. Μέσω της μνήμης η ιστορία ανάγεται σε μύθο κι έτσι αποκτά μια πραγματικότητα υπό την έννοια ότι καθίσταται μια διαρκής, διαπλαστική δύναμη.

Συνοψίζοντας, ως προς το περιεχόμενό της η πολιτισμική μνήμη αναφέρεται στη «μυθική προϊστορία» και σε γεγονότα απόλυτου παρελθόντος.⁴¹ Εκφράζεται μέσω συμβόλων ως ένα είδος τελετουργικής επικοινωνίας και οι φορείς της συνήθως είναι ειδικευμένοι φορείς της παράδοσης.⁴² Όταν ο Assmann, κάνει λόγο για ειδικευμένους φορείς αναφέρεται σε «πληρεξούσιους της γνώσης». Ωστόσο, ο ίδιος, αναφερόμενος σε μη εγγράμματους πολιτισμούς κάνει λόγο για σαμάνους, βάρδους και ιερείς, των οποίων η ικανότητα υπερβαίνει τα προβλήματα της καθημερινότητας και τους αποδεσμεύει από τις καθημερινές υποχρεώσεις.⁴³ Για την διαχείριση και διατήρηση της πολιτισμικής μνήμης σε μια τέτοια περίπτωση, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η τελετουργία, με τη μορφή μιας διαφοροποιημένης από την καθημερινότητα διαδικασίας που στηρίζεται και ακολουθεί αυστηρά μια προγενέστερη μορφή, μια «προδιαγραφή» ακόμα κι αν αυτή δεν είναι καταγεγραμμένη.⁴⁴ Μεταφέροντάς αυτή τη σκέψη στα δικά μας δεδομένα, θα μπορούσαμε πράγματι να δούμε τους φορείς της πολιτισμικής μνήμης ως «σαμάνους» της διαφύλαξης της, που δεν ξεφεύγουν τόσο από τις καθημερινές υποχρεώσεις, τουλάχιστον, όπως το εννοεί ο Assmann. Στη θέση μιας προδιαγεγραμμένης τελετουργίας, θα μπορούσαμε να τοποθετήσουμε τους ιδιαίτερους και καμιά φορά πρωτότυπους μηχανισμούς που αναπτύσσει μια κοινωνία σύμφωνα με τους οποίους διαχειρίζεται και διαφυλάσσει την πολιτισμική της μνήμη (μουσεία, γιορτές, τελετές).

⁴⁰ Ο Assmann χρησιμοποιεί τον όρο ανάμνηση για να περιγράψει τους τρόπους θύμησης του παρελθόντος (uses of past).

⁴¹ Ως απόλυτο παρελθόν ο Assmann ορίζει μια μακρινή εποχή που μένει πάντοτε σε σταθερή απόσταση από το παρόν, αποτελώντας ένα είδος αιωνιότητας. Ο μύθος σε αυτό το παρελθόν αποτελεί το θεμέλιο της κοσμοθεωρίας.

⁴² Assmann 2017, σελ. 65.

⁴³ Assmann 2017, σελ. 62.

⁴⁴ Assmann 2017, σελ. 67.

4.1 Ο μύθος ως εκδοχή της πολιτισμικής μνήμης

Ένα σημαντικό μέρος της συγκεκριμένης εργασίας είναι ο μύθος ως προς την του λειτουργία στο πολιτικό φαντασιακό μιας κοινωνίας. Στη λειτουργία, δηλαδή, του μύθου ως κινητήρια δύναμη διαμόρφωσης του πολιτισμού .

Αναφέραμε προηγουμένως πως για την πολιτισμική μνήμη σημασία δεν έχει η πραγματική ιστορία, αλλά η ιστορία ως αντικείμενο ενθύμησης. Ο μύθος λογίζεται ως κάτι που αφορά το φαντασιακό, μια αξιολογικά φορτισμένη μεροληψία. Αποτελεί ένα είδος αφήγησης, συχνά ανώνυμο, σύμφωνα με το οποίο μια κοινωνία επικυρώνει τα κοινωνικά της έθιμα, ζητήματα γενεαλογίας ή φυσικά φαινόμενα, συχνά με υπερφυσικούς και φανταστικούς όρους.⁴⁵ Σε μια λιγότερο «εγκυκλοπαιδική» ανάλυση θα λέγαμε ότι αποτελεί μια ιστορία για να προσδιοριστεί κανείς σε σχέση με τον εαυτό του αλλά και με τον κόσμο. Μια ανώτερη αλήθεια που δεν ισχύει απλώς, αλλά εγείρει αξιώσεις που έχουν τον χαρακτήρα κανόνα, κατέχοντας έτσι δύναμη διαπλαστική.⁴⁶ Ο ορισμός αυτός του μύθου, βέβαια, έχει να κάνει την προσέγγισή του από τις επιστήμες της εθνολογίας ή της κοινωνιολογίας.

Δύο είναι οι ισχυρότερες προβληματικές ως προς το μύθο και αφορούν τη σχέση του με τη λογοτεχνία και την ιστορία. Ακριβώς επειδή είναι αδύνατο να αναγνωρίσουμε κατά πόσο ο μύθος είναι λογοτεχνικό προϊόν ή αυταπόδεικτη αλήθεια για κάποιους *in illo tempore* μια ιερή ιστορία, που αφηγείται ένα γεγονός το οποίο έλαβε χώρα στον αρχικό χρόνο, τον φανταστικό χρόνο των αρχών του κόσμου, όπως το έθεσε ο Mircea Eliade⁴⁷, ο μόνος διαχωρισμός που μπορούμε να κάνουμε είναι ο διαχωρισμός του μύθου ως προφορική παράδοση, από το μύθο ως γραπτή παράδοση. Στους προφορικούς πολιτισμούς οι μύθοι έχουν συλλεχθεί από ανθρωπολόγους χωρίς ιστορική αναγωγή, πολύ συχνά αποσπασματικά και σε ακανόνιστη σειρά, έτσι όπως εμφανίζονταν. Αντίθετα, στη γραπτή λογοτεχνία, δίπλα σε τεκμήρια που μοιάζουν και βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο με εκείνα της προφορικής λογοτεχνίας, βρίσκουμε μεγάλες κατασκευές συνόλου, συστηματικής μορφής, των οποίων όλα τα μέρη ενσωματώνονται σε ενιαίο μήνυμα. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα αφήγημα το οποίο μπορεί να έχει τις ρίζες του στην προφορική παράδοση με αναφορές στο μύθο, αλλά

⁴⁵ The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms, 2001.

⁴⁶ Assmann 2017, σελ. 96.

⁴⁷ Eliade 1996, 16.

έχει μετασηματιστεί σε γραπτό κείμενο, το οποίο υπόκειται στη συνέχεια σε περαιτέρω μετασηματισμούς, συνιστώντας ένα λογοτεχνικό μύθο.⁴⁸

Αναφορικά με το μύθο και την ιστορία, η σημαντικότερη διαφορά έγκειται κυρίως στην υπερχρονικότητα του πρώτου έναντι της δεύτερης. Ο μύθος, ακριβώς λόγω αυτής της συνθήκης, μπορεί να επιβάλλει δεσμεύσεις στο παρόν. Κατά τα άλλα, τόσο ο μύθος, όσο και η ιστορία δημιουργούν ταυτότητες. Επιδρούν στο γνωσιακό και συναισθηματικό χάρτη, στον οποίο εγγράφονται άτομα και ομάδες.⁴⁹

Στο σημείο αυτό, αξίζει να κάνουμε λόγο για δύο πολύ συγκεκριμένες ιδιότητες του μύθου. Ο Assmann, κάνει λόγο για τον ρόλο του μύθου ως ιδρυτική ιστορία. Μια ιστορία όπου, εξαιτίας της υπερχρονικότητας που αναφέραμε προηγουμένως, η συστηματοποιημένη εκδοχή του παρελθόντος (ιδρυτική ιστορία) επιβάλλει σχέσεις με το παρόν. Ο μύθος ως ιδρυτική ιστορία διαδραματίζεται σε ένα απόλυτο παρελθόν, μια εποχή μακρινή όπου μένει πάντοτε σε σταθερή απόσταση από το παρόν, αποτελώντας ένα είδος αιωνιότητας.⁵⁰ Αυτή η αοριστία ως προς το χρόνο, η έμφυτη ταύτιση με τα γεγονότα μιας ιδρυτικής ιστορίας και το γεγονός ότι έχει επιβιώσει ως σήμερα, χάρη σε διάφορους μηχανισμούς (εορτές, επετείους κ.ο.κ), προκαλούν τη μετατροπή του μύθου σε βιωμένη μνήμη. Μια διαφυλαγμένη ανάμνηση που λειτουργεί ως κανόνας.

Η δεύτερη λειτουργία του μύθου, ονομάζεται αντιπαροντικότητα, όπως εκφράστηκε από τον Gerd Theißen.⁵¹ Δρομολογείται από την αρνητική εμπειρία του παρόντος, αναπολώντας ένα παρελθόν που τις περισσότερες φορές έχει τα χαρακτηριστικά μιας ηρωικής εποχής. Προσδίδει, δε, στο παρόν μια χροιά έλλειψης, υπό την έννοια ότι τονίζεται το εξαφανισμένο, το χαμένο, επιβάλλοντας έτσι μια συνειδητή ρήξη παρελθόντος και παρόντος. Εδώ το παρελθόν δε θεμελιώνεται, όπως στη περίπτωση του μύθου ως ιδρυτική ιστορία, αλλά κλονίζεται. Υποβαθμίζεται, θα λέγαμε, έναντι ενός επιβλητικότερου και ωραιότερου παρελθόντος.

Οι χαρακτηρισμοί ιδρυτικός-αντιπαροντικός αναφέρονται όχι στο μύθο καθ'αυτόν αλλά στη σημασία του για τη διαμόρφωση της αυτοεικόνας μιας κοινωνίας. Για τον προσανατολισμό που μπορεί να δρομολογήσει ως προς τη σχέση αυτής της κοινωνίας με το παρόν, όπως επίσης και για το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει ως κατευθυντήρια δύναμη για την κοινωνική ομάδα σε μια δεδομένη

⁴⁸ Vernant, σελ. 339-341.

⁴⁹ Λιάκος 2007, σελ. 47-52.

⁵⁰ Assmann 2017, σελ. 98.

⁵¹ Assmann 2017, σελ. 99.

κατάσταση. Η δύναμη αυτή ονομάζεται μυθοκινητική, ὡς ὅρος επινοήθηκε ἀπὸ τὸν Abadal de Vinyals καὶ ἔγινε σημεῖο ἀναφορᾶς στα ἔργα τῶν John Armstrong *Nations before Nationalism* (1982) καὶ Antony D. Smith *The ethnic origins of Nations* (1986).⁵²

Ὁ John Armstrong στὸ ἔργο του *Nations before nationalism*, ἀναφέρει τὰ σύμβολα, τὸ μῦθο καὶ τὰ ἐπικοινωνιακὰ δίκτυα ποὺ συγκροτοῦν ὡς τὰ βασικὰ εργαλεῖα συγκρότησης τῶν ἐθνῶν στὴν προνεωτερικὴ περίοδο.⁵³ Πιο συγκεκριμμένα ἀναφορικὰ με τὴ μυθοκινητικὴ, σημειώνει πὼς ἡ ιστορικὴ ἐγκυρότητα δὲν ἀποτελεῖ βασικὴ τῆς προϋπόθεσης. Τὸ μυθικὸ παρελθὸν δὲ μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ, καὶ τὰ γεγονότα τοῦ τοποθετοῦνται σὲ ἓνα μετέωρο πλέγμα τοῦ χωροχρόνου, καλλιεργώντας ἔτσι μιὰ ἐπιθυμητὴ ἀπόσταση. Ἐνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μῦθου ὡς ἰδρυτικὴ, σὲ αὐτὴ τὴ περίπτωση, ἱστορία εἶναι νὰ ἐνταντικοποιεῖ τὴν ἀντίληψη μιᾶς ομάδας ἀνθρώπων ὅτι μοιράζονται μιὰ «κοινὴ μοίρα». Ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς θεωρίας μῦθου-συμβόλου, ἡ «κοινὴ μοίρα» εἶναι πολὺ ἀπλὰ ἡ δύναμη τῆς ἐπενέργειας ποὺ ἔχει ἓνα γεγονός, ἱστορικὸ ἢ μυθικὸ, στὴ συσπείρωση μιᾶς ομάδας.⁵⁴ Ὅπως παρατηροῦμε, ἡ συμβολικὴ καὶ ὄχι τόσο ἡ υλικὴ διάσταση εἶναι καθοριστικῆς σημασίας γιὰ τὴν δημιουργία μιᾶς ταυτότητας.

4.2 Ὁ μῦθος ὡς σημειολογικὸ σύστημα

Ἐνα ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα ποὺ τέθηκαν ἐξαρχῆς εἶναι πὼς ὁ μῦθος μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει πολιτιστικὸ προϊόν. Γιὰ τὴν ἀπάντηση σὲ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα θὰ στραφοῦμε στὴ θεωρία τῶν σημείων καὶ στὸν ἐιδικὸ τρόπο ποὺ διαμορφώνεται ἡ μυθικὴ γλῶσσα. Στὴ σύγχρονη ἐποχὴ ἡ ἔννοια τῶν σημείων ἔγιναν ἀντικείμενο ἐνδελεχοῦς ἐρμηνείας ἀπὸ γνωστούς μελετητὲς ὅπως οἱ C. S. Pierce, F. de Saussure, R. Barthes, R. Jakobson, κ.ά

Ὁ μῦθος ἀποτελεῖ ἓνα σημειολογικὸ σύστημα πρὸς ἀποκρυπτογράφηση. Ἡ γλῶσσα προσφέρει ἓνα πλῆθος σημείων τὰ ὁποῖα ἀποκτοῦν νόημα ὅταν ἐρμηνεύονται στὴν ἀναλογικὴ τοῦς θέση μέσα στὸ σύστημα σὲ σχέση με τὴν ταυτόχρονη παρουσία ἄλλων σημείων.⁵⁵ Ὁ Roland Barthes, ἐκκινώντας ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ Saussure, χρησιμοποιεῖ τὶς ἔννοιες σημεῖο-σημαίνον-σημαινόμενο καὶ υποστηρίζει ὅτι ὁ μῦθος

⁵² Assmann 2017, σελ.101.

⁵³ Armstrong 1982, σελ. 7-9.

⁵⁴ Armstrong 1982, σελ 7-9.

⁵⁵ Καρακάντζα 2004, σελ. 181.

είναι ένα δευτερεύον σημειολογικό σύστημα υπό την έννοια ότι μετουσιώνει ένα προϋπάρχον πρωτογενές (π.χ μια λέξη ή ένα κείμενο). Με αυτό τον τρόπο εκκενώνει το αρχικό σημαινόμενο του και το αντικαθιστά με ένα δεύτερο σημείο με διακριτό ιδεολογικό νόημα. Το πρώτο σύστημα είναι η γλώσσα ενώ το δεύτερο ο Barthes το ονομάζει μετα-γλώσσα και εκεί εντοπίζει τη μυθική λειτουργία.⁵⁶

Υπό την έννοια αυτής της επεξεργασίας, μέσω της δομικής γλωσσολογίας που προτείνουν Saussure και Barthes, αλλά και υπό την έννοια της κοινωνικής κατασκευής μέσω της λογοτεχνίας ή και της ιστορίας, φτάνουμε στη διαπίστωση πως ο μύθος είναι πράγματι πολιτιστικό προϊόν. Αποκόπτεται ή συνδέεται με την πραγματικότητα ανάλογα με τον τρόπο που επιλέγουμε να τον ερμηνεύσουμε, ανάλογα με την προδιάθεση του δέκτη και τέλος ανάλογα με το περιβάλλον που τον τοποθετούμε.

Ας μεταφερθούμε στο σήμερα και στο corpus των μύθων που αφορούν την ελληνική αρχαιότητα. Το ενδιαφέρον είναι ότι ο μύθος ως αφήγημα είναι για εμάς κάτι πολύ οικείο και γνώριμο. Μπαίνουμε στη διαδικασία να τον γνωρίσουμε και να τον εκλάβουμε ως μέρος της ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς, κατατάσσοντάς τον στο σκελετό των γεγονότων του παρελθόντος. Η μυθική γλώσσα, εμπλουτισμένη με στοιχεία που εξάπτουν τη φαντασία, αποτελεί στα μάτια του σημερινού δέκτη κάτι ιδιαίτερα ενδιαφέρον, μυστηριώδες που ακροβατεί ανάμεσα στην πραγματικότητα και τη φαντασία. Και αφού δεν υπάρχουν στοιχεία κατάρριψής της και εφόσον είναι αποτυπωμένη σε κείμενα ανεξάρτητα αν αυτά είναι απλά φορείς μιας ιστορίας, αποκτά τη σφραγίδα της εγκυρότητας στη συλλογική μνήμη.

Ας μεταφερθούμε τώρα στην πόλη του Βόλου και στο μύθο της αργοναυτικής εκστρατείας ειδικότερα. Βλέπουμε στα πρόσωπα των πρωταγωνιστών της, ανώνυμους εξερευνητές ή επώνυμους ήρωες; Στο πρόσωπο του αρχηγού-αργοναύτη Ιάσονα, ένα μυθικό πρόσωπο ή έναν τοπικό ήρωα; Τα ταξίδια από την Ιωλκό στην Κολχίδα, ως μία εξερευνητική εξόρμηση προς εξεύρεση πρώτων υλών ή σαν έναν άθλο για την επανάκτηση του χρυσόμαλλου δέρατος και την αποκατάσταση της τάξης, την αποκαθήλωση του σφετεριστή και την εξύψωση του ήρωα; Με άλλα λόγια, ποιες είναι οι επιδοχές του μύθου; Σε ποια ανάγνωση θα μείνουμε και ποια τελικά θα προβάλλουμε;

⁵⁶ Barthes, 1984, σελ. 5.

5. Μελέτη περίπτωσης: Το νέο μουσείο της Αργούς στο Βόλο

5.1 Το πολιτιστικό απόθεμα του Βόλου. Μια σύντομη επισκόπηση της ιστορίας της πόλης

Η πόλη του Βόλου όπως την γνωρίζουμε σήμερα είναι αποτέλεσμα πολλών μεταβολών, που αφορούν κυρίως τον ανθρώπινο παράγοντα και την ανταπόκρισή του στις οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις. Η πρώτη συνοικία στο μυχό του Παγασητικού κόλπου είναι η συνοικία στο λόφο των Παλαιών, στο δυτικό τομέα της πόλης του Βόλου, όπου αποτελούσε το βασικό πυρήνα έως και τα μέσα του 19^{ου} αι.⁵⁷ Η περιοχή αυτή είχε τη μορφή κάστρου από την πρώιμη βυζαντινή εποχή έως και το 1889, όταν το μεγαλύτερο κομμάτι των τειχών του κατεδαφίστηκε με απόφαση του τότε δημάρχου Γεωργίου Καρτάλη για την εφαρμογή του νέου ρυμοτομικού συστήματος της πόλης. Η περιοχή σύμφωνα με τα ανασκαφικά δεδομένα διατηρούσε τον χαρακτηριστικό λαβυρινθώδη μεσαιωνικό πολεοδομικό ιστό και τα αρχιτεκτονικά γνωρίσματα των όψιμων οθωμανικών χρόνων στη Θεσσαλία, ωστόσο τίποτα από αυτά δε μας σώζεται σήμερα, παρά μόνο τμήματα των τειχών στη δυτική και ανατολική πλευρά.⁵⁸ Η σύντομη επισκόπηση της ιστορίας της πόλης, βασίζεται στο άρθρο του Δημήτρη Παλιούρα με τίτλο *Η αρχιτεκτονική εξέλιξη στη πόλη του Βόλου* στο συλλογικό τόμο *Ο Βόλος και η περιοχή του στην ιστορική τους διαδρομή*. Ο λόγος που κρατήθηκαν οι ημερομηνίες-ορόσημα που αφορούν κυρίως τις αρχιτεκτονικές και πολεοδομικές αλλαγές της πόλης, είναι γιατί ακριβώς αυτές οι αλλαγές σηματοδοτούν και τις ιστορικές εξελίξεις που τις συνόδευαν.

1840-1920: Η νέα πόλη

Η πόλη από το 1840 και μετά επεκτείνεται στα ανατολικά του κάστρου σε αρμονία με τα ήδη υπάρχοντα κτήρια, διατηρώντας μια ομοιόμορφη εικόνα. Με την προσάρτηση στο ελληνικό βασίλειο το 1881 ξεκίνησε η εντατική οικοδόμησή της, καθώς το λιμάνι του Βόλου, το βορειότερο της ελληνικής επικράτειας εκείνη τη στιγμή, προσείλκυσε αρκετούς κατοίκους από άλλες περιοχές, αλλά και τους οικονομικά εύρωστους κατοίκους του Πηλίου που ασχολούνταν ήδη με το εμπόριο να μετοικίσουν στη πόλη. Την ίδια περίοδο ανεγείρονται και τα μεγάλα έργα υποδομής όπως οι λιμενικές εγκαταστάσεις και ο σιδηροδρομικός σταθμός, έργο του Εβαρίστο

⁵⁷ Δ. Παλιούρας, «Η αρχιτεκτονική εξέλιξη στη πόλη του Βόλου», στο *Ο Βόλος και η περιοχή του στην ιστορική τους διαδρομή*, Βόλος, 2004, σελ. 351-374.

⁵⁸ Παλιούρας, ό.π σελ. 351-374.

Ντε Κίρικο, τα οποία είχαν ως αποτέλεσμα την εγκατάσταση ξένων τεχνικών και τη μεταφορά της ευρωπαϊκής τεχνογνωσίας στην περιοχή.

Η επέκταση της πόλης συνέπεσε με την άνθηση της νεοελληνικής αρχιτεκτονικής και τα στυλιστικά ρεύματα του νεοκλασικισμού που κυριαρχούσαν στην Ευρώπη. Τόσο η αρχιτεκτονική της πόλης όσο και το πολεοδομικό της σχέδιο οργανώθηκαν με γνώμονα τις κυρίαρχες τάσεις της εποχής. Πολλές ιδιωτικές κατοικίες της αστικής τάξης που σχηματίστηκε με την ανάπτυξη της περιοχής αποτέλεσαν χαρακτηριστικά παραδείγματα του ρεύματος του νεοκλασικισμού. Ακόμη, πολλά δημόσια κτήρια, κτισμένα στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, αποτελούν μέχρι και σήμερα εμβληματικά τοπία στον ιστό της σύγχρονης πόλης. Με δωρεές ευεργετών κτίστηκαν το Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου (1909), δωρεά του Αλέξανδρου Αθανασάκη από την Πορταριά, η Εμπορική Σχολή (1915), δωρεά του Ιωάννη Καρτάλη από την Τσαγκαράδα, οι Τράπεζες Εθνική (1895) και Αθηνών (1903) που σήμερα στεγάζουν το δημοτικό Ωδείο Βόλου και την Κεντρική βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας αλλά και πολλά βιομηχανικά κτήρια που αποτελούν το σημαντικότερη κληρονομιά για την περίοδο που κάνουμε λόγο. Μέχρι το 1919 το λιμάνι του Βόλου ήταν το πρώτο στην Ελλάδα σε εξαγωγές καπνού. Υφαντουργεία, καπνοβιομηχανίες, μηχανουργεία, η ηλεκτρική εταιρεία Βόλου είναι λίγες από τις βιομηχανίες που φιλοξενούνταν μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα μέσα στο κεντρικό ιστό της πόλης.

1921-1955: Η ίδρυση της Νέας Ιωνίας και οι σεισμοί του '55.

Την προηγούμενη περίοδο της ραγδαίας εξάπλωσης και ανασχεδιασμού της πόλης ακολουθεί η περίοδος του μεσοπολέμου και της έλευσης των προσφυγικών ρευμάτων από τη Μικρά Ασία. Οι πρόσφυγες, οι οποίοι αρχικά δεν ήταν καθόλου ευπρόσδεκτοι στους κόλπους της πόλης, εγκαταστάθηκαν μόνιμα στον *Ξηρόκαμπο*, μια άνυδρη περιοχή στα βόρεια της πόλης με φυσικό γεωγραφικό όριο από το κέντρο του Βόλου, τον χείμαρρο Κραυσίδα. Ήταν αυτοί που εμπύχωσαν δυναμικά τις βιομηχανίες της πόλης, ενώ άλλοι ξεκίνησαν τις δικές τους βιοτεχνίες και ασχολήθηκαν με δραστηριότητες όπως το θαλάσσιο εμπόριο και την αλιεία. Η οικοδόμηση του προσφυγικού συνοικισμού ξεκίνησε το 1923 και περατώθηκε το 1938.⁵⁹ Το 1947 ο συνοικισμός ονομάστηκε Νέα Ιωνία σε ανάμνηση των πατρίδων

⁵⁹ Παλιούρας, ό.π σελ.364.

που οι πρόσφυγες άφησαν πίσω τους και αποσπάστηκε διοικητικά από την πόλη του Βόλου, για λόγους συμβολικούς. Από το 2011, με το νόμο Καλλικράτη, συγχωνεύτηκε με το Δήμο Βόλου. Μέχρι τη δεκαετία του 1930 ανεγείρονται και άλλα κτήρια υποδομών με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική αξία, ενώ σχεδιάζονται και τα νέα σχολικά συγκροτήματα της πόλης.

Όσες καταστροφές η πόλη γλίτωσε από τύχη από τους ιταλικούς βομβαρδισμούς του 1940, δεν κατάφερε να αποφύγει με τους σεισμούς κατά τη δεκαετία του 1950 (1954-1957) με ισχυρότερο αυτόν του 1955. Η χρονολογία αυτή αποτελεί ορόσημο για την πόλη, αφού ισοπεδώθηκε πλήρως με αποτέλεσμα την απώλεια της ιστορικής της φυσιογνωμίας.⁶⁰

1955-1981: Η καταστροφή και η ανοικοδόμηση

Η πόλη όπως τη γνωρίζουμε σήμερα παίρνει τη μορφή της από την περίοδο αυτή και μετά. Αν και ορισμένα εμβληματικά κτήρια σώθηκαν ο αστικός πυρήνας ισοπεδώθηκε. Η πρώτη απόφαση ανοικοδόμησης προέβλεπε την ανέγερση 1.875 μονώροφων κτισμάτων με την εφαρμογή δύο βασικών τύπων σπιτιών μικρού μεγέθους και ισάριθμες κατασκευές σεισμόπληκτων κτηρίων. Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε το 1957 και έπειτα ακολούθησε δεύτερη δέσμη μέτρων ανοικοδόμησης, η οποία ολοκληρώθηκε στα τέλη του 1959. Την ίδια περίοδο κάνει την εμφάνισή της και πολυκατοικία ως λύση ανάγκης για τη στέγαση τόσο των σεισμόπληκτων όσο και των νέων κατοίκων ` εσωτερικοί μετανάστες που έφταναν στην πόλη λόγω της οικονομικής της ανάκαμψης. Έτσι άρχισαν να κτίζονται τα πρώτα συγκροτήματα των εργατικών πολυκατοικιών περιμετρικά του κέντρου, στις περιοχές της Νέας Ιωνίας και της Νέας Δημητριάδας. Με αργούς ρυθμούς προχώρησε η ανέγερση των νέων δημόσιων κτηρίων. Κύριος εκπρόσωπος της δημόσιας αρχιτεκτονικής του Βόλου αυτή την περίοδο είναι ο αρχιτέκτονας Πάνος Τσολάκης, ενώ το 1970 περατώθηκε και το Δημαρχιακό μέγαρο της πόλης, έργο του Δημήτρη Πικιώνη, αποτελώντας ίσως το μοναδικό κτήριο της πόλης που παραπέμπει στη χαρακτηριστική αρχιτεκτονική του Πηλίου. Άλλα δημόσια κτήρια κτίζονται σταδιακά με δωρεές κληροδοτημάτων και των εύρωστων οικογενειών της πόλης. Τα κτήρια που κατασκευάζονται μετά τους σεισμούς είναι χαρακτηριστικά δείγματα της αρχιτεκτονικής του μεταπολεμικού μοντερνισμού όπως αυτός εφαρμόστηκε

⁶⁰ Παλιούρας, ό.π σελ. 368.

και εξελίχθηκε για τις ανάγκες της πόλης, δίνοντάς της έτσι τη μορφή που έχουμε σήμερα.

1981-2020: Η σύγχρονη πόλη

Με τη σταδιακή αποβιομηχανοποίηση της πόλης, πολλά κελύφη παρέμειναν άδεια, αφού και οι εμπορικές οι δραστηριότητες άρχισαν στρέφονται σε άλλους τομείς. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και την ίδρυση του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας δόθηκε ώθηση στη δημιουργία νέων υποδομών αλλά και την αποκατάσταση και επανάχρηση κυρίως των πρώτων βιομηχανικών κτηρίων που επιβίωσαν στον πολεοδομικό ιστό.⁶¹ Από το ίδιο το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ανακαινίστηκαν και επεκτάθηκαν οι χώροι του πρώην εργοστασίου Παπαρήγα, της καπναποθήκης Παπαστράτου και πρόσφατα του εργοστασίου Ματσάγγου, το οποίο μέχρι πρότινος στέγαζε την ομώνυμη κατάληψη. Σήμερα, το μισό έχει ανακαινιστεί και αποτελεί παράρτημα του τμήματος οικονομικών επιστημών του πανεπιστημίου, ενώ το υπόλοιπο έχει κρατήσει τη αρχιτεκτονική όψη του 19^{ου} αιώνα και συνεχίζει να λειτουργεί ως κατάληψη. Η επανάχρηση παλαιότερων βιομηχανικών κτηρίων κατάφερε να στεγάσει τις αυξανόμενες ανάγκες κάποιων διοικητικών υπηρεσιών του δήμου.

Το πολιτιστικό απόθεμα της πόλης του Βόλου

Ο Βόλος στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και τις δύο πρώτες δεκαετίες του 20^{ού} βρέθηκε στην πρωτοπορία της ελληνικής αστικοποίησης. Αποτέλεσε, όπως είδαμε, κέντρο βιομηχανίας και εμπορίου και λιμάνι με μεγάλη εισαγωγική και εξαγωγική κίνηση. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αποτελέσει χώρο ιδεολογικών ζυμώσεων και ταξικής διαπάλης με αποκορύφωμα την – πρώιμη συγκριτικά με τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο- συγκρότηση συμπαγούς και μαχητικής εργατικής τάξης, γεγονός που πιστοποιείται και από την ίδρυση του πρώτου εργατικού κέντρου στη χώρα το 1908.⁶² Ο πολιτισμός βρήκε γόνιμο έδαφος και καρποφόρησε άλλοτε με ταχύτατους άλλοτε με υποτονικούς ρυθμούς. Συνολικά, ο 20^{ος} αιώνας έχει να επιδείξει πλειοψηφικά θετικά αποτελέσματα που εγγυήθηκαν και την μετέπειτα πολιτιστική πορεία της πόλης στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα. Μουσικές λέσχες, λογοτεχνικά περιοδικά αλλά

⁶¹ Παλιούρας, ό.π σελ. 375.

⁶² Γ. Μουγογιάννης «Ο βολιώτικος πολιτισμός στον 20^ο αι. Δύο αναπτυξιακές επενδύσεις στον ελεύθερο Βόλο», στο *ο Βόλος και η περιοχή του στην ιστορική τους διαδρομή*, Βόλος, 2004, σελ. 379-412.

και ο εμβληματικός «Σύλλογος Φιλότεχνων Βόλου» είναι λίγα από τα παραδείγματα των οργανώσεων που δρομολόγησαν την πολιτιστική ανάπτυξη τα επόμενα χρόνια. Για λόγους οικονομίας δε θα γίνει εκτενής αναφορά στην πολιτιστική ζύμωση και πορεία της πόλης, αλλά για τις ανάγκες της διπλωματικής εργασίας θα γίνει μια χαρτογράφηση του πολιτιστικού της αποθέματος.

Στη πόλη του Βόλου λειτουργούν αυτή τη στιγμή περίπου είκοσι μουσειακοί χώροι. Από αυτούς, δέκα δομές λειτουργούν υπό τη σκέπη του Δικτύου Μουσείων Δήμου Βόλου, ενός οργανισμού που συστάθηκε το 2012, υπό την αιγίδα του Δημοτικού Κέντρου Ιστορίας, με σκοπό την ενιαία οργάνωση και λειτουργία των μουσειακών δομών και την εφαρμογή κοινού πλαισίου για τη διαχείριση και προβολή τους. Ανάμεσα σε αυτούς, συγκαταλέγονται το Μουσείο Πόλης του Βόλου, το Μουσείο/Πινακοθήκη της Χρυσούλας Ζώγια, το Μουσείο Εθνικής Αντίστασης, το Μουσείο Μεταξουργίας, το Αρχοντικό Ζαφειρίου, το Κοινοτικό Κέντρο Παράδοσης και Πολιτισμού Σταγιατών, το Παραδοσιακό Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Πορταριάς, το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου Μακρινίτσας, το παραδοσιακό Ελαιοτριβείο «Χατζηγιάννη»- Εκθετήριο Αγροτικής Οικονομίας Κατηχωρίου και ο μουσειακός χώρος «Δράκεια: Χώρος μνήμης 18.12.1943».

Ανεξάρτητα από το Δίκτυο Μουσείων Δήμου Βόλου, λειτουργούν το Αθανασάκειο αρχαιολογικό μουσείο Βόλου, το Γιαννοπούλειο αρχαιολογικό μουσείο Αλμυρού, το μουσείο φυσικής ιστορίας Βόλου, το εικαστικό μουσείο γλύπτη Νικόλα, το Μουσείο Θεοφίλου, το εντομολογικό μουσείο Αθανάσιου Κουτρούμπα, το τυπογραφικό μουσείο της εφημερίδας Θεσσαλίας, το Σιδηροδρομικό Μουσείο Θεσσαλίας στο σιδηροδρομικό σταθμό Βόλου και το Μουσείο Αλέκου κ. Δάμτσα και Κέντρο Τέχνης Τζόρτζιο Ντε Κίρικο. Τέλος, στο δίκτυο μουσείων Ομίλου Πειραιώς συγκαταλέγεται το Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Τσαλαπάτα, ενώ υπό την αιγίδα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας λειτουργεί το Λαογραφικό Κέντρο Κίτσου Μακρή.

Εξεχριστό και ιδιαίτερο κεφάλαιο στην πολιτιστική ιστορία της πόλης αλλά και για το ίδιο το Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου, αποτελεί η έκθεση των Νεολιθικών οικισμών της Θεσσαλίας, την οποία επιμελήθηκε ο Γιώργος Χουρμουζιάδης. Η πρωτοπόρα, για την εποχή της, έκθεση έχει κρατήσει τα βασικά χαρακτηριστικά της έως και σήμερα. Ο Χουρμουζιάδης επέλεξε να οργανώσει μια έκθεση χωρίς προθήκες, με τη χρήση χαρτών και φωτογραφιών, και να χρησιμοποιήσει στην έκθεση υλικά που παραπέμπουν στη νεολιθική αισθητική. Η βασική πινακίδα της έκθεσης βρίσκεται στην είσοδο της, ενώ όσα επεξηγηματικά κείμενα πλαισίωσαν τις

προθήκες ήταν και είναι απαλλαγμένα από «τη γλώσσα του αρχαιολόγου». Αυτό που κατάφερε ο Χουρμουζιάδης ήταν να δημιουργήσει μια έκθεση προσανατολισμένη στον επισκέπτη, φέρνοντας στο προσκήνιο την καθημερινότητα των κατοίκων των νεολιθικών οικισμών της Θεσσαλίας και χωρίς καμία πρόθεση να εντάξει την Νεολιθική Ελλάδα στο εθνικό αφήγημα ή να κάνει λόγο για καλλιτεχνική ή αισθητική υπεροχή. Βασικό του μέλημα ήταν να δείξει πως οι υλικότητες του παρελθόντος πρέπει να θεωρούνται ως προϊόντα μιας κοινωνικής δραστηριότητας και όχι σαν ατομική ευαισθησία. Με άλλα λόγια, η νεολιθική έκθεση στο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου, προσφέρει ένα αφήγημα διαφορετικό από αυτό του ένδοξου παρελθόντος και της τάσης της παρουσίασης της ελληνικής εθνικής ιστορίας ως μιας γραμμικής κι αδιάσπαστης ακολουθίας. Αν και το Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου οργανώθηκε με σκοπό να διεκδικήσει από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο κλασικές αρχαιότητες της περιοχής και πιο συγκεκριμένα τις ταφικές στήλες από την αρχαία Δημητριάδα, κατάφερε να διακριθεί μέσω των προϊστορικών αρχαιοτήτων που ανακαλύφθηκαν με τον καιρό στην περιφέρεια της Μαγνησίας και μέσω της πρωτοποριακής έκθεσης του Χουρμουζιάδη.⁶³

Σημαντικό πολιτιστικό κεφάλαιο αποτελούν, φυσικά, οι κηρυγμένοι και επισκέψιμοι αρχαιολογικοί χώροι αλλά και τα μνημεία ολόκληρου το νομού Μαγνησίας, τα οποία για λόγους οικονομίας δε θα αναφερθούν αναλυτικά εδώ. Αξίζει να αναφέρουμε ωστόσο ότι υπό την αιγίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Μαγνησίας λειτουργούν τουλάχιστον έντεκα αρχαιολογικοί χώροι με βασικότερους αυτούς του Σέσκλου και του Διμηνίου, εξαιρουμένων των αρχαιολογικών χώρων στις βόρειες Σποράδες, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται επίσημα δεκαοκτώ μνημεία, που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα από την αρχαιότητα ως τους βυζαντινούς χρόνους.⁶⁴

Εκτός των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων, λειτουργούν αυτή τη στιγμή δύο βιβλιοθήκες, δύο ωδεία, δύο κινηματογράφοι, τρία θέατρα και τρεις εκθεσιακοί χώροι που φιλοξενούν κυρίως εκθέσεις σύγχρονης τέχνης. Σημαντική εστία πολιτισμού είναι και τα τμήματα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που λειτουργούν στο Βόλο με σημαντικό ακαδημαϊκό και πολιτιστικό έργο που προβάλλουν εντός και εκτός των ορίων της πόλης.

Το ερώτημα που προκύπτει, λοιπόν, είναι πώς σε μια πόλη με ικανότατο πολιτιστικό απόθεμα και ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ιστορία που διαγράφεται ακόμη και

⁶³ Catapoti 2012, σ. 159-165.

⁶⁴ <http://efamagvolos.culture.gr/>. Τελευταία είσοδος 25/12/2019.

στα ίχνη των δρόμων της, αποφασίζεται η επένδυση, οικονομική και συμβολική, στο μύθο της αργοναυτικής εκστρατείας. Γιατί η διεκδίκηση και η οικειοποίηση ενός μύθου που τείνει να λειτουργήσει ως ιδρυτική ιστορία αποτελεί από το 1985 έως και σήμερα, βασικό στοίχημα κάθε πολιτικής αρχής; Με μια ανασκόπηση του εγχειρήματος από την αρχή της σύλληψής του έως και σήμερα, θα επιχειρήσουμε να ανιχνεύσουμε όλες εκείνες τις διαδικασίες μέσω των οποίων ο μύθος κατάφερε να αποτελέσει κομμάτι της πολιτισμικής μνήμης της πόλης και των κατοίκων της και πώς η πολιτική διαχείρισή του κατάφερε να επιφέρει μια σειρά από γεγονότα τα οποία ενεγράφησαν, καλώς ή κακώς, στην πολιτιστική ιστορία της πόλης.

5.2 Το ιστορικό του εγχειρήματος αναβίωσης της αργοναυτικής εκστρατείας

Μνημεία και καλλιτεχνικές παρεμβάσεις

Ο μύθος της αργοναυτικής εκστρατείας «ζει» στον Βόλο είτε μέσω μνημείων, είτε μέσω ονοματοδοσίας των βασικών οδικών αρτηριών της πόλης (Ιωλκού, Αργοναυτών, Ιάσονος), και φυσικά κυρίως μέσα από το επίσημο έμβλημα του δήμου Βόλου, όπου απεικονίζεται το κατεξοχήν σύμβολο του μύθου, το πλοίο.

Το 1965 ανεγείρεται με έξοδα του λιμενικού ταμείου Βόλου ένα σφυρήλατο μεταλλικό ομοίωμα της Αργούς στην παραλία της πόλης ή αλλιώς Λεωφόρο Αργοναυτών, απέναντι από το λιμεναρχείο Βόλου (εικ.1). Στις τέσσερις πλευρές της λίθινης βάσης του γλυπτού αναγράφονται ο γλύπτης και ο χρηματοδότης, ορισμένα χωρία από έργα αρχαίων συγγραφέων με αναφορές στο πλοίο και το ταξίδι, τα ονόματα των αργοναυτών αλλά και ένα κείμενο αγνώστου συντάκτη που μας πληροφορεί για την αρχαιότητα του μύθου: *« πολύ πριν πάρει την οριστική της μορφή η Ιλιάδα και η Οδύσεια, τα αρχαιότερα έπη του κόσμου- οι έλληνες τραγούδησαν για την Αργώ το θαυμαστό καράβι που ξεκίνησε από αυτά εδώ τα ακρογιάλια της Ιωλκού με τους πρώτους ποντοπόρους του έθνους για μακρινές θάλασσες.[...] Ο Παγασητικός το ορμητήριο των τολμηρών θαλασσοπόρων έγινε έτσι η αληθινή κοιτίδα της ελληνικής ναυσιπλοΐας «αρχα ναυτηλίας» όπως λέει ο Πίνδαρος.*

Σε αυτό το «ηρώο», συμπυκνώνονται όλα τα χαρακτηριστικά ενός μνημείου που σκοπό έχει τη συσπείρωση γύρω από μια τοπική ταυτότητα και που αναμφισβήτητα, σε μια δεύτερη ανάγνωση, εκφράζει απόλυτα την εποχή της ανέγερσής του. Βρίσκεται σε ένα από τα κεντρικότερα σημεία της πόλης και συνάμα απέναντι από τον δωρητή του έργου, επισημαίνει την μοναδικότητα του τόπου,

αναφερόμενο στην αργοναυτική εκστρατεία (*Ο Παγασητικός το ορμητήριο των τολμηρών θαλασσοπόρων*) και εξυμνώντας του «*πρώτους ποντοπόρους του έθνους*», αποδεικνύει την υπερχρονικότητα της μυθικής γλώσσας. Η παραπομπή σε ένα ένδοξο παρελθόν, το οποίο τοποθετείται κάπου ασαφώς «*πολύ πριν πάρει την οριστική της μορφή η Ιλιάδα και η Οδύσσεια*» και όπου η αφρόκρεμα των ηρώων της εποχής συσπειρώθηκε γύρω από τον τοπικό ήρωα για την αποκατάσταση της δικαιοσύνης, δημιουργεί πολύ περισσότερο μια ρήξη παρά μια σύνδεση με αυτό. Το παρελθόν που εξυμνείται στο μνημείο παρουσιάζει τα κατορθώματα των *προγόνων* και θέτει θέλοντας και μη ένα στόχο για τους επιγόνους τους ` να σταθούν στο ύψος των περιστάσεων και να μην ξεχάσουν. Ρήξη κι όχι σύνδεση, ακριβώς γιατί το μνημείο αναφέρεται σε μια εποχή μακριά από το σήμερα, ένδοξη και ηρωική για την οποία είναι δύσκολο να υπάρξει ταύτιση με το σήμερα. Είναι η λειτουργία της μυθικής γλώσσας που προηγουμένως ονομάσαμε αντιπαροντικότητα.

Αρκετά χρόνια αργότερα, τον Απρίλιο του 2019, παραδόθηκε στο κοινό ένας κυκλικός κόμβος διέλευσης οχημάτων στο κέντρο της πόλης. Το κέντρο του κόμβου κοσμήθηκε από μια νέα Αργώ, λιγότερο βαριά, περισσότερο φωταγωγημένη που φαίνεται σαν να αναδύεται από το ενσωματωμένο στον κόμβο σιντριβάνι (εικ. 2). Το, κάθε άλλο παρά διακριτικό, θέαμα χαίρει μεγάλου θαυμασμού στους κόλπους της πόλης, ενώ ο αντίλογος περιορίζεται στο πού θα πρέπει να «κοιτάει» το ομοίωμα. Πολλοί είναι αυτοί που απαιτούν την επανατοποθέτηση του πλοίου «για λόγους σεβασμού της ιστορίας», καθώς δεν είναι προσανατολισμένο προς την σωστή κατεύθυνση, δηλαδή την Κολχίδα, αλλά προς τη Μάλτα και τις Ηράκλειες Στήλες.⁶⁵

Το Σεπτέμβρη του 2019, ολοκληρώνεται από την καλλιτεχνική ομάδα UrbanAct με την υποστήριξη του Ο.Σ.Ε και της Old City A.E, της εταιρείας που διαχειρίζεται το μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο στην πόλη του Βόλου, μια τοιχογραφία στην επιφάνεια-τοιχίο του αμαξοστάσιου του ΟΣΕ (εικ.3). Η ομάδα έχει επιμεληθεί εδώ και τρία χρόνια κι άλλες καλλιτεχνικές δημιουργίες τύπου graffiti για την πόλη, έχοντας αποσπάσει πολύ καλές κριτικές και δίνοντας έναν αέρα ανανέωσης στις καλλιτεχνικές παρεμβάσεις της πόλης. Αυτή τη φορά η ομάδα προχώρησε στην αναπαράσταση σκηνών από την Αργοναυτική Εκστρατεία. Η θεματική της εικαστικής παρέμβασης ξεκινάει με τον Φρίξο και την Έλλη, ακολουθεί ο Κένταυρος Χείρων, δάσκαλος του Ιάσονα, η θεά Αθηνά, η κατασκευή της Αργούς, τα ονόματα

⁶⁵ <https://e-thessalia.gr/stelios-limnios-na-ginei-nea-topothesisi-tis-argoys-ston-kykliko-komvo-me-strofi-180-moiron/>. Τελευταία είσοδος 8/1/2020.

των Αργοναυτών, η Αργώ, οι Αργοναύτες, ο Ηρακλής που συμμετείχε στην Αργοναυτική εκστρατεία, οι Διόσκουροι, ο Ορφέας με τον Ιάσονα και συνεχίζει με αναπαράσταση σημαντικών σκηνών από την Αργοναυτική εκστρατεία. Αν και σε άλλα- διάσπαρτα στην πόλη- έργα τους κυριαρχεί το χρώμα, η φαντασία και ο πειραματισμός η εν λόγω τοιχογραφία παραπέμπει σε ερυθρόμορφες μορφές αγγείων.

Η πιο επιτελεστική πράξη αναφοράς στην αργοναυτική εκστρατεία, ωστόσο, είναι η προσπάθεια αναβίωσης του ταξιδιού της Αργούς με την ανακατασκευή του μυθικού σκαριού και την προσπάθεια εμπέδωσης του εγχειρήματος στην συλλογική μνήμη των κατοίκων της πόλης

Η αναβίωση της αργοναυτικής εκστρατείας

Η ιδέα της αναβίωσης της αργοναυτικής εκστρατείας, στην ουσία «ναυπηγείται» στο δημοτικό συμβούλιο Βόλου. Το 1984, επί δημαρχίας του Μιχάλη Κουντούρη, ο δημοτικός σύμβουλος της αντιπολίτευσης Σταύρος Μιτσικώστας, με αφορμή τη ναυπήγηση μιας άλλης Αργούς από τον Βρετανό ερευνητή Tim Severin και την αναβίωση του ταξιδιού του Ιάσονα, αναφέρεται στη σημασία της Αργούς και στην ιδέα αναβίωσής αργοναυτικής εκστρατείας από την ίδια την πόλη ως εξής:

«Η νέα αργοναυτική εκστρατεία θα κινηματογραφηθεί, θα προβληθεί υπό δικτύων τηλεοράσεως και θα είναι μια μεγάλη προβολή για την πόλιν μας και την πατρίδα γενικότερα.

Προς τούτοις, προτείνω όπως η δημοτική αρχή της πόλεως μας ερχόμενη σε επαφή με τον Άγγλο θαλασσοπόρο, παράσχει σε αυτόν κάθε βοήθεια δια την καλλιτέραν προβολήν της αναβιώσεως της αργοναυτικής εκστρατείας.

Προτείνω δε όπως η δημοτική αρχή Βόλου να φροντίσει όπως καθιερωθεί η αργοναυτική εκστρατεία ως παγκόσμιον αθλητικό γεγονός, αναβιούμενον ανά τετραετίαν, ήτοι κάθε Μάιον του έτους που γίνονται οι ολυμπιακοί αγώνες. Η καθιέρωσις της αναβίωσης της ιστορικής αργοναυτικής εκστρατείας θα κάνει την πόλιν μας παγκοσμίως γνωστή»⁶⁶

Παρατηρούμε, επομένως, μια προσπάθεια επίσημης διεκδίκησης του μύθου της αργοναυτικής εκστρατείας από την πόλη στην οποία, υποτίθεται, πως ξεκίνησε το μυθικό ταξίδι. Ως προς τον βρετανό ερευνητή, ο οποίος είχε ερευνήσει και

⁶⁶ Πρακτικά δημοτικού συμβουλίου Βόλου, συνεδρίαση 5^η, 27/3/1984, σελ. 13-15.

αναπαραστήσει και άλλα μυθικά ή ιστορικά ταξίδια στο παρελθόν⁶⁷, διαπιστώνουμε ότι τηρείται μια στάση καθόλα διπλωματική, καθώς ο πολιτικός λόγος του εν λόγω δημοτικού συμβούλου είναι τέτοιος που δείχνει τη διάθεση συνεργασίας, αλληλεγγύης κι επικοινωνίας. Σε ένα τόνο, ωστόσο, διδακτικό με την έννοια ότι η πόλη, η οποία είναι επίσημα η πόλη που εκτυλίχθηκαν τα γεγονότα του μύθου, είναι σε θέση να παράσχει «κάθε βοήθεια για την καλύτερη προβολή της αναβίωσης της αργοναυτικής εκστρατείας». Η Αργώ του Tim Severin ναυπηγήθηκε στις Σπέτσες και μεταφέρθηκε στον Βόλο για την εκκίνηση του ταξιδιού. Τέλος, διατυπώνεται η προσπάθεια καθιέρωσης της αργοναυτικής εκστρατείας, υιοθετώντας μια μνημοπολιτική στρατηγική θέσπισής της ως «παγκόσμιο αθλητικό γεγονός». Άξια λόγου είναι και η επιθυμία κινηματογράφησης του εγχειρήματος, άλλο ένα τελετουργικό μνήμης για την καθιέρωση του μύθου στην πολιτισμική μνήμη της τοπικής κοινωνίας αρχικά, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο, σύμφωνα με τις εισηγήσεις των εμπνευστών της. Τα συγκεκριμένα ζητήματα που τίθενται σε αυτή την συνεδρίαση του δημοτικού συμβουλίου, είναι αυτά που απασχολούν τις δημοτικές αρχές μέχρι και σήμερα. Η ανάγκη καθιέρωσης ενός συμβόλου, ενός αναγνωρίσιμου σημείου με την αναγωγή του μύθου σε γεγονός, εκφράζεται με διάφορους τρόπους στα χρόνια που ακολουθούν.

Η απάντηση της τότε αρχής δε συμερίστηκε τον ενθουσιασμό της αντιπολίτευσης. Για την δημοτική αρχή το εγχείρημα είχε «ιμπεριαλιστικό χαρακτήρα», ωστόσο δεν απέκλεισε το ενδεχόμενο να συζητηθεί εντατικότερα κάποια στιγμή στο μέλλον. Αναφορικά με το εγχείρημα του Βρετανού ερευνητή και την πρόθεση ορισμένων δημοτικών συμβούλων για σύμπραξη μαζί του, η απάντηση του δημάρχου ήταν πως δεν υπήρξε καμία επικοινωνία ή επίσημη υποβολή πρότασης συνεργασίας.⁶⁸ Το ζήτημα επομένως «παγώνει» προσωρινά και κανείς άλλος μέσα στην επόμενη δεκαετία δε το ξαναφέρει στο προσκήνιο.

Φτάνουμε στο 1995 και στην ανάληψη της δημοτικής αρχής από τον Δημήτρη Πιτσιώρη. Ο Σταύρος Μιτσικώστας ως μέλος και πάλι της αντιπολίτευσης επαναφέρει την πρότασή του, προτείνοντας αυτή τη φορά την αναβίωση της αργοναυτικής εκστρατείας. Για την εφαρμογή αυτής της πρότασης, αναγκαία ήταν η αγορά του ομοιώματος του Severin ή, εφόσον αυτό ήταν ανέφικτο, η κατασκευή ενός νέου ομοιώματος. Επιπλέον, στις προτάσεις του εμφανίζεται για πρώτη φορά η ιδέα

⁶⁷ <http://www.timseverin.net/expeditions.html>. Τελευταία είσοδος 1/10/2019.

⁶⁸ Πρακτικά δημοτικού συμβουλίου Βόλου, συνεδρίαση 5^η, 27/03/1984, σ. 13-15.

ανέγερσης ενός μουσείου αργοναυτικής εκστρατείας, η αξιοποίηση του αρχαίου θεάτρου για το ανέβασμα τραγωδιών που έχουν συνάφεια με το συγκεκριμένο μύθο, αλλά και η πρόσληψη ενός μανάτζερ που θα μπορούσε να αξιοποιήσει το εγχείρημα συνολικά.⁶⁹ Η συγκυρία είναι ευνοϊκή, καθώς τις προτάσεις ενστερνίζονται και άλλα μέλη του δημοτικού συμβουλίου. Παρόλα αυτά ο νέος δήμαρχος αρκείται να δηλώσει πως σύσσωμη η δημοτική αρχή θα προσπαθήσει να κάνει ό,τι μπορεί έτσι ώστε να έρθει σε επαφή με όλους τους ενδιαφερομένους και πως ο ΕΟΤ υποστηρίζει την ιδέα. Δύο χρόνια αργότερα (1997), τόσο η ιδέα όσο και οι προτάσεις συλλογικής διαχείρισης, μένουν ακόμη στα χαρτιά. Ο Σταύρος Μιτσικώστας, προχωρά ακόμη μια φορά την ιδέα του ένα βήμα παρακάτω. Προτείνει να ανεγερθεί ένα άγαλμα του Ιάσονα και να αδελφοποιηθεί ο Βόλος με την πόλη της Γεωργίας, Κουτάσι. Η επιλογή της πόλης δεν είναι τυχαία, καθώς η περιοχή είναι η πρωτεύουσα του αρχαίου βασιλείου της Κολχίδας. Σήμερα αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Γεωργίας.

Ενδιαφέρον έχει ότι η ιδέα του αγάλματος επανήλθε και το 2019, καθώς ο προϊστάμενος της περιφερειακής υπηρεσίας Τουρισμού Θεσσαλίας σε επιστολή του προς την τοπική εφημερίδα *Ταχυδρόμος* δηλώνει πως «είναι αδιανόητο να μην προβάλλεται (μέσω αγαλμάτων στην προκειμένη περίπτωση) η ιστορία της περιοχής μας, αν θέλουμε να καταστεί η περιοχή μας τουριστικός προορισμός με τουριστική ταυτότητα». Στην ίδια επιστολή επισημαίνει πως ήδη από το 2011, η περιφερειακή υπηρεσία τουρισμού Θεσσαλίας είχε επισημάνει «την ανάγκη τοποθέτησης ενός μεγαλοπρεπούς φωταγωγημένου αγάλματος, προκειμένου ο/η κάθε ξεναγός να μπορεί να εξηγήσει σε τουριστικά γκρουπ την ιστορία του και την ιστορία της περιοχής μας. Είναι παράλογο να υπάρχουν τουριστικά πακέτα με ξενάγηση στις ευρωπαϊκές πόλεις και να μην υπάρχει κάτι αντίστοιχο και στην πόλη μας». Συν τοις άλλοις, καλεί ιδιώτες, επιχειρηματίες και τράπεζες, να ενισχύσουν οικονομικά με ένα συμβολικό ποσό την κατασκευή μνημείων, που θα προβάλλουν την ιστορία του τόπου.⁷⁰ Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε και ανάλογη σύσκεψη για την αρχιτεκτονική μελέτη χώρου της εγκατάστασης του αγάλματος, αλλά και για τη σύνταξη της προκήρυξης πανελλήνιου διαγωνισμού για τη φιλοτέχνησή του.⁷¹ Το

⁶⁹ Πρακτικά δημοτικού συμβουλίου Βόλου, συνεδρίαση 7^η, 12/07/1995, σ. 7.

⁷⁰ <https://www.taxydromos.gr/Epistoles/323727-protash-gia-agalma-toy-iasona-ston-bolo-poy-prepei-na-eisakoysthei.html>. Τελευταία είσοδος 15/10/2019.

⁷¹ <https://e-thessalia.gr/syzitisan-gia-tin-kataskeyi-agalματος-toy-iasona-stin-paralia-toy-voloy/>. Τελευταία είσοδος 15/10/2019.

ζήτημα πιθανότατα έληξε εκεί, καθώς καθ'όλη τη διάρκεια του έτους δεν έχουν υπάρξει νεώτερα.

Ας επιστρέψουμε ωστόσο στα τέλη της δεκαετίας του 1990, οπότε και ξεκινά μια προσπάθεια γνωστοποίησης τους εγχειρήματος εκτός των γεωγραφικών ορίων της πόλης και της αίθουσας του δημοτικού συμβουλίου, με επιδιώξεις λίγο διαφορετικές από αυτές της αύξησης της τουριστικής κίνησης ή της γνωστοποίησης της άγνωστης αυτής πτυχής της ιστορίας της πόλης.

Το 1998, στη δημαρχία της πόλης επιστρέφει για λίγο ο Μιχάλης Κουντούρης, ωστόσο το εγχείρημα έχει ήδη αρχίσει να συζητείται και έξω από τους κύκλους του δημοτικού συμβουλίου. Αρχικά, σε συνέδριο της επιτροπής πολιτιστικών και μορφωτικών υποθέσεων της Οικονομικής Συνεργασίας του Εύξεινου Πόντου (ΟΣΕΠ)⁷² στο Βόλο, αρκετοί δημοτικοί σύμβουλοι της αντιπολίτευσης, αναφέρονται στην αργοναυτική εκστρατεία και για τους δεσμούς που αυτός δημιούργησε με τις χώρες του Εύξεινου Πόντου.⁷³ Η διεύρυνση της ιδέας δεν είχε και πάλι ανταπόκριση από την τότε κρατούσα δημοτική αρχή, καθώς ήταν η ίδια που στο παρελθόν είχε απορρίψει την ιδέα.

Το 2000 και πριν τη λήξη της θητείας του Μιχάλη Κουντούρη, δήμαρχος αναλαμβάνει ο Κυριάκος Μήτρου, βασικό στέλεχος της μέχρι τότε αντιπολίτευσης που έβλεπε με θέρμη την όλη υπόθεση. Βασική προτεραιότητα είναι πλέον επίσημα η ναυπήγηση του μυθικού πλοίου και η επανάληψη του ταξιδιού του. Την ίδια χρονιά, το Ναυτικό Μουσείο Κρήτης ξεκίνησε ένα ερευνητικό πρόγραμμα Πειραματικής Ναυτικής Αρχαιολογίας. Αντικείμενο του προγράμματος ήταν η ανακατασκευή μιας ρεαλιστικής – τεκμηριωμένης εκδοχής ενός κωπήλατου προϊστορικού πλοίου. Τη ναυπήγηση και την έρευνα διεξήγαγε το ινστιτούτο «ΝΑΥΔΟΜΟΣ», το οποίο ήταν αυτό που ανέλαβε αργότερα και την ανακατασκευή της Αργούς. Αναφορικά με τη μέθοδο, λόγω της παντελούς έλλειψης πρωτογενών αρχαιολογικών ευρημάτων, η έρευνα βασίστηκε στην *καινοτόμο τεχνοκρατική διαδικασία* «Εμπειρογνομικής Προσέγγισης», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στη ιστοσελίδα του μουσείου.⁷⁴ Στην ουσία, πρόκειται για μια διεπιστημονική μέθοδο που συνδυάζει τη μελέτη των

⁷² Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ) ιδρύθηκε το 1992 ως άτυπη πρωτοβουλία και μετεξελιχθηκε σε διεθνή οικονομικό οργανισμό την 1.5.1999. Στον ΟΣΕΠ συμμετέχουν 12 κράτη της ευρύτερης περιοχής του Ευξείνου Πόντου (Αζερμπαϊτζάν, Αλβανία, Αρμενία, Βουλγαρία, Γεωργία, Ελλάδα, Μολδαβία, Ουκρανία, Ρουμανία, Ρωσική Ομοσπονδία, Σερβία και Τουρκία)

<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/osep.html>

⁷³ Από την προσωπική συνέντευξη της γράφουσας με τον κ. Βαγγέλη Γούσιο, πρώην δημοτικό σύμβουλο και πρόην πρόεδρο της Δημοτικής Τουριστικής Επιχείρησης Βόλου.

⁷⁴ <http://mar-mus-crete.gr/ektheseis/arxaia-naypigiki/anakataskeyi/>. Τελευταία είσοδος 18/11/2019.

προϊστορικών παραστάσεων, τις φυτικές πρώτες ύλες, το τεχνολογικό πλαίσιο της εποχής και τέλος τους κανόνες ναυπηγικής που έστω και εμπειρικά, οι προϊστορικοί ναυπηγοί τηρούσαν μέσω της διαδικασίας δοκιμής και λάθους.⁷⁵

Η ευρύτερη δημοσιοποίηση της ιδέας στα πλαίσια αδελφοποιήσεων, και οικονομικών συνεργασιών αλλά και το νέο, ευνοϊκό- πλέον -πολιτικό σκηνικό ήταν αυτά που επιτάχυναν οριστικά την ανακατασκευή του πλοίου. Ταυτόχρονα, η ανακατασκευή ενός άλλου αρχαίου πλοίου με μεθόδους που προσιδιάζαν πιθανότατα στις αρχαίες, ήταν αυτό που γέμισε ελπίδες τους ιθύνοντες της ιδέας ότι τελικά υπάρχει λύση. Η ανάγκη για επιστημονική τεκμηρίωση ήταν βασική προϋπόθεση για την πορεία και, τελικά, την υλοποίηση της ιδέας.

Τα τρία συμβαλλόμενα μέλη του εγχειρήματος ήταν το Ινστιτούτο έρευνας αρχαίας ναυπηγικής και τεχνολογίας «ΝΑΥΔΟΜΟΣ», ο δήμος Βόλου και η Δημοτική Τουριστική Επιχείρηση Βόλου (ΔΗ.Τ.Ε.Β.). Σε συνεδρίαση του δημοτικού συμβουλίου μαθαίνουμε ότι το κόστος του εγχειρήματος ανέρχεται σε 200 εκατομμύρια δραχμές (587.000 ευρώ), το οποίο διαμοιράζονταν ως εξής: 235.000 ευρώ για τα εννέα μέλη του ινστιτούτου που, επί τέσσερα χρόνια θα αναλάμβαναν την τεκμηρίωση, 235.000 ευρώ για την ναυπήγηση, 15.000 ευρώ για την αποζημίωση των συμβούλων παρακολούθησης και 30.000 ευρώ για την οργάνωση ενός συνεδρίου που θα παρουσιάζονταν οι μελέτες τεκμηρίωσης και εφαρμογής.⁷⁶ Το έργο ταξινομείται σε τέσσερις φάσεις ως εξής: α) μελέτη-σχεδίαση, β) κατασκευή μοντέλου γ) ναυπήγηση δ) δοκιμαστικοί πλόες και πειραματικό ταξίδι. Με την ολοκλήρωση των δύο πρώτων φάσεων, σημαντική κρίθηκε η διοργάνωση επιστημονικής ημερίδας, όπου η ερευνητική ομάδα θα ανακοίνωνε τα μέχρι τότε αποτελέσματα της έρευνας και το σχέδιο της ναυπήγησης. Η σύμβαση υπογράφηκε στις 8 Ιουνίου 2002 και ο δήμος ανέλαβε όλα τα έξοδα του εγχειρήματος. Την αποκλειστική αρμοδιότητα για κάθε είδους δημοσίευση, ανακοίνωση, παραγωγή προγραμμάτων θα είχε για τουλάχιστον μία τριετία η εταιρεία «ΝΑΥΔΟΜΟΣ». Η πληροφορία αυτή έχει ενδιαφέρον για κάποια γεγονότα που ακολούθησαν αργότερα. Οι επόμενες δημοτικές εκλογές (2003) δεν φέρνουν αλλαγή στο πολιτικό σκηνικό και σε καίριες θέσεις τοποθετούνται ένθερμοι υποστηρικτές της ανακατασκευής του πλοίου και της αναβίωσης του ταξιδιού. Έκτοτε, όσες δημοτικές αρχές άλλαξαν, η πορεία των εργασιών συνέχισε χωρίς διακοπές ή ενστάσεις. Ακολουθήθηκε, ωστόσο,

⁷⁵ <http://mar-mus-crete.gr/ektheseis/arxaia-navpigiki/anakataskeyi/>. Τελευταία είσοδος 18/11/2019.

⁷⁶ Πρακτικά δημοτικού συμβουλίου Βόλου, συνεδρίαση 6^η (24/04/2002), σ. 30-46.

διαφορετική στρατηγική, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Αναφορικά με την επιστημονική εγκυρότητα που όλοι ανεξαιρέτως θέλησαν να προσδώσουν στο έργο, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, έγινε μια προσπάθεια συγκερασμού αρχαίων μεθόδων ναυπηγικής και εργαλείων, όπως αυτά προέκυψαν από μελέτη αρχαίων πηγών, μαζί με σύγχρονες μεθόδους. Κάτι τέτοιο ήταν προφανώς αναπόφευκτο, αφενός γιατί ούτε στο έπακρο έχουμε γνώση για το πώς κατασκευάζονταν τα πλοία στην προϊστορική εποχή, αφετέρου διότι η όλη διαδικασία θα καθυστερούσε πολύ. Οι έρευνες εστίασαν κυρίως σε απεικονίσεις αγγείων που φέρουν επάνω τους παραστάσεις μυκηναϊκών πλοίων. Όπως αναφέρουν οι ανάδοχοι του έργου, «τα δεδομένα αυτού του τρόπου έρευνας είναι αρκετά πλούσια και ασφαλή (αφού εκτός των άλλων στηρίζονται στις αμετάβλητες βασικές αρχές λειτουργίας του κόσμου μας, όπως και τους κανόνες των αντίστοιχων σύγχρονων φυσικών επιστημών), αφορούν δε πληροφορίες που προέρχονται από διάφορα γνωστικά πεδία, όπως: α) Ιστορική και γεωπολιτική τεκμηρίωση, β) φυτογεωγραφική τεκμηρίωση, γ) Γεωτεχνολογική τεκμηρίωση, δ) φιλολογικές πηγές ε) αρχαιολογικά ευρήματα και παραστάσεις, στ) μελέτες ναυπηγικής εκδοχής.»⁷⁷ Άλλωστε η ανάγκη επιστημονικής επικύρωσης, εκφράστηκε ήδη από την απόφαση που αναφέραμε παραπάνω που αφορά στη διοργάνωση ενός συνεδρίου αλλά και ημερίδας, όπου θα δημοσιοποιούνταν τα μέχρι τότε αποτελέσματα της έρευνας και των επόμενων κινήσεων. Παρά τη συλλογή ποικίλων στοιχείων στα οποία δε θα γίνει εκτενής ανάλυση εδώ, υπήρχαν αρκετές αμφιβολίες ως προς την υλοποίηση του έργου. Για παράδειγμα, αν και από πηγές γνωρίζουμε ότι το πλοίο πιθανότατα είχε πενήντα κουπιά, αυτό δεν προσδιορίζει αυτομάτως το μήκος ή το πλάτος του. Επιπλέον ακόμα και οι απεικονίσεις στα αγγεία του 5^{ου} αιώνα, δεν προσπαθούν να αποδώσουν τεχνικές λεπτομέρειες στην απεικόνιση των πλοίων. Γρήγορα, λοιπόν, προέκυψε η ανάγκη κατασκευής ενός μοντέλου που θα διευκόλυνε την πρόβλεψη των δυσκολιών που ίσως προέκυπταν κατά τη ναυπήγηση. Πράγματι, αυτό ανατέθηκε σε μία ομάδα που ειδικευόταν στην κατασκευή μοντέλων πλοίων από την αρχαιότητα. Κατασκευάστηκε, επομένως, ένα μοντέλο σε κλίμακα 1:8, μήκους 3,5 μέτρων, υπό την καθοδήγηση του Ινστιτούτου Αρχαίας Ναυπηγικής, που είχε αναλάβει και τη μελέτη και την ανακατασκευή του πλοίου.⁷⁸ Έτσι, δύο χρόνια μετά την υπογραφή της

⁷⁷ <http://therocket.gr/archive/argo/egxeirima.html>. Τελευταία είσοδος 20/10/2019.

⁷⁸ http://www.naftotopos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=230:ancient-argo-shipmodel&catid=80&Itemid=528&lang=el. Τελευταία είσοδος 20/10/2019.

σύμβασης του 2002, ξεκίνησε η πειραματική ναυπήγηση του πλοίου χάρη στη χορηγία της Γενικής Γραμματείας Ολυμπιακών Αγώνων, ύψους 200.000 ευρώ για την εγκατάσταση του ναυπηγείου.

Σύμφωνα με τον Βαγγέλη Γούσιο η στάση της Εφορείας Αρχαιοτήτων Μαγνησίας ήταν ιδιαίτερα βοηθητική ως προς την διαδικασία της πειραματικής ναυπηγικής. Η τότε προϊστάμενη της εφορείας, εξασφάλισε την άδεια από το ΚΑΣ, για την εγκατάσταση του εργοταξίου για τη ναυπήγηση της Αργούς, καθώς ο χώρος που επιλέχθηκε, πλάι στο καρνάγιο στη περιοχή Πευκακίων Βόλου, είναι κηρυγμένος αρχαιολογικός, ενώ και οι υπόλοιποι αρχαιολόγοι της εφορείας διηύθυναν εργαστήρια πειραματικής αρχαιολογίας στα πλαίσια γνωστοποίησης του εγχειρήματος.⁷⁹ «Ο Βόλος μπορεί να μην έχει Παρθενώνα», όπως ακούστηκε σε μία από τις συνεδριάσεις στις αίθουσες του δημοτικού συμβουλίου, «αλλά θα έχει την Αργώ που αποτελεί το έμβλημα της πόλης».⁸⁰

Η τελετή καθέλκυσης και τα παρελκόμενα.

Η επιστημονική ημερίδα (21/1/2006) έλαβε τελικά χώρα στην τελική φάση της ανακατασκευής της Αργούς κι όχι πριν την ναυπήγηση, όπως είχε συμφωνηθεί, στο Πολεμικό Μουσείο της Αθήνας. Κατά τη διάρκειά της μίλησαν κατά βάση τα μέλη του ινστιτούτου, προσπαθώντας να γνωστοποιήσουν την πορεία για την τεκμηρίωση της έρευνας, προκειμένου η προσπάθεια να επικυρωθεί επιστημονικά, ενώ έγινε και αναλυτική παρουσίαση του εγχειρήματος και της διαδικασίας της ναυπήγησης.⁸¹

Η καθέλκυση της Αργούς έλαβε χώρα στις 17 Σεπτεμβρίου του 2006 κατά τη διάρκεια μιας τελετής στην οποία ήταν παρών εκτός από τους ιθύνοντες του εγχειρήματος και την τότε δημοτική αρχή και ο τότε υπουργός άμυνας, Ευάγγελος Μειμαράκης, ο οποίος παρέστη αντί του πρωθυπουργού, Κώστα Καραμανλή, ο οποίος ήταν και ο επίσημος καλεσμένος.

Οι συνοδευτικές εκδηλώσεις -με τίτλο *Αργοναυτικά*- είχαν ξεκινήσει μια εβδομάδα νωρίτερα και πραγματοποιούνταν σε συνεργασία με το Γεωργιανό Ινστιτούτο Αθηνών. Ο δήμος ήθελε τα *Αργοναυτικά* να λειτουργήσουν ως θεσμός, πιθανότατα ετήσιος. Για αυτό το λόγο μάλιστα κλήθηκε επίσημα από τον δήμο Βόλου

⁷⁹ Από την προσωπική συνέντευξη της γράφουσας με τον Β. Γούσιο

⁸⁰ Πρακτικά δημοτικού συμβουλίου Βόλου, συνεδρίαση 6^η, 20/4/2005, σ. 7.

⁸¹ Από την προσωπική συνέντευξη της γράφουσας με τον Β. Γούσιο.

ο μουσικοσυνθέτης Βαγγέλης Παπαθανασίου, ο οποίος δέχτηκε αναλάβει την καλλιτεχνική διεύθυνση των εκδηλώσεων που θα συνόδευαν την καθέλκυση του πλοίου αφιλοκερδώς. Ο Β. Παπαθανασίου παρέμεινε ένθερμος υποστηρικτής της όλης προσπάθειας, πέρασε ένα ικανό διάστημα στην πόλη του Βόλου και παρακολούθησε και τη διαδικασία ναυπήγησης.⁸²

Αξίζει να θυμηθούμε πως ο Βαγγέλης Παπαθανασίου ήταν αυτός που συνέθεσε τη μουσική, ήδη από το 1993, για την αποστολή της NASA στον Άρη το 2001.⁸³ Το CD κυκλοφόρησε την ίδια ημέρα με την εκκίνηση της αποστολής με τίτλο: «Μυθωδία - Μουσική για την αποστολή της NASA: 2001 Η Οδύσσεια του Άρη». Αργότερα, πραγματοποιήθηκε και μια ιδιαίτερα σκηνοθετημένη μαγνητοσκόπηση του έργου, με φόντο τους στύλους του Ολυμπίου Διός.⁸⁴ Η πρόσκληση του μουσικοσυνθέτη δεν ήταν άσχετη με το γεγονός. Η συνεργασία του με το δήμο Βόλου, ωστόσο, παραλίγο να λήξει κάπως άδοξα το 2007 κατά τη διάρκεια του Διεθνούς Συνεδρίου JUNO που διοργανώθηκε από το Δήμο Βόλου, το Ίδρυμα Ευάγγελου Παπαθανασίου και τη NASA και πραγματοποιήθηκε με αφορμή την αποστολή του περιστροφικού διαστημόπλοιου Juno το 2016 στον πλανήτη Δία.⁸⁵ Κατά τη δεύτερη μέρα του συνεδρίου ήταν προγραμματισμένη η επίσκεψη των συνέδρων στο ολοκληρωμένο πια ομοίωμα της Αργούς, οι οποίοι εξέφρασαν την επιθυμία να ανέβουν πάνω στο πλοίο για μια αναμνηστική φωτογραφία.⁸⁶ Η ερευνητική ομάδα του ινστιτούτου και, κυρίως, οι ναυπηγοί του ομοιώματος δυσαρεστήθηκαν ιδιαίτερα από αυτό το γεγονός και δεν επέτρεψαν τη συμβολική επιβίβαση των συνέδρων. Μετά από έντονη διένεξη ανάμεσα σε εκπροσώπους της δημοτικής αρχής και του κ. Παπαθανασίου για τη στάση των μελών της ερευνητικής ομάδας, υπήρξαν απειλές για παραιτήσεις και από τις δύο πλευρές, οι οποίες ωστόσο απετράπησαν από τις πιο μετριοπαθείς παρουσίες που, στο όνομα της συλλογικής προσπάθειας, κατάφεραν να κατευνάσουν τα οξεία πνεύματα της αντιπαράθεσης. Στο συγκεκριμένο περιστατικό αναφορά εδώ, όχι για λόγους κιτρινισμού, αλλά ως αρκετά ενδεικτικό του τρόπου που αντιμετωπίστηκε η ανακατασκευασμένη Αργώ που μόλις ένα χρόνο νωρίτερα είχε επίσημα παρουσιαστεί και παραδοθεί στο κοινό. Πέρα από

⁸² Από την προσωπική συνέντευξη της γράφουσας με τον Β. Γούσιο.

⁸³ <https://mars.jpl.nasa.gov/spotlight/vangelis01.html>. Τελευταία είσοδος 20/10/2019.

⁸⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=6pp71UtK-HQ>. Τελευταία είσοδος 20/10/2019.

⁸⁵ <https://www.taxydromos.gr/Topika/3813-60-episthmones-ths-nasa-sto-bolo.html>. Τελευταία είσοδος 20/10/2019.

⁸⁶ <https://www.taxydromos.gr/Topika/3813-60-episthmones-ths-nasa-sto-bolo.html>. Τελευταία είσοδος 20/10/2019.

το γεγονός ότι αφ' ης στιγμής ολοκληρώθηκε λειτούργησε ως αξιοθέατο, με την οργανωτική επιτροπή του συνεδρίου να προγραμματίζει επίσκεψη των συνέδρων στο πλοίο, είναι άξιο λόγου το πώς ένα αντίγραφο πλοίου το οποίο επρόκειτο να ταξιδέψει εκατοντάδες μίλια για να δοκιμαστεί, ανάμεσα σε άλλα, και η ανθεκτικότητά του, αντιμετωπίστηκε ως έκθεμα, στο οποίο πρόσβαση μπορούσαν να έχουν μόνο συγκεκριμένα άτομα, που σχετίζονταν άμεσα με το εγχείρημα.

Πολύ σύντομα ξεκινούν, παράλληλα με τις προετοιμασίες για τους δοκιμαστικούς πλόες της Αργούς, και οι συζητήσεις για την κατασκευή: αρχικά ενός θεματικού πάρκου μέσα στο οποίο θα τοποθετούνταν ο νεώσοικος της Αργούς, ενός μουσείου, και ενός χώρου που θα διαμορφώνονταν κατάλληλα έτσι ώστε να φιλοξενήσει δραστηριότητες που αφορούσαν το μύθο. Βρισκόμαστε σε μία εποχή όπου οι ιδέες ανεξαρτήτως κόστους γίνονταν κατά βάση δεκτές. Στον απόηχο των Ολυμπιακών Αγώνων, τα πάντα φάνταζαν εφικτά και ακρίτως καλοδεχούμενα. Μελέτες σχετικά με τη στρατηγική ανάπτυξη του νομού Μαγνησίας εκπονήθηκαν από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, τη Νομαρχιακή, τότε, Διοίκηση Μαγνησίας αλλά και από ιδιωτικές συμβουλευτικές εταιρείες, με απευθείας ανάθεση από τη Δημοτική Τουριστική Επιχείρηση Βόλου. Αναφορικά με τον πολιτισμό, σημείο εκκίνησης και αναφοράς ήταν φυσικά η Αργώ, η οποία σύντομα θα έκανε το παρθενικό της ταξίδι στις ελληνικές θάλασσες.

Σχετικά με τις πρώτες ιδέες που έπεσαν στο τραπέζι από τους ιθύνοντες της αναβίωσης του ταξιδιού της Αργούς πολύ πριν το σχεδιασμό του μουσείου για το οποίο κάνουμε λόγο σήμερα, ήταν -με αφορμή το σκαρί της Αργούς- να γίνει μια προσπάθεια αφήγησης της ζωής των ανθρώπων εκείνη την εποχή (12^{ος} -13^{ος} αι. π.Χ). Πώς ζούσαν, πού ζούσαν, τι έτρωγαν, με τι ασχολούνταν και όλο αυτό στο πλαίσιο ενός θεματικού πάρκου, όπου θα συνδυάζονταν ψυχαγωγία και μάθηση. Άλλες επιδιώξεις ήταν η ανάδειξη της αρχαίας ναυπηγικής με αφορμή την ναυπήγηση της νέας Αργούς, αλλά και η ανάδειξη ανάλογων προσπαθειών ανακατασκευής αρχαίων πλοίων ανά τον κόσμο.⁸⁷ Την ίδια γραμμή ακολούθησαν και οι προτάσεις της οικονομικοτεχνικής μελέτης της Euroconsultants για την αξιοποίηση του θεματικού πάρκου με δραστηριότητες που συμπληκνώνονται ως εξής: Υπηρεσίες «μουσείου» βασικού εκθέματος σε στεγασμένο και σε περιβάλλοντα χώρο, υπηρεσίες προβολών σε αίθουσα εικονικής πραγματικότητας, υπηρεσίες αναψυχής-περιπάτου, υπηρεσίες

⁸⁷ Από την προσωπική συνέντευξη της γράφουσας με τον Β. Γούσιο.

εστίασης, πώληση ομοιωμάτων ναυτικής παράδοσης και ειδικών εκδόσεων, πώληση δικαιωμάτων 2D, 3D παραγωγών, υπηρεσίες υποστήριξης συνεδριακού κέντρου, διοργάνωση εκθέσεων σύγχρονης ναυτικής τεχνολογίας.⁸⁸ Όλα αυτά σε ένα πλαίσιο προσέλκυσης επενδυτών, καθώς μιλάμε για εξαιρετικά ακριβές υπηρεσίες και με βασικό στόχο την ολοκλήρωση του πάρκου, πριν την έναρξη των Μεσογειακών Αγώνων του 2013, προκειμένου να λειτουργούσε ως σημείο αναφοράς για την πόλη. Για την ιστορία, οι Μεσογειακοί Αγώνες δε φιλοξενήθηκαν τελικά από την πόλη του Βόλου, εξαιτίας των οικονομικών δυσκολιών που αντιμετώπιζε ο δήμος τότε.

Οι κινήσεις αυτές και κατά βάση οι προτάσεις, φανερόνουν αδιαμφισβήτητα μια συστηματική προσπάθεια αξιοποίησης του μύθου, προς κάθε δυνατή κατεύθυνση. Από την αφήγηση της αργοναυτικής εκστρατείας με ό,τι αυτό συνεπάγεται θεματικά (βλ. αρχαία ναυπηγική, ζωή στη μυκηναϊκή εποχή κλπ) μέχρι τη δημιουργία ενός χώρου που θα αποτελεί σημείο συνάντησης, οι τοπικές αρχές της πόλης αλλά και οι υπόλοιποι εμπλεκόμενοι προσπαθούν να αναγάγουν την Αργώ, μέσω του θεματικού πάρκου, σε αναγνωρίσιμο σύμβολο, πέρα από τα γεωγραφικά όρια της πόλης. Η εργαλειοποίηση του μύθου, βασιζόμενη σε συνταγές άλλων παρόμοιων εγχειρημάτων, όπως θεματικά πάρκα του εξωτερικού τα οποία χρησιμοποιούνται συχνά σαν μπούσουλας και η αγωνιώδης προσπάθεια, ίσως αχρείαστη σε τόσο μεγάλο βαθμό, εναρμόνισης των υπηρεσιών με την τεχνολογία, φανερόνουν μάλλον μερδεμένες προθέσεις κι επιδιώξεις. Κυρίως γιατί σε ένα επιχειρηματικό σχέδιο όπως το θεματικό αυτό πάρκο, γίνεται μια προσπάθεια να ενσωματωθεί η πολύ ελκυστική, κατά γενική ομολογία, ιστορία της αργοναυτικής εκστρατείας, ως τεκμηριωμένη ιστορική αλήθεια.

Τα προβλήματα εντοπίζονται σε δύο επίπεδα. Αρχικά, η οργάνωση μιας θεματικής που αφορά τη ζωή στη μυκηναϊκή εποχή με αφορμή το σκαρί της νέας Αργούς και το μύθο της αργοναυτικής εκστρατείας είναι στη βάση της προβληματική, υπό την έννοια ότι τα αρχαιολογικά δεδομένα για την Μαγνησία, φανερόνουν μεν παρουσία του μυκηναϊκού πολιτισμού, ωστόσο όσες πληροφορίες μπορούμε να εξάγουμε από το αρχαιολογικό υλικό δεν αφορούν τόσο τον τρόπο ζωής, ούτε τυχόν εκστρατείες, αλλά κυρίως την διοικητική και πολεοδομική οργάνωση των οικισμών.⁸⁹ Και αυτό σε περίπτωση που ένα τέτοιο εγχείρημα, όπως το θεματικό πάρκο, επιλέξει να έχει επιστημονική ακρίβεια. Δεύτερον, η όλη προσπάθεια είχε βασικό στόχο την

⁸⁸ Ανάπτυξη και λειτουργία Θεματικού Πάρκου Αργούς, ΦΑΣΗ Α: Προσυμβατική Διαδικασία Σ.Δ.Ι.Τ., σελ. 27.

⁸⁹ Μυκηναϊκός οικισμός Διμηνίου – Ιωλκός, έντυπο Εφορίας Αρχαιοτήτων Μαγνησίας, 2014, σ. 4-24.

αύξηση της τουριστικής κίνησης και την ανάδειξη της πόλης ως κορυφαίου προορισμού. Το ερώτημα που τίθεται εδώ, μιας και η ιδέα του θεματικού πάρκου αφορούσε κατά βάση την αρχαιότητα, είναι γιατί, στα μάτια των ανθρώπων που οραματίζονταν αυτό το πάρκο, δεν αρκούσε η ύπαρξη των ήδη επισκέψιμων αρχαιολογικών χώρων στην ευρύτερη περιοχή της Μαγνησίας, αλλά επιθυμούσαν τη δημιουργία μιας ετεροτοπικής πραγματικότητας που σκοπό έχει να απεικονίσει πτυχές της ζωής στη μυκηναϊκή εποχή, τις οποίες δεν είμαστε σε καμία περίπτωση σε θέση να γνωρίζουμε ακόμη. Η απάντηση σε αυτό βρίσκεται στην αντιμετώπιση καταστάσεων με το επιχείρημα «αφού συνέβη εκεί, γιατί όχι κι εδώ». Συνταγές που πέτυχαν σε άλλα μέρη του πλανήτη, με διαφορετική στοχοθεσία και υπό διαφορετικές συνθήκες δεν είναι απαραίτητο ότι μπορούν να πετύχουν οπουδήποτε. Στην περίπτωση του Βόλου μάλιστα, που αποτελεί πόλη-σταθμό μεγάλων κρουαζιερόπλοιων, προκειμένου οι επιβάτες να φτάσουν σε άλλους δημοφιλείς προορισμούς όπως τα Μετέωρα, πολλοί άνθρωποι προερχόμενοι από τον τοπικό επιχειρηματικό κόσμο αλλά και το πολιτικό στερέωμα, κάνουν πολλές φορές λόγο για την δημιουργία «τουριστικών πακέτων» που θα κρατήσουν τους τουρίστες λίγες παραπάνω ημέρες στην πόλη του Βόλου. Η προσαρμογή, επομένως, στις ανάγκες ενός δυνητικού κοινού είναι αυτή που τρέφει και την επένδυση σε επιχειρηματικά εγχειρήματα όπως ένα θεματικό πάρκο, όπου ποικίλες υπηρεσίες και δραστηριότητες είναι συμπτυκνωμένες σε έναν χώρο. Κάτι τέτοιο όπως μπορεί εύκολα να αντιληφθεί κανείς, δεν αρκεί από μόνο του για να τονώσει την τουριστική κίνηση και δεν είναι σε καμία περίπτωση η λύση για την μειωμένη κίνηση στην αγορά μιας πόλης. Συν τοις άλλοις, αν όλη η τουριστική κίνηση διοχετεύονταν στη συμπτυκνωμένη εμπειρία του θεματικού πάρκου, αυτομάτως θα υποβαθμίζονταν οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα μέσα στα πραγματικά όρια μιας πόλης.

Με το πρόταγμα της αναγωγής ενός οικειοποιημένου τοπικού μύθου σε διεθνές και αναγνωρίσιμο σήμα κατατεθέν, δομήθηκαν κάπως άκομψα και δίχως πολύ σκέψη, τα μεγαλεπήβολα σχέδια της αξιοποίησής της κληρονομιάς του. Στη πορεία, ωστόσο, έγιναν όπως ήταν αναμενόμενο αρκετές εκπτώσεις στις αρχικές επιδιώξεις, προκειμένου σήμερα να κάνουμε λόγο για το μουσείο της Αργούς.

Το ταξίδι

Η Αργώ δεν πραγματοποίησε ποτέ το δρομολόγιο που επέβαλλε η μυθική κληρονομιά της. Σύμφωνα με τον Β. Γούσιο το αρχικό πλάνο ήταν να γίνονται συνεννοήσεις με τους κατά τόπους δήμους στα παράλια της Τουρκίας έτσι ώστε να μην υπάρχει εμπλοκή με μεγάλες γραφειοκρατικές διαδικασίες και το πλοίο να φτάσει τελικά στο Πότι της Γεωργίας, στην περιοχή της Κολχίδας.⁹⁰ Η επόμενη δημοτική αρχή (2007), από την άλλη, επέλεξε να ζητήσει από την γειτονική χώρα επίσημη άδεια διάπλου της Αργούς από τα τουρκικά παράλια, κάτι το οποίο, όπως ήταν φυσικό, απορρίφθηκε.⁹¹ Πραγματοποιήθηκαν, ωστόσο, δύο ταξίδια τα καλοκαίρια του 2008 και του 2009, τα οποία συνοδεύτηκαν με δύο επιστημονικά συνέδρια που σκοπό είχαν την επισημοποίηση του εγχειρήματος αλλά και την ανίχνευση ψηγμάτων ιστορικής αλήθειας στο μύθο. Αφορμή στάθηκε η εύρεση ενός θολωτού τάφου στον περιφερειακό δρόμο του Βόλου λίγα χρόνια νωρίτερα, στον οποίο μεταξύ άλλων βρέθηκαν κοσμήματα από χρυσό. Δεν άργησαν, όπως ήταν φυσικό, οι συνδέσεις του τάφου με μυθικά πρόσωπα, όπως η Μήδεια, ο Ιάσωνας αλλά και οι Αργοναύτες.⁹² Με αφορμή κάποιες αναλύσεις στο υλικό των ευρημάτων, οι οποίες όντως αποδείκνυαν την ποτάμια προέλευση του χρυσού, παραπέμποντας στις πρακτικές «αλιεύσής» του, ξεκίνησαν τη συζήτηση περί εξερευνητικών ταξιδιών από την Ιωλλό στην Κολχίδα. Αποτελεί, ωστόσο, επιστημονικό ατόπημα και συνάμα έωλο και υπεραπλουστευτικό επιχείρημα, η προσδοκία ότι ένα ταξίδι ή πιθανές εμπορικές σχέσεις με περιοχές του Εύξεινου Πόντου μπορούν να επιβεβαιώσουν το μύθο της Αργοναυτικής εκστρατείας. Τόσο ο Τύπος όσο και πολιτικές προσωπικότητες, αρέσκονται πολλές φορές στη μεγέθυνση των γεγονότων για μικροπολιτικούς λόγους, χάνοντας έτσι για ακόμη μια φορά την ουσία.

Το πρώτο ταξίδι πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 2008, ξεκινώντας από τον Βόλο και διασχίζοντας τον βόρειο και νότιο ευβοϊκό κόλπο, περνώντας από το Σούνιο, τον Πειραιά και καταλήγοντας συμβολικά στην Ιθάκη. Το νέο αρχικό σχέδιο ήταν η Αργώ να προσεγγίσει διάφορα λιμάνια της Μεσογείου και της Αδριατικής, όπως η Αλβανία, το Μαυροβούνιο, η Κροατία, η Σλοβενία και η Ιταλία, πιθανότατα σε μια προσπάθεια γνωριμίας με άλλα κράτη της Μεσογείου ενόψει των μεσογειακών

⁹⁰ Από την προσωπική συνέντευξη της γράφουσας με τον κ. Γούσιο.

⁹¹ <https://www.taxydromos.gr/Topika/10421-dhmotiko-symboylio-boloy-se-toyrkiko-yfalo-epese-h-argw.html>.

Τελευταία είσοδος 15/12/2019.

⁹² <https://www.taxydromos.gr/m/article.php?id=296301>. Τελευταία είσοδος 15/12/2019.

αγώνων που θα πραγματοποιούνταν στο Βόλο το 2013. Ωστόσο, το συνοδευτικό πλοίο «express Πήγασος» του Ομίλου Ρέστη το οποίο ο δήμος Βόλου είχε ναυλώσει για την ασφάλεια και τη διανυκτέρευση των κωπηλατών, έληξε τη συνεργασία του με το δήμο, καθώς είχε ήδη δαπανηθεί το ποσό που είχε συμφωνηθεί.⁹³ Με μια αναδιοργάνωση του προγράμματος, τη μίσθωση άλλου συνοδευτικού πλοίου από το δήμο Βόλου και με την οικονομική την αρωγή του Υπουργείου Εσωτερικών, η αποστολή συνέχισε με τελικό προορισμό τελικά τους Άγιους Σαράντα στην Αλβανία, περνώντας συνολικά από 16 λιμάνια.

Το δεύτερο ταξίδι στην Κολχίδα το καλοκαίρι του 2009, αποτέλεσε προσωπικό στοίχημα όλων των συμμετεχόντων και ιδιαίτερα του Γιώργου Σούρλα, αντιπροέδρου, τότε, της Βουλής των Ελλήνων, προερχόμενου από την πολιτική σκηνή του Βόλου. Οι διεργασίες είχαν ήδη ξεκινήσει, από το προηγούμενο έτος σε μια προσπάθεια γρήγορων αντανάκλαστικών, λόγω και της αστοχίας του 2008. Η Αργώ στην ουσία δεν ταξίδεψε αλλά μεταφέρθηκε ως το Βατούμι της Γεωργίας και από εκεί ταξίδεψε ως το Πότι, όπου και ελλιμενίστηκε. Έπειτα πραγματοποιήθηκαν εκ νέου από τιμητικές εκδηλώσεις και τα εγκαίνια ενός ειδικού θεματικού μουσείου για την Αργοναυτική εκστρατεία.⁹⁴ Ακολούθησε, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, άλλο ένα επιστημονικό συνέδριο με θέμα την αργοναυτική εκστρατεία.

Να σημειωθεί ότι το ταξίδι πραγματοποιήθηκε από εθελοντές κωπηλάτες, οι οποίοι από το 2008 και μετά συγκροτούν το Σύλλογο Κωπηλατών Αργούς και κατέχουν το δικαίωμα συνδιαχείρισης του πλοίου και της προετοιμασίας για τη συμμετοχή του σε πολιτιστικά και αθλητικά δρώμενα του Δήμου Βόλου.

5.3 Το νέο μουσείο της Αργούς

Από το 2009 και έπειτα ξεκινά μια περίοδος αδράνειας, κυρίως εξαιτίας της οικονομικής δυσχέρειας του δήμου που αφορούσε φυσικά όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων του. Στα χρόνια που ακολούθησαν, η Αργώ έρχεται ως θέμα στα δημοτικά συμβούλια σαν μια βαριά κληρονομιά που πρέπει κάπως να αξιοποιηθεί. Ευτυχώς ή δυστυχώς, οι προηγούμενες προτάσεις περί θεματικού πάρκου το οποίο θα περιείχε ποικίλες δραστηριότητες, υπηρεσίες αλλά και μουσείο είχαν πια τεθεί εκτός συζήτησης. Μια άλλη παράμετρος ήταν και άλλες απόψεις που εκφράζονταν κατά

⁹³ <https://www.taxydromos.gr/Topika/11559-to-oneidos-gia-thn-argw.html>. Τελευταία είσοδος 15/12/2019.

⁹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=sD19EmPmvhs>. Τελευταία είσοδος 17/12/2019.

καιρούς, οι οποίες διαφωνούσαν με μια τόσο «χολιγουντιανή» αξιοποίηση του μύθου, όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε σε μια από τις συνεδριάσεις του δημοτικού συμβουλίου. Αυτές οι απόψεις, ένεκα και της οικονομικής δυσχέρειας του δήμου, άρχισαν πια να λαμβάνονται περισσότερο υπόψη και να εξετάζονται σε μεγαλύτερο βαθμό. Μετά την απόσυρση του δήμου Βόλου από τη διοργάνωση των Μεσογειακών Αγώνων το 2013, άρχισε πια να τίθεται η αξιοποίηση του πλοίου σε πιο ρεαλιστικές βάσεις.

Μετά από σχετικό διαγωνισμό που προκηρύχτηκε στις 30 Ιουλίου 2013, το αρχιτεκτονικό γραφείο KIZIS ARCHITECTS παίρνει το πρώτο βραβείο στο διαγωνισμό προσχεδίων για τη «δημιουργία μουσείου για την αξιοποίηση της Αργούς», όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στην προκήρυξη. Οι ιδέες και οι επιδιώξεις είχαν πλέον περιοριστεί στο να φτιαχτεί ένα σπίτι για το πλοίο της Αργούς, το οποίο, έως και σήμερα, περνά μισό χρόνο στη στεριά και μισό χρόνο σε κλειστό χώρο προκειμένου να προστατεύεται από τα καιρικά φαινόμενα.

Το αρχιτεκτονικό γραφείο εκκινεί την πρότασή του από μια συγκεκριμένη στιγμή στο μύθο, όταν η Αργώ περνά τις συμπληγάδες πέτρες. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν συνοπτικά στην ιστοσελίδα του γραφείου σχετικά με το έργο:

«Η Αργώ φτιάχτηκε για να ταξιδεύει. Ο φυσικός τόπος της είναι η θάλασσα. Η προκείμενη πρόταση εμπνέεται από τη δυσκολότερη στιγμή του ταξιδιού, το πέρασμα από τις Συμπληγάδες. Μία σύγχρονη απόδοση των μυθικών βράχων αποτελεί το περιβάλλον έκθεσης του πλοίου: μοιάζει να πλέει, καθώς «ίπταται» πάνω από το νερό στη θέση της έκθεσης, ενώ, εάν καθελκυσθεί, θα μπορεί να κάνει ένα μικρό ταξίδι εξόδου από τις νέες Συμπληγάδες του, και να επιπλεύσει στον υπαίθριο χώρο του Μουσείου. Γύρω απ' αυτές τις «Συμπληγάδες» συντίθενται οι χώροι επίσκεψης, όπου ο επισκέπτης κάνει μια διαδρομή, που σταδιακά του αποκαλύπτει το σκαρί, μαζί με τα μυστικά του, μέσα από ένα πλήρες και συναρπαστικό μουσειολογικό σενάριο. Η επίσκεψη στο μουσείο αντιμετωπίζεται σαν «ταξίδι», πραγματικό και νοητικό. Η μουσειολογική οργάνωση και, επομένως, η αρχιτεκτονική σύνθεση αρθρώθηκαν πάνω στο δίπολο: «Αργώ, το μοναδικό πραγματικό έκθεμα» και «Ταξίδι, το σημεινόμενο του αρχαίου πλοίου».

Δύο στιβαροί, κλειστοί κτιριακοί όγκοι παραπέμπουν στο πέρασμα μέσα από τις Συμπληγάδες. Ο ένας, στο νότιο όριο του οικοπέδου, ευθύγραμμος· ο δεύτερος, τεθλασμένος, αφίσταται από τον πρώτο με ένα πορθμό σκαληνό με τον απαραίτητο

χώρο για την ανάδειξη του σύγχρονου αντιγράφου της Αργούς. Το μακρύ ορθογώνιο οικοπέδο μεταλλάσσεται σε μια μικρή αστική πλατεία στα δυτικά, εξυπηρετώντας και το γειτονικό πάρκο. Η υδάτινη επιφάνεια συναπαρτίζει το βάθρο των κτιριακών «Συμπληγάδων», που μαζί με «σκοπέλους» και «υφάλους» υποβάλλουν συνειρμούς με το μύθο. Το έργο, νέο αστικό γεγονός, προβάλλεται ως τοπόσημο, παραπέμποντας στο μύθο και την αλληγορία του με «μεγαλιθική» δόμηση τοιχωμάτων αδρού μετόν, με φόντο το μυθικό βουνό του Πηλίου. Η εσωστρέφεια, με ελάχιστα ανοίγματα και μεγάλα πάχη θερμομονώσεως, συνιστούν κτιριακό έργο σχεδιασμένο με βιοκλιματικά κριτήρια». ⁹⁵ (εικ.1)

Ο διαγωνισμός έληξε δίνοντας τρία βραβεία (το δεύτερο και το τρίτο δόθηκαν από κοινού σε δύο προτάσεις) και πέντε τιμητικές διακρίσεις. ⁹⁶ Η επιτροπή αξιολόγησης των προτάσεων κατηγοριοποίησε τις εξήντα οκτώ υποβληθείσες προτάσεις σε έξι κατηγορίες, ανάλογα με την έμφαση που δόθηκε από την κάθε αρχιτεκτονική ομάδα. Για παράδειγμα, άλλες μελέτες επιδίωξαν τη δημιουργία ενός νέου τοπόσημου για την πόλη του Βόλου, εστιάζοντας στην πρωτοπορία του κτηρίου, ενώ άλλες είχαν ως κοινές αρχιτεκτονικές λύσεις «το κέλυφος» ή το «στέγαστρο» στις προτάσεις τους και κατά συνέπεια ομαδοποιήθηκαν κατά αυτόν τον τρόπο. Στο σημείο αυτό, έχει ενδιαφέρον να σταθούμε στην τρίτη και στην τέταρτη κατηγορία, οι οποίες με τον ένα ή με τον άλλον τρόπο έχουν ως εφελτήριο το μύθο. Η τρίτη κατηγορία, η οποία είναι και η πολυπληθέστερη, συμπεριλαμβάνει συνολικά δεκαοκτώ μελέτες οι οποίες αντλούν την έμπνευσή τους είτε από το σκαρί της Αργούς, είτε από διάφορα μυθικά- συμβολικά στοιχεία του μύθου της αργοναυτικής εκστρατείας. Η επιτροπή αξιολόγησης των προτάσεων κάνει σε αυτό το σημείο, μια πολύ ενδιαφέρουσα παρατήρηση:

«[...]Ο βαθμός μυθοπλασίας και οι σχεδιαστικές ικανότητες των συμμετεχόντων συναδέλφων αποτελούν τις δύο παραμέτρους που ανέδειξαν ως σημαντικές ή απολύτως ασήμαντες τις συμμετοχές στην παραπάνω κατηγορία μελετών (ενν. της τρίτης κατηγορίας μελετών). Στις περισσότερες από αυτές, ενώ έμοιαζε ότι ενσωμάτωναν κάποιο συμβολισμό από την αρχή της σύλληψής τους, αποδεικνύονταν στη συνέχεια ότι επρόκειτο για υπερβολικά σχεδιασμένα αντικείμενα, με ερωτηματικά για την ποιότητα του συμβολισμού που έφεραν στην επιφάνεια, αλλά

⁹⁵ <http://www.kizisarchitects.gr/gr/index.php/gr/projects/item/207-project51#null>. Τελευταία είσοδος 20/10/2019.

⁹⁶ Πρακτικά δημοτικού συμβουλίου Βόλου, συνεδρίαση 6^η, 11/2/2015, σελ. 12.

και για αυτές καθ' αυτές τις χωρικές ποιότητες που πραγματεύονταν [...]».⁹⁷ Αναφορικά με την τέταρτη κατηγορία, αποτελεί άξιο λόγου ότι η επιτροπή αξιολόγησης αποφάσισε να φτιάξει μια ολόκληρη κατηγορία για οκτώ προτάσεις που εμπνεύστηκαν τις ιδέες τους από τις συμπληγάδες πέτρες, από μία συγκεκριμένη δηλαδή στιγμή μέσα στο μύθο.

Παρατηρούμε ουσιαστικά ότι είκοσι έξι μελέτες δε ξεφεύγουν από τα επιβλητικά όρια που καλώς ή κακώς έχει θέσει η μυθολογική κληρονομιά του βασικού εκθέματος. Πριν σχολιάσουμε διεξοδικά την πρόταση που κέρδισε το πρώτο βραβείο και που είναι τελικά αυτή που θα πραγματοποιηθεί, αξίζει να ρίξουμε μια ματιά στις προτάσεις που τελικά τιμήθηκαν με δεύτερο και τρίτο βραβείο. Για τις δύο συγκεκριμένες προτάσεις μπορούμε να έχουμε μια εποπτεία, ανατρέχοντας σε στοιχεία που παραθέτονται στην ιστοσελίδα του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων (ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ), αλλά στις ιστοσελίδες των δύο αρχιτεκτονικών γραφείων που έλαβαν μέρος στο διαγωνισμό.

Οι τρεις στο σύνολο προτάσεις που απέσπασαν πρώτο και δεύτερο βραβείο, είχαν μια σαφή αρχιτεκτονική προσέγγιση με αφορμή το μύθο. Αναφορικά με τις προτάσεις που απέσπασαν από κοινού το δεύτερο βραβείο, παρατηρούμε μια εναρμόνιση του κτηρίου με το σκαρί της Αργούς, φέρνοντάς το στο προσκήνιο και αναγάγοντάς το σε κεντρικό έκθεμα. Η πρόταση των Ανδριανόπουλου-Μαύρου-Μπαπανέλου (εικ.2) δημιουργεί έναν χώρο καθορισμένο, απλό αλλά συνοπτικό, ξεχωριστό αλλά συμβολικό, κατανοητό αλλά και μυσταγωγικό.⁹⁸ Με άλλα λόγια επιχειρούν μια διαλεκτική ανάμεσα στις σύγχρονες αρχιτεκτονικές τάσεις, προσπαθώντας να τις φέρουν στα μέτρα που αναμφισβήτητα, με βάση το σχέδιό τους, επιβάλλει ο μύθος. Σε μια ακόμα πιο εστιασμένη στο μύθο πρόταση με τίτλο “A vessel for Argo” (εικ.3) προχώρησε η αρχιτεκτονική ομάδα του Τσαμπίκου Πετρά, όπου το κέλυφος που δημιουργείται για τη στέγαση του πλοίου, παίρνει χοντρικά τη μορφή του, ενώ έχει τοποθετηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να έχει κατεύθυνση προς τον τελικό προορισμό του μυθικού πλοίου, την Κολχίδα.⁹⁹

Αναφορικά με τις δύο προτάσεις που μοιράστηκαν το τρίτο βραβείο, επειδή δε μπόρεσαν να εντοπιστούν στις επίσημες ιστοσελίδες των φορέων που τις εκπόνησαν, αξίζει να ρίξουμε μια ματιά στην ετυμολογία της επιτροπής αξιολόγησης. Αρχικά,

⁹⁷ Πρακτικά δημοτικού συμβουλίου Βόλου, συνεδρίαση 6^η, 11/04/2015, σελ. 9.

⁹⁸ <https://www.tensearchitecture.net/project/argo#descr>. Τελευταία είσοδος 1/11/2019.

⁹⁹ <http://petras-architecture.com/#/vessel-argo/>. Τελευταία είσοδος 1/11/2019.

είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι και οι δύο προτάσεις, ξεφεύγουν από το μύθο και επιλέγουν διαφορετικές κτηριολογικές λύσεις σε σχέση με τις υπόλοιπες τρεις. Η πρόταση Μανωλίδη- Αποστόλου οργανώνει το χώρο γύρω από εσωτερικά αίθρια, ενώ στην κεντρική αίθουσα όπου τοποθετεί το ομοίωμα της Αργούς, επιλέγει το φωτισμό της μέσα από μια συστοιχία φεγγιτών οροφής, κατασκευασμένων με τέτοιο τρόπο ώστε να επισημανθούν οι ομοιότητες ναυπηγικής τέχνης και αρχιτεκτονικής κατασκευής (εικ. 4). Ωστόσο, η επιτροπή αξιολόγησης αν και επαίνεσε την περιήγηση σε «μυστηριακούς χώρους, σε ένα εσωτερικό «σύμπαν» με εναλλαγή φωτεινών, σκοτεινών, στενών και διευρυμένων χώρων έκρινε πως πρόκειται για μια μνημειακή αρχιτεκτονική που μάλλον ανταγωνίζεται το έκθεμα. Ο συμβολικός χαρακτήρας του κτιρίου γίνεται αντιληπτός από την κύρια όψη του».¹⁰⁰

Τέλος, η πρόταση Κοτιώνη-Πλατσά-Σοφτά, προσεγγίζει το μουσείο με έναν ηπιότερο κτηριολογικά τρόπο, δίνοντας έμφαση στο ομοίωμα της Αργούς (εικ. 5). Η κατασκευή που επιλέγει είναι ελαφριά, ενώ οι περσίδες που καλύπτουν την πλευρά του μουσείου που είναι ορατή από το δρόμο οργανώνονται με τέτοιο τρόπο, ώστε το πλοίο να φαίνεται από έξω. Παρόλα αυτά, κατά την ετυμηγορία της επιτροπής αξιολόγησης το κτίσμα *δεν καταφέρνει να λειτουργήσει ως τοπόσημο*.¹⁰¹

Η σύντομη αυτή παρουσίαση των προτάσεων που απέσπασαν το δεύτερο και το τρίτο βραβείο έγινε περισσότερο για να κατανοήσουμε, μέσω των ετυμηγοριών της επιτροπής, τα ζητούμενα για αυτό το μουσείο. Αρχικά, αυτό που καθίσταται σαφές είναι η επιθυμία το ξύλινο ομοίωμα να λειτουργήσει ως κεντρικό έκθεμα. Αν και η επιθυμία για ένα νέο κτήριο-τοπόσημο υπάρχει και μάλιστα είναι και λόγος που ορισμένες προτάσεις απορρίπτονται (βλ. τους λόγους απόρριψης της πρότασης Κοτιώνη-Πλατσά-Σοφτά), φαίνεται ότι θεωρείται βασικότερη η επιθυμία για τη καλύτερη δυνατή προβολή της ανακατασκευασμένης Αργούς. Από τη μία αυτό φαίνεται λογικό, καθώς, για την ώρα, η νέα Αργώ είναι και το μοναδικό έκθεμα για αυτό το μουσείο. Από την άλλη αυτό αυτομάτως περιορίζει τις δυνατότητες μιας αρχιτεκτονικής μελέτης. Όροι και προϋποθέσεις έχουν φυσικά όλοι οι διαγωνισμοί, στη προκειμένη περίπτωση, ωστόσο, η μυθική κληρονομιά του βασικού εκθέματος σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις του διαγωνισμού λειτούργησε μάλλον περιοριστικά. Αυτό προκύπτει όπως είδαμε παραπάνω και από την απόρριψη ορισμένων προτάσεων εξαιτίας του υπερβολικού σχεδιασμού και της *ανάγκης* τους να ενσωματώσουν

¹⁰⁰ Πρακτικά δημοτικού συμβουλίου Βόλου, συνεδρίαση 6^η, 11/04/2015, σελ 10.

¹⁰¹ Πρακτικά δημοτικού συμβουλίου Βόλου, συνεδρίαση 6^η, 11/04/2015, σελ 10.

οπωσδήποτε στη μελέτη τους ένα συμβολισμό που τελικά κατέληγε σε ένα υπερβολικά σχεδιασμένο αντικείμενο.

Ας επιστρέψουμε ωστόσο στην τελική και νικητήρια πρόταση για το μουσείο, η οποία θα είναι και αυτή που θα πραγματοποιηθεί, όταν εξασφαλιστεί η απαραίτητη χρηματοδότηση. Πέντε χρόνια μετά τη λήξη του διαγωνισμού, το Μάρτιο του 2019, παρουσιάστηκε από τη σημερινή δημοτική αρχή και το αρχιτεκτονικό γραφείο KIZIS Architects, η πρόταση που απέσπασε το πρώτο βραβείο του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού, σε μία εκδήλωση ανοικτή για το κοινό. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η πρόταση εμπνέεται από μια συγκεκριμένη στιγμή μέσα στο μύθο, όπου το πλοίο περνά τις Συμπληγάδες πέτρες. Πιο συγκεκριμένα, μέσα στο μουσείο η Αργώ, ως κεντρικό έκθεμα, εκτίθεται υπερυψωμένη από την επιφάνεια του νερού, χωρίς να βρέχεται, στηριγμένη σε υδραυλικές αντηρίδες, αντίστοιχες με τα «μπουντέλια» και τους «τάκους» των σκαφών στα καρνάγια. Η στάθμη του νερού είναι ρηχότερα από μισό μέτρο, όπως ρηχή είναι και η μεγαλύτερη έκταση των υδάτινων επιφανειών του περιβάλλοντος χώρου, με την εξαίρεση μιας περιοχής με βάθος ικανό για να επιπλεύσει το πλοίο, όταν θα εκτίθεται στο ύπαιθρο. Προβλέπεται βάθυνση διαδρόμου στον πυθμένα με πλευρικά ράουλα και καλώδια για τη ρυμούλκηση της κλίνης (τρέιλερ), που θα καθελκύει το πλοίο προς το νότο, για υπαίθρια έκθεση, ή θα το ανελκύει προς τον βορρά, για να το μεταφέρει στο λιμάνι, για πλεύση.

Στο πέρασμα μέσα από τις Συμπληγάδες παραπέμπουν δύο στιβαροί, κλειστοί κτηριακοί όγκοι. Ο ένας, σε όλο το ανατολικό όριο του οικοπέδου, ευθύγραμμος, ορίζει μπροστά του το ζωτικό χώρο του μουσείου και τον απομονώνει από τη ζώνη στάθμευσης αυτοκινήτων. Ο δεύτερος, τεθλασμένος, αφίσταται από τον πρώτο με ένα πορθμό σκαληνό, που αφήνει, με ενδιάμεση διεύρυνση, τον απαραίτητο χώρο για την ανάδειξη του κεντρικού εκθέματος.

Το κενό μεταξύ των κτιριακών όγκων κλείνεται με διαφανείς πύλες (ανασυρόμενα υαλοστάσια) και σκεπάζεται από διαφώτιστη στέγαση πολυκαρβονικών φύλλων ειδικής προδιαγραφής. Η κάτω επιφάνεια (οροφή) διαμορφώνεται από συνεχή τανυσμένα πολυεστερικά τεντόπανα τύπου TrempoVision, ώστε να χρησιμεύει και ως οθόνη προβολής σκηνοθετημένων πολυαισθητηριακών και αναπαραστατικών video. Στο διάκενο μεταξύ στέγασης και οροφής λαμπτήρες led, ρυθμιζόμενοι με dimmer, δίνουν την αίσθηση της υπαίθριας έκθεσης του σκάφους κατά τη νύχτα, αλλά και σημαίνουν το κτιριακό έργο ως

τοπόσημο της πόλης.

Το μακρύ ορθογώνιο οικόπεδο μεταλλάσσεται σε μια μικρή αστική πλατεία ανατολικά του πάρκου, με την υδάτινη επιφάνεια να συναπαρτίζει το βάθρο των κτιριακών «συμπληγάδων», που μαζί με «σκοπέλους» και «υφάλους» σκηνογραφούν τους συνειρμούς με τον μύθο. Οι τελευταίοι σχετίζονται κατασκευαστικά με τις υφιστάμενες δεξαμενές ομβρίων, αλλά και με τη στήριξη της ράμπας ανόδου στο μουσείο. Οι υφιστάμενες δεξαμενές ομβρίων μένουν λειτουργικά και δομικά ανέπαφες και επισκέψιμες. Με τις επικαθήμενες ελαφρές κατασκευές εντάσσονται στο σχεδιασμό του μουσείου, χωρίς να απαιτείται οποιαδήποτε τροποποίησή τους. Ένας ηλεκτρονικά προγραμματιζόμενος πίδακας, υδάτινο πέτασμα παράλληλο με τη ράμπα, είναι το σιντριβάνι της πλατείας του Μουσείου, που προβάλλοντας εναλλασσόμενες εικόνες στο δημόσιο χώρο εντάσσει το έργο στην καθημερινή ζωή της πόλης.

Η είσοδος στο Μουσείο γίνεται από την αστική πλατεία με την υδάτινη επιφάνεια. Οι προσβάσεις σε αυτήν, τόσο από τον κόμβο εισόδου του πάρκου, όσο και από όλο το παρόδιο μέτωπο της λεωφόρου Αθηνών, αλλά και από τους χώρους στάθμευσης της ανατολικής πλευράς, διευθετούνται με κατάλληλες χαράξεις και φυτεύσεις. Οι επισκέπτες οδηγούνται στο νοτιοδυτικό άκρο της πλατείας: μια ράμπα που γεφυρώνει το νερό και αριστερά της μια σκάλα σύμφυτη με το κτίσμα οδηγούν στο πάνω επίπεδο, στην κύρια είσοδο. Αριστερά στον εισερχόμενο βρίσκεται η αίθουσα διαλέξεων και σεμιναρίων, έτσι ώστε να μπορεί να λειτουργήσει και αυτόνομα. Η αίθουσα, συνολικής δυναμικότητας 254 θέσεων, έχει μεγάλο ύψος και εμπεριέχει δύο στάθμες καθισμάτων· σε πλατεία και εξώστη. Σε ελαφρά υπερυψωμένο από τον εξώστη δάπεδο διευθετούνται τα μηχανήματα προβολών και το δωμάτιο των μεταφραστών.

Στην αίθουσα υποδοχής γίνεται το καλωσόρισμα του επισκέπτη, με συνοπτική αναφορά στους θεματικούς άξονες της έκθεσης και στη διάταξή τους. Ένα άνοιγμα προς τον κεντρικό χώρο προσφέρει αποσπασματικές θεάσεις του πλοίου. Ο πρώτος θεματικός άξονας αναπτύσσεται στον περικλειστο χώρο της δυτικής «Συμπληγάδας», που έχει τη μορφή σχεδόν τετραγωνικής αίθουσας. Εδώ αναπτύσσεται το «ταξίδι στα πέρατα του κόσμου» μέσα στο ίδιο δομικό περιβάλλον που γνώρισε ο επισκέπτης βλέποντας το μουσείο από έξω: μεγαλιθική δόμηση τοιχωμάτων αδρού μπετόν με εσόγλυφα μοτίβα αρχαίων σκαριών, ιδεογραμμάτων, λέξεων και στίχων του μύθου. Πού και πού σχισμές ανάμεσα στους λιθοπλίνθους επιτρέπουν επιμέρους θεάσεις της

Αργούς.

Μια γέφυρα, που καθώς την περνά ο επισκέπτης βλέπει από ψηλά την Αργώ κατά μέτωπο, οδηγεί στο δεύτερο θεματικό άξονα, αφιερωμένο στην τέχνη με θέμα την Αργοναυτική εκστρατεία, στο νότιο άκρο της ανατολικής «Συμπληγάδας», που έχει τη μορφή δρομικού, μακρόστενου κτιρίου.

Στη συνέχεια το ενδιαφέρον εστιάζεται στο αντίγραφο της Αργούς, ορατό από όλο το μήκος της ανατολικής πτέρυγας και από μια εξέδρα – παρατηρητήριο. Κατεβαίνοντας μια σκάλα ο επισκέπτης θα βρεθεί στην κάτω στάθμη, πολύ κοντά στην επιφάνεια του νερού, σε χώρο ευρύχωρο, σαν προκυμαία. Η ανατολική περιοχή της «προκυμαίας» είναι αφιερωμένη σε εκπαιδευτικά προγράμματα.

Ο κεντρικός χώρος όπου εκτίθεται η Αργώ είναι τεχνικά εξοπλισμένος έτσι ώστε το σκαρί να μη προσλαμβάνεται ως στατικό έκθεμα: ένας μηχανισμός πρόκλησης κυματισμού στο ρηχό νερό και μηχανές προβολής στην ημιδιάφανη οροφή της αίθουσας δημιουργούν ένα δυναμικό σκηνικό, που εμφανίζουν το πλοίο άλλοτε να περνά μέσα από καταιγίδα κι άλλοτε να πλέει σε νηνεμία, με το μυθικό περιστέρι να διασχίζει τον ουρανό, ξεφεύγοντας από τις Συμπληγάδες.

Η επίσκεψη τελειώνει στο πωλητήριο – café, που επεκτείνεται στο ύπαιθρο, δίπλα στο νερό, απέναντι από την είσοδο του πάρκου. Στην κάτω στάθμη προβλέπεται δευτερεύουσα διαδρομή των επισκεπτών: από το πωλητήριο – café μπορούν μέσω γέφυρας να φτάσουν στο φουαγιέ, που δίνει πρόσβαση στο βεστιάριο και στους χώρους υγιεινής του κοινού. Το φουαγιέ επικοινωνεί με σκάλα και ανελκυστήρα με τον χώρο υποδοχής της άνω στάθμης. Νοτίως του φουαγιέ διατάσσονται τα γραφεία του προσωπικού με τους βοηθητικούς χώρους τους.

Όλοι οι χώροι του Μουσείου είναι προσβάσιμοι από ΑΜΕΑ, μέσω των ανελκυστήρων των δύο πτερύγων. Προσβάσιμες από ΑΜΕΑ είναι και οι δύο στάθμες της Αίθουσας Διαλέξεων: το κάτω επίπεδο της πλατείας προσπελάζεται από τη βορειοδυτική θύρα εξόδου και το άνω επίπεδο του εξώστη μέσω των ανελκυστήρων της δυτικής πτέρυγας. Η προσέγγιση των ΑΜΕΑ στο Μουσείο γίνεται από το χώρο στάθμευσης στο ανατολικό όριο του οικοπέδου, όπου προβλέπονται και αντίστοιχες θέσεις.

Ο περιβάλλον χώρος του μουσείου διακρίνεται σε τρεις επιμέρους ενότητες. Η προς ανατολάς περιοχή μέχρι τα όρια της λιμενικής ζώνης διαμορφώνεται σε χώρο στάθμευσης, με παρεμβολή παρτεριών με χαμηλή φύτευση και δέντρα ανάμεσα σε θέσεις στάθμευσης ιδιωτικών αυτοκινήτων. Η προς δυσμάς περιοχή διαμορφώνεται

σε μικρό άλσος, με ζώνες χαμηλής φύτευσης και πεύκα υψίκορμα στη σειρά. Η προς νότον περιοχή διαμορφώνεται σε μικρή αστική πλατεία, με στρώση μεγάλων πλακών νεροπλυμένου βοτσαλοδέματος, μέχρι τα όρια του άλσους του Πεδίου του Άρεως (εικ.6).¹⁰²

Το αρχιτεκτονικό γραφείο KIZIS Architects έχει εργαστεί εντατικά και σε άλλα έργα που αφορούν μουσεία, κέντρα πολιτισμού, αποκαταστάσεις και επαναχρήσεις διατηρητέων κτηρίων τόσο στην Αθήνα όσο και στην περιφέρεια. Για την πόλη του Βόλου, το αρχιτεκτονικό γραφείο στο παρελθόν είχε αναλάβει τη μετατροπή και τον σχεδιασμό του μουσείου πλινθοκεραμοποιείας Τσαλαπάτα αλλά και την ανακαίνιση του κτηρίου Τσικρίκη, στο οποίο πλέον στεγάζονται κάποιες από τις υπηρεσίες του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Αναφορικά με το μουσείο της Αργούς, η πρόταση του γραφείου, αποτελεί πράγματι την καλύτερη δυνατή λύση, καθώς δημιουργεί ένα χώρο, δίχως ογκώδη παρουσία όντας σε συνάρτηση με το περιβάλλον τοπίο. Πιθανότατα η χρήση του αδρού μπετόν να ξενίζει κάπως σε μια περιοχή που είναι κατά γενική ομολογία πράσινη, ωστόσο το κτήριο συνδιαλέγεται έξυπνα με το αντίθετο ρεύμα της Λεωφόρου Αθηνών, όπου κυριαρχεί η σύγχρονη δόμηση. Η διακριτική του παρουσία λειτουργεί ευνοϊκά σε σχέση με τον υπόλοιπο αστικό ιστό της περιοχής, ενώ ταυτόχρονα αναβαθμίζει μια κατά τα άλλα κενή και αμήχανη ζώνη στην είσοδο της πόλης. Η έκταση των εκθεσιακών χώρων είναι σχετικά μικρή, καθώς έμφαση δίνεται, όπως παρατηρούμε, τόσο στον εξωτερικό προαύλιο χώρο, όπου θα ελλιμενίζεται η Αργώ, όσο και στην ομολογουμένως μεγάλη αίθουσα συνεδρίων. Τόσο η αρχιτεκτονική διάπλαση όσο και η αλληλουχία των χώρων είναι άρρηκτα συσχετισμένες με την μουσειολογική πρόταση, όπως αυτή αναπτύχθηκε στο στάδιο του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού.

Ένα από τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας αφορά τη μουσειολογική μελέτη του μουσείου. Για μια πιο καθαρή και σφαιρική εικόνα του ζητήματος αυτού είχα την ευκαιρία να επικοινωνήσω και να συναντηθώ με την Παρή Καλαμαρά, προϊστάμενη της Εφορείας εναλίων αρχαιοτήτων και εξωτερική συνεργάτιδα του αρχιτεκτονικού γραφείου για τη μουσειολογική μελέτη του μουσείου της Αργούς. Σύμφωνα με την κ. Καλαμαρά, σκοπός του μουσείου δεν είναι να επιβαρύνει τον επισκέπτη με μια εξαντλητική και λεπτομερή αφήγηση του μύθου της αργοναυτικής εκστρατείας. Η μουσειολογική πρόταση στηρίζεται στους εξής άξονες-ερωτήματα: τι

¹⁰² <https://www.thenewspaper.gr/2019/03/04/ayto-einai-to-neo-moyseio-tis-argoyis-paroysiastike-simera-apo-ton-dimo-voloy-eikones/>. Τελευταία είσοδος 15/10/2019.

ιστορίες μπορώ να αφηγηθώ με αφορμή την Αργώ; Πώς ο μύθος μπορεί να συμβάλλει στην κατανόηση της αρχαιότητας;

Έτσι, σύμφωνα με τα παραπάνω, η πρόταση χωρίζεται σε τρεις βασικές ενότητες. Η πρώτη ενότητα έχει ως στόχο την πληροφόρηση αναφορικά με τον ίδιο το μύθο, αλλά όχι με σκοπό την λεπτομερή εξιστόρησή του. Ο μύθος εδώ χρησιμοποιείται ως εργαλείο κατανόησης της δυναμικής που διαμορφώνει ο ίδιος στην αρχαιότητα. Σκοπός, δηλαδή, είναι μια λειτουργική ερμηνεία του. Τι σήμαινε ο μύθος για τους ανθρώπους της αρχαιότητας; Ως τι λογίζονταν και πώς επηρέαζε την καθημερινότητά τους; Ταυτόχρονα αναφορικά με την αργοναυτική εκστρατεία, προτείνεται η σύνδεση του μύθου με άλλους περιφερειακούς, δηλαδή με άλλους μυθολογικούς κύκλους κυρίως με αφορμή τους πρωταγωνιστές. Η δεύτερη ενότητα έχει ως θέμα την επιβίωση του μύθου σήμερα. Πώς δηλαδή έχει επιβιώσει ο μύθος σήμερα μέσω της τέχνης σε παραστάσεις αγγείων, στη ζωγραφική, στο θέατρο κ.ο.κ. Αυτή η ενότητα επιδιώκει να αποτελέσει σημείο συναναστροφής με τους επισκέπτες με στόχο την διεξαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκδηλώσεων. Τέλος, η τρίτη ενότητα με τίτλο «Η Αργώ στα αστέρια» ασχολείται με το μύθο σε έναν άλλο επιστημονικό χώρο, αυτό της αστρονομίας. Στην ενότητα αυτή θα προβάλλονται, σε ένα είδος πλανητάριου ή αίθουσας προβολών βίντεο, οι αστερισμοί που αφορούν την αργοναυτική εκστρατεία στα πλαίσια και πάλι εκπαιδευτικών προγραμμάτων και επικοινωνίας με το κοινό.¹⁰³

Παρατηρούμε ότι τόσο η οργάνωση του χώρου όσο και το μουσειολογικό σκεπτικό, επιδιώκουν μια αφήγηση του μύθου υπό το πρίσμα μιας συγκεκριμένης ιστορικής στιγμής, αυτής του σήμερα, χωρίς καμία διάθεση να παρασύρουν τον επισκέπτη σε μια προσομοίωση ενός ταξιδιού στο παρελθόν. Η μόνη υπόνοια, αφορά το χώρο τους βασικούς κτηριακούς όγκους που παριστάνουν τις συμπληγάδες και την Αργώ που «ίπταται» στη ρηχή λίμνη του προαύλιου χώρου.

Βασικό μέλημα του μουσειολογικού σκεπτικού, ωστόσο, είναι η διερεύνηση του εκτοπίσματος του μύθου σε πτυχές, κυρίως, της σύγχρονης ζωής. Κάτι τέτοιο δεν είναι φυσικά απλό γιατί επιβάλλει στο μουσείο μια διαρκή επανεπινοήση της ταυτότητας των δραστηριοτήτων του. Η Αργώ, λειτουργεί ως το κοινωνικό αντικείμενο¹⁰⁴ της μόνιμης έκθεσης, ως η αφορμή, δηλαδή, για τις ιστορίες που θα

¹⁰³ Από την προσωπική συνέντευξη της γράφουσας με την. Παρή Καλαμαρά, προϊστάμενης Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων Αθηνών. 29/10/2019.

¹⁰⁴ Simon 2010, κεφάλαιο 4.

επιλέξει το μουσείο να οργανώσει και να αφηγηθεί. Το μουσειολογικό πρόγραμμα που προτάθηκε κάνει μια, αν μη τι άλλο, αξιόλογη προσπάθεια στο να μην περιπέσει σε κάτι αυτοαναφορικό και εσωστρεφές, όπως οι προτάσεις του θεματικού πάρκου που είδαμε παραπάνω. Με γνώμονα την κατανόηση του μύθου με βασική συνιστώσα το σήμερα, δίνει την ευχέρεια στους μελλοντικούς διαχειριστές του μουσείου να μπορούν να αφηγηθούν πολλαπλές ιστορίες. Το πρόβλημα, ωστόσο, τελικά δεν έγκειται στο κατά πόσο έχουμε στα χαρτιά ένα σύγχρονο μουσείο προσανατολισμένο μουσειολογικά στο παρόν με προσεκτικό και προσγειωμένο σχεδιασμό και απαλλαγμένο από τις ιδεοληπτικές αγκυλώσεις του παρελθόντος, αλλά στο κατά πόσο είναι ρεαλιστικό είναι να πραγματοποιηθεί.

Σύμφωνα με τις τελευταίες εξελίξεις, η υπουργός πολιτισμού Λίνα Μενδώνη, διεμήνυσε σχετικά με το νέο Μουσείο της Αργούς ότι το έργο είναι πια ώριμο και το μόνο που μένει είναι η εξεύρεση χρηματοδότησης.¹⁰⁵ Αναφορικά με τη χρηματοδότηση, η σημερινή πολιτική ηγεσία του δήμου δεσμεύτηκε για την άμεση διερεύνηση των δυνατοτήτων χρηματοδότησης είτε από ευρωπαϊκά προγράμματα επιχορήγησης είτε μέσω προγράμματος δημοσίων επενδύσεων. Σε περίπτωση που τίποτα από τα δύο δεν καρποφορήσει, ο δήμαρχος Βόλου δεσμεύτηκε το έργο να υλοποιηθεί με πόρους του δήμου.¹⁰⁶ Για την ώρα έχει συσταθεί η επιτροπή παρακολούθησης του Μουσείου της Αργούς με επικεφαλής τον πρώην δήμαρχο Βόλου Αλέκο Βούλγαρη, που διενεργεί όλες τις απαραίτητες διαδικασίες για την προώθηση των εργασιών που εκκρεμούν.

¹⁰⁵ <https://www.thenewspaper.gr/2019/10/01/prasino-fos-apo-mendoni-gia-to-moyseio-tis-argoys-ti-egine-sti-synantisi-me-ton-a-mpeo-eikones/#>. Τελευταία είσοδος 3/2/2020.

¹⁰⁶ <https://volos.ert.gr/blog/2019/03/04/paroyasiastike-i-meleti-gia-to-moyseio-tis-argoys/>. Τελευταία είσοδος 3/2/2020.

6. Συμπεράσματα

Μυθοκινητική στα στενά όρια μιας τοπικής κοινωνίας: το παράδειγμα της αργοναυτικής εκστρατείας

Στο πρώτο κεφάλαιο κάναμε λόγο για την έννοια της μυθοκινητικής, όπως αυτή εκφράστηκε τελικά από τους John Armstrong και Antony D. Smith στα έργα τους *Nations Before Nationalism* και *The Ethnic Origins of Nations* αντίστοιχα.

Η έννοια της μυθοκινητικής αναφέρεται στην ιδιότητα που έχει ο μύθος να λειτουργεί ως ιδρυτική ιστορία, η οποία καλλιεργεί σε μια εθνοτική ομάδα την αίσθηση του συνανήκειν και ταυτόχρονα της αναθέτει, κατά κάποιο τρόπο, ένα σκοπό.

Αποδεσμεύοντας τη μυθοκινητική από τη διαδικασία αποκλειστικά του εθνογενετικού φαινομένου και λαμβάνοντας υπόψη της διαδικασίες συγκρότησης μιας συλλογικής ταυτότητας, παρατηρούμε ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μεθοδολογικό εργαλείο και στη συζήτηση περί συγκρότησης της ταυτότητας μιας τοπικής κοινωνίας. Αν και ο όρος «τοπικός» χρήζει περαιτέρω ανάλυσης, καθώς έχει έναν σύνθετο και δυναμικό χαρακτήρα, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία με τις ριζικές αλλαγές που υφίσταται ο ανθρώπινος πληθυσμός (βλ. μετανάστευση) και οδεύουμε περισσότερο στην αποδόμηση παρά στη συγκρότησή του, στη συγκεκριμένη περίπτωση τον χρησιμοποιούμε για να ορίσουμε μια τοπική κοινωνία με συγκεκριμένα γεωγραφικά όρια. Κάνουμε λόγο επομένως για το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει ο μύθος ως κατευθυντήρια δύναμη για την κοινωνική ομάδα σε μια δεδομένη χωροχρονική κατάσταση.

Ο τρόπος με τον οποίο ο μύθος της αργοναυτικής εκστρατείας δρομολόγησε μια σειρά από πράξεις στα στενά όρια της πόλης είναι αδιαμφισβήτητα αξιοπρόσεκτος. Από τα μνημεία και την προσπάθεια αναβίωσης του ταξιδιού μέχρι την άρθρωση του πολιτικού λόγου και τις προμελέτες του μουσείου, η δύναμη που άσκησε το ίδιο το αφήγημα ήταν καθοριστικής σημασίας για τη δημιουργία της αυτοεικόνας της πόλης.

Η ανάγκη κωδικοποίησης και της τοπικής ταυτότητας του Βόλου πίσω από ένα σύμβολο/ σήμα-κατατεθέν δρομολογήθηκε με την εργαλειοποίηση ενός απώτερου παρελθόντος και την προσπάθεια ενσωμάτωσής του στην τοπική ιστορία. Η προσπάθεια οικειοποίησης αυτού το παρελθόντος συνέβη μέσω συγκεκριμένων επινοημένων τελετουργικών μνήμης, όπως η προσπάθεια θέσπισης του ετήσιου

θεσμού των Αργοναυτικών, η ανακατασκευή του μυθικού πλοίου, η αναβίωση του ταξιδιού και η επακόλουθη κινηματογράφηση του, η σύνθεση πρωτότυπης μουσικής, η τελετή καθέλκυσης με επίσημους καλεσμένους της κυβέρνησης και φυσικά με την κατασκευή ενός μουσείου. Και πράγματι, συνέβησαν ή έστω προτάθηκαν όλα εκείνα τα πράγματα, που αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο, δηλαδή η μιμητική πράξη, η κατασκευή των νοηματικά προσδιοριζόμενων αντικείμενων και η επικοινωνιακή διαμεσολάβηση, που τελικά συνέπραξαν στο να εγγραφεί η, νέα – τουλάχιστον- αργοναυτική «εκστρατεία» στη πολιτισμική μνήμη της πόλης. Οι βιωματικές επικλήσεις του συλλογικού φαντασιακού ωστόσο γυρεύουν καθόλη τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας την επιστημονική και θεσμική τεκμηρίωση του εγχειρήματος. Είτε μέσω επετειακών συνεδρίων και ημερίδων είτε μέσω του μεγαλύτερου, ίσως, θεσμικού και εγγυητικού παράγοντα της κατοχύρωσης της συλλογικής μνήμης, αυτόν του μουσείου. Το μουσείο, καλείται να λειτουργήσει ως ένας βιωματικός τόπος μνήμης, ως ο χώρος που θα λειάνει την απόσταση ανάμεσα στο απώτερο παρελθόν που διαδραματίζεται ο μύθος με το σήμερα. Ως ο χώρος που η αναδυόμενη πολιτισμική ταυτότητα θα «νικήσει» τελικά τη λήθη.

Το συγκεκριμένο μουσείο έχει δυνητικά όλες τις ευκαιρίες να λειτουργήσει ως κάτι πρωτοποριακό, απομακρυσμένο από τις αγκυλώσεις του παρελθόντος μόνο εάν το όραμα των ιθυνόντων του ξεφύγει από τις μνημοπολιτικές στρατηγικές που σκοπό έχουν να συνθέσουν ιδιότυπες και ατελείς εκδοχές μιας πολιτισμικής ταυτότητας προς πώληση. Επιπλέον, ακριβώς επειδή έχει περάσει σχεδόν μια δεκαετία από τις τελευταίες συζητήσεις για τον στόχο αυτού του μουσείου και στην πορεία έχουν αναδυθεί άλλα αξιόλογα και δυναμικά παραδείγματα, όπως αυτό του Μουσείου Πόλης του Βόλου, είναι απαραίτητος ο επαναπροσδιορισμός των στόχων του. Τέλος, ίσως είναι προτιμότερο, η νέα Αργώ να μεταφερθεί εκεί και να λειτουργήσει ως το κοινωνικό αντικείμενο μιας έκθεσης προσανατολισμένης στο σήμερα, παρά να στολίζεται στις χριστουγεννιάτικες εκδηλώσεις του δήμου ή να άγεται και να φέρεται σε οποιαδήποτε γιορτή, επέτειο και τελετές έναρξης αθλητικών γεγονότων (εικ.10, 11, 12).

Οι επώνυμοι ήρωες, οι ανώνυμοι αγρότες

Ένα από τα ερωτήματα που προκύπτουν μέσα από τη διερεύνηση της μελέτης περίπτωσης είναι γιατί δημιουργήθηκε μια τόσο εμμονική σχέση με το μύθο της αργοναυτικής εκστρατείας και των επώνυμων ηρώων της. Η επινόηση των δεσμών

της σημερινής τοπικής κοινωνίας του Βόλου με το απώτερο παρελθόν του μύθου συντελέστηκε με συμβολικές τακτικές και υπήρξε αποτέλεσμα μιας μακροχρόνιας διαδικασίας που εργαλειοποιήθηκε κυρίως από τις εκάστοτε δημοτικές αρχές στο πλαίσιο αυτού που σήμερα ονομάζουμε city branding και που επιβάλλει η νέα κοινωνικοοικονομική, παγκοσμιοποιημένη, νεοφιλελεύθερη συνθήκη. Είναι οξύμωρο να διεκδικούμε μια θέση στη μετανεωτερικότητα με εργαλεία της προνεωτερικότητας, αλλά εκεί ακριβώς, στο επικοινωνιακό χάσμα έγκειται ο ρόλος του «μεσολαβητή», του πολιτιστικού διαχειριστή και ίσως το ίδιο το νόημα της πολιτιστικής διαχείρισης.

Κάναμε σε προηγούμενο κεφάλαιο μια αναδρομή στο 1968 και την οργάνωση της έκθεσης για το νεολιθικό Σέσκλο και Διμήνι, στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου από το Γιώργο Χουρμουζιάδη. Σε εποχή εξόχως δύσκολη και ριψοκίνδυνη ο Χουρμουζιάδης αποσυνδέει τη νεολιθική εποχή από το γραμμικό εθνικό αφήγημα, αναδεικνύοντας τις υλικότητες του παρελθόντος ως συλλογικές κοινωνικές δραστηριότητες παρά ως ατομικές ευαισθησίες.

Θα έλεγε κανείς ότι μπαίνουμε στη διαδικασία να συγκρίνουμε ανόμοια πράγματα, ωστόσο ας μείνουμε στο γεγονός ότι έχουμε να κάνουμε με τη διαχείριση δύο διαφορετικών εκδοχών της αρχαιότητας, από δημόσιους φορείς και στις δύο περιπτώσεις. Στην αξιακή κλίμακα του σήμερα φαίνεται πως η ιεραρχημένη κοινωνία της μυκηναϊκής εποχής που υποτίθεται διαδραματίζεται ο μύθος, υπερέχει της «ανώνυμης» νεολιθικής εποχής. Φυσικά, το νεολιθικό παράδειγμα χρησιμοποιήθηκε ακριβώς επειδή ο τρόπος διαχείρισής του έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Το ζήτημα που τίθεται εδώ είναι πιο παρελθόν κρίνεται άξιο προβολής και πιο όχι. Πού επενδύεται περισσότερη ενέργεια και για ποιους λόγους. Το γεγονός ότι ο μύθος προσφέρει μια έτοιμη ιστορία, με αρχή μέση και τέλος, με επώνυμους ήρωες που θυσιάζονται για την αποκατάσταση της δικαιοσύνης, με συνδηλώσεις που είναι διάχυτες σε όλη τη πόλη, διευκολύνει τη μετατροπή του σε πολιτιστικό προϊόν. Είναι ένα επιθυμητό παρελθόν, το οποίο κρίθηκε άξιο να λειτουργήσει ως σήμα κατατεθέν της πόλης και κομμάτι της μνήμης της.

«Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος;»

Σε ένα από τα βίντεο παραγωγής του Δήμου Βόλου, όπου καταγράφονται οι εμπειρίες των εθελοντών κωπηλατών της Αργούς, ένας σύγχρονος Αργοναύτης λέει πως «ο μύθος της αργοναυτικής εκστρατείας είναι το παραμύθι με το οποίο

μεγαλώσαμε όλοι οι Βολιώτες», λίγο παρακάτω ένας άλλος ενθουσιάζοντας την άφιξη της νέας Αργούς στο Σούνιο, κάτω από ναό του Ποσειδώνα, εξομολογείται «πως ένιωσα σαν αρχαίος Έλληνας». Αυτές και μόνο οι δηλώσεις φανερώνουν πως δε χρειάζεται κάποιου είδους θεσμική επιβεβαίωση για το εάν πραγματοποιήθηκε ή όχι το μυθικό ταξίδι. Με τις ενέργειες των τελευταίων τριάντα πέντε ετών, στις οποίες αναφερθήκαμε εκτενώς στο παρόν πόνημα, ο μύθος τελικά ενεγράφη στο συλλογικό φαντασιακό των κατοίκων της μικρής επαρχιακής πόλης. Το ίδιο βίντεο σε μια βαθιά συγκινησιακή γλώσσα, καταλήγει ως εξής: «Καθημερινά η αρχαιολογική και η επιστημονική έρευνα αναζητούν αν ο μύθος κρύπτει νουν αληθείας. Όμως εδώ, σε αυτόν τον τόπο τον μυθικό, που οι θρύλοι φωτίζουν κάθε γωνιά του, επιλέγουμε να πιστέψουμε ότι ο Ιάσωνας ξεκίνησε με τους άλλους Έλληνες ήρωες να φέρουν από την Κολχίδα το χρυσόμαλλο δέρας του κριαριού του Δία. Γι' αυτό κατασκευάσαμε την Αργώ. Γι' αυτό τόσοι άνθρωποι στο Βόλο πιστέψαμε στο όνειρο αυτό, ακόμα κι όταν έδειχνε σχεδόν αδύνατο. Γι' αυτό εμείς εδώ στο Βόλο και στο Πήλιο λέμε πως ό,τι κι αν ακούσει κανείς εδώ, όσο κι αν μοιάζει μύθος, τελικά είναι αλήθεια. Η Αργώ, οι αργοναύτες και η ιστορία της αργοναυτικής εκστρατείας περιμένουν τους επισκέπτες σήμερα στην παραλία του Βόλου και αύριο στο Μουσείο της Αργούς. Άλλωστε, πόσες ευκαιρίες έχει κανείς στη ζωή του να αγγίξει έναν ολοζώντανο θρύλο;»¹⁰⁷

Ο επιτελεστικός χαρακτήρας της αναβίωσης, η ενσώματη εμπειρία που προσέφερε το ταξίδι και η οποία διαχύθηκε στη συλλογική μνήμη του σώματος των πολιτών με κάθε δυνατή ευκαιρία, δε χρειάστηκε εν τέλει καμία θεσμική επικύρωση, κι αν κατά καιρούς επιδιώχθηκε από ορισμένους, συνέβη πιθανότατα για να κεντρίσει το ενδιαφέρον ορισμένων θεσμικών λειτουργών ή κατά κάποιο τρόπο να επικυρώσει το εγχείρημα της αναβίωσης.

Το μυκηναϊκό παρελθόν τεκμηριώνεται αρχαιολογικά στον Βόλο, τόσο στο άμεσο περιβάλλον της πόλης, όπως φανερώνουν οι πρόσφατες ανασκαφές στην περιοχή «Πευκάκια», όσο και στην περιοχή του Διμηνίου πλάι στον νεολιθικό οικισμό. Τα ευρήματα τεκμηριώνουν την άμεση σχέση των δύο περιοχών, χωρίς ωστόσο να έχει καταστεί σαφές αν κάποια από τις δύο θέσεις ταυτίζεται με την αρχαία Ιωλκό. Οι ανασκαφές δεν τεκμηριώνουν την ύπαρξη βασιλιάδων, μυθικούς ήρωες που σκοπό είχαν να αποκαταστήσουν την δικαιοσύνη και την αιώνια πίστη

¹⁰⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=9Hpeo0ZpILA>. Τελευταία είσοδος 19/12/2019.

τους σε αυτή, περιπέτειες και άθλους προς εκπλήρωση. Μπορούν, ωστόσο, να φανερώσουν τα δίκτυα που δημιουργούνται μέσω της ανθρώπινης δραστηριότητας και που κάποια από τα ίχνη τους έχουν επιβιώσει έως και σήμερα. Δίκτυα που τα ίχνη τους διαγράφηκαν μέσω της καθημερινής πάλης για επιβίωση, η επίτευξη της οποίας δρομολογείται από διάφορες πράξεις, όπως η κατασκευή οικιών, η οχύρωση, τα εξερευνητικά ταξίδια για την εξεύρεση πρώτων υλών. Ίσως κάποια στιγμή στο μέλλον τα αληθοφανή στοιχεία του μύθου επιβεβαιωθούν με αδιάσειστα στοιχεία, ωστόσο η δική μας ζωή δεν θα έπρεπε να (εκ)πορεύεται από ένα πιθανό επεισόδιο που διαδραματίζεται σε ένα ένδοξο και απώτερο παρελθόν, από το οποίο προσπαθούμε να αντλήσουμε και να επικυρώσουμε την ταυτότητά μας.

Ο Paul Valery στο βιβλίο του «Ματιές στο σύγχρονο κόσμο», στο δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «Περί ιστορίας», γράφει τα εξής: «Η Ιστορία είναι το πιο επικίνδυνο προϊόν που παρήγαγε η χημεία του εγκεφάλου. Οι ιδιότητές της είναι πασιγνώστες. Κάνει τους ανθρώπους να ονειρεύονται, μεθάει τους λαούς, τους δημιουργεί ψευδοαναμνήσεις, καθιστά υπερβολικά τα ανακλαστικά τους, διατηρεί ανοιχτές τις παλιές πληγές τους, διαταράσσει την ησυχία τους, τους οδηγεί στη μεγαλομανία ή στη μανία καταδιώξεως και καθιστά τα έθνη πικρόχολα, αλαζονικά, ανυπόφορα και ματαιόδοξα. Η Ιστορία δικαιώνει αυτό το οποίο θέλουμε: δεν διδάσκει τίποτε απολύτως, διότι περιλαμβάνει τα πάντα και δίδει παραδείγματα περί πάντων.¹⁰⁸

Ο Paul Valery είναι ένας άνθρωπος του καιρού του. Τα γραπτά του φανερώνουν τις ανησυχίες ενός φιλελεύθερου διανοούμενου του μεσοπολέμου. Κάποιος θα μπορούσε εύκολα και τεκμηριωμένα να διαφωνήσει με σημεία του-όμορφου κατά τα άλλα- αποσπάσματος του Valery. Ωστόσο δε μπορούμε να παραβλέψουμε ορισμένα ψήγματα αλήθειας στο λόγο του ` μένει μονάχα να δούμε τι θα διαλέξουμε. Θα συνεχίσουμε να ζούμε στο παραμύθι, ως ανδρείκελα ενός παρελθόντος που μας επιβάλει τις πράξεις του σήμερα ή θα χρησιμοποιήσουμε το παρελθόν για να κατανοήσουμε, εν τέλει, όχι τι μας ενώνει με πιθανούς ήρωες/προγόνους που πιθανόν να έζησαν στον ίδιο τόπο με εμάς αλλά τι μας ενώνει με τους πραγματικούς, μη φανταστικούς, ανθρώπους όχι μονάχα μιας στενά γεωγραφικά ορισμένης πόλης, αλλά ολόκληρου του κόσμου. Στο απόλυτα επιθυμητό παρελθόν του μύθου, που με τόση μαεστρία οργανώθηκε, (ανα)βιώθηκε και ενεγράφη

¹⁰⁸ Valery 1994, σελ. 59

στο πολιτικό φανταστικό του σώματος των πολιτών, δεν θα πρέπει να εναποθέτουμε καμία ελπίδα. Δεν οφείλουμε να περιμένουμε να μας διδάξει κάτι για κανένα ένδοξο παρελθόν, για κανέναν μυθικό βασιλιά που ταξίδεψε στα πέρατα του κόσμου. Αν κάτι τελικά προσφέρει η μυθική κληρονομιά είναι ένα παράθυρο στο τρόπο αντίληψης του παρελθόντος από τους ανθρώπους του παρόντος. Αν κάπως εμείς καλούμαστε να διαχειριστούμε αυτή τη κληρονομιά είναι να την αντιμετωπίσουμε ακριβώς έτσι, με γνώμονα το σήμερα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικ. 1: Σφρηάλατο ομοίωμα της Αργούς στην παραλία του Βόλου

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Εικ. 2: Ο κεντρικός κόμβος διέλευσης οχημάτων του Βόλου με το νέο ομοίωμα της Αργούς

Πηγή: www.iapopsi.gr

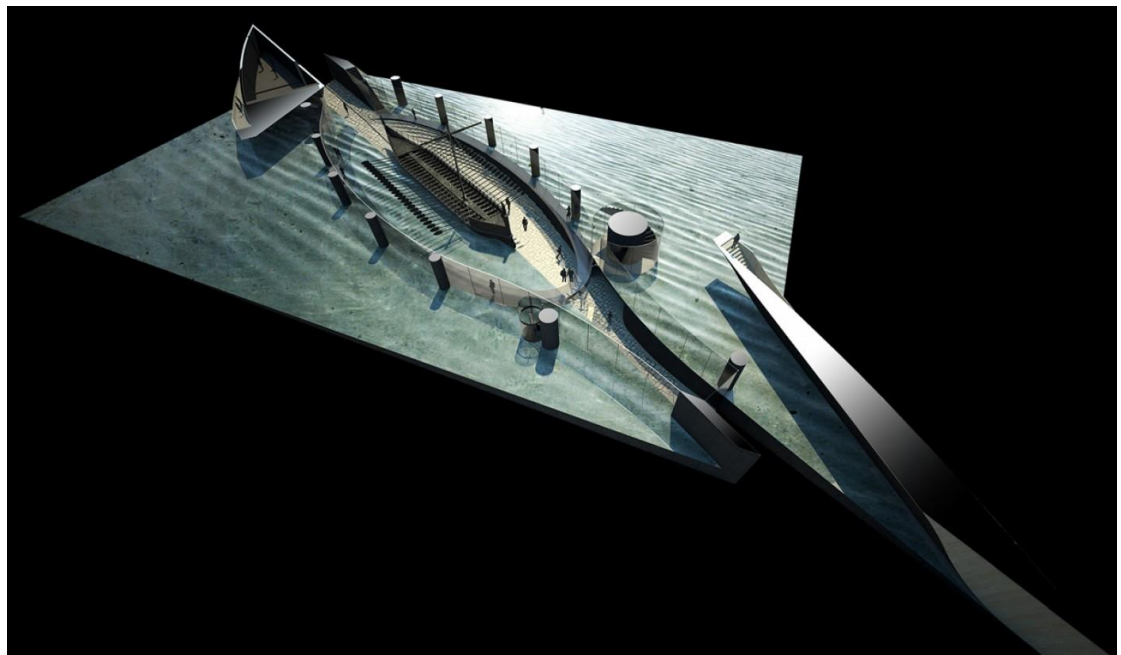
Εικ.3: Η τοιχογραφία με σκηνές της αργοναυτικής εκστρατείας στο τοιχίο του ΟΣΕ, βρίσκεται ανάμεσα στο αμαξοστάσιο του ΟΣΕ και το εμπορικό κέντρο Old City.

Πηγή: <https://urbanact.gr/mural-art-projects/476-jason-and-the-argonaut-volos,-greece,-2019.html>

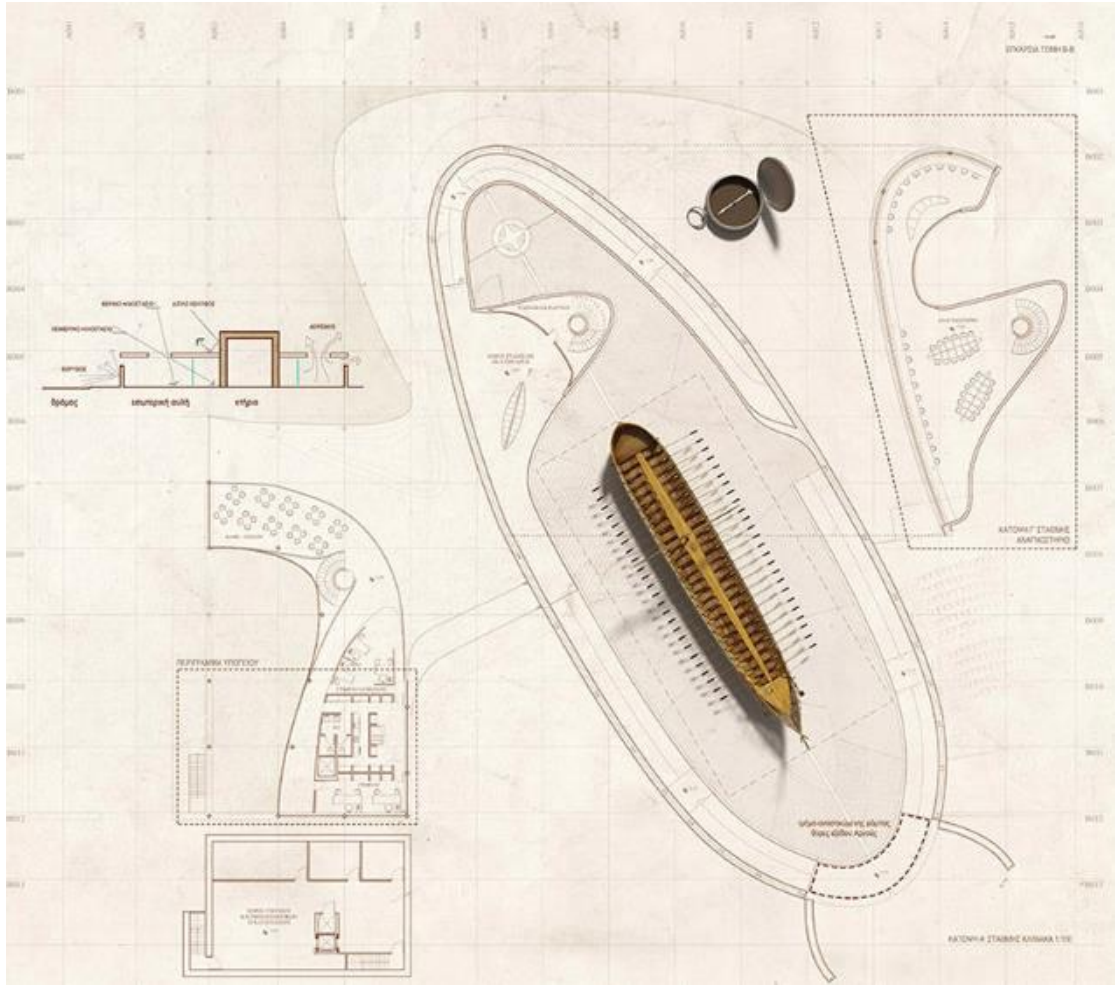
Εικ. 4: Το νέο Μουσείο της Αργούς. Φωτορεαλιστική απεικόνιση της πρότασης του αρχιτεκτονικού γραφείου KIZIS Architects. (1^ο βραβείο)

Πηγή: <http://www.kizisarchitects.gr/gr/index.php/gr/projects/item/207-project51#null>

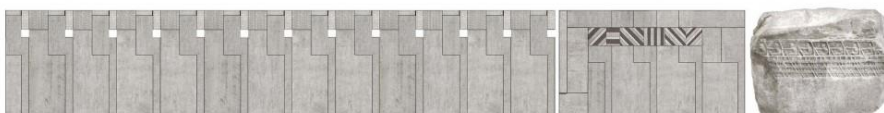
Εικ. 5: Το νέο Μουσείο της Αργούς. Προοπτικό σχέδιο της πρότασης του αρχιτεκτονικού γραφείου Tense Architecture Network. (2^ο βραβείο)

Πηγή: <https://www.tensearchitecture.net/project/argo#descr>

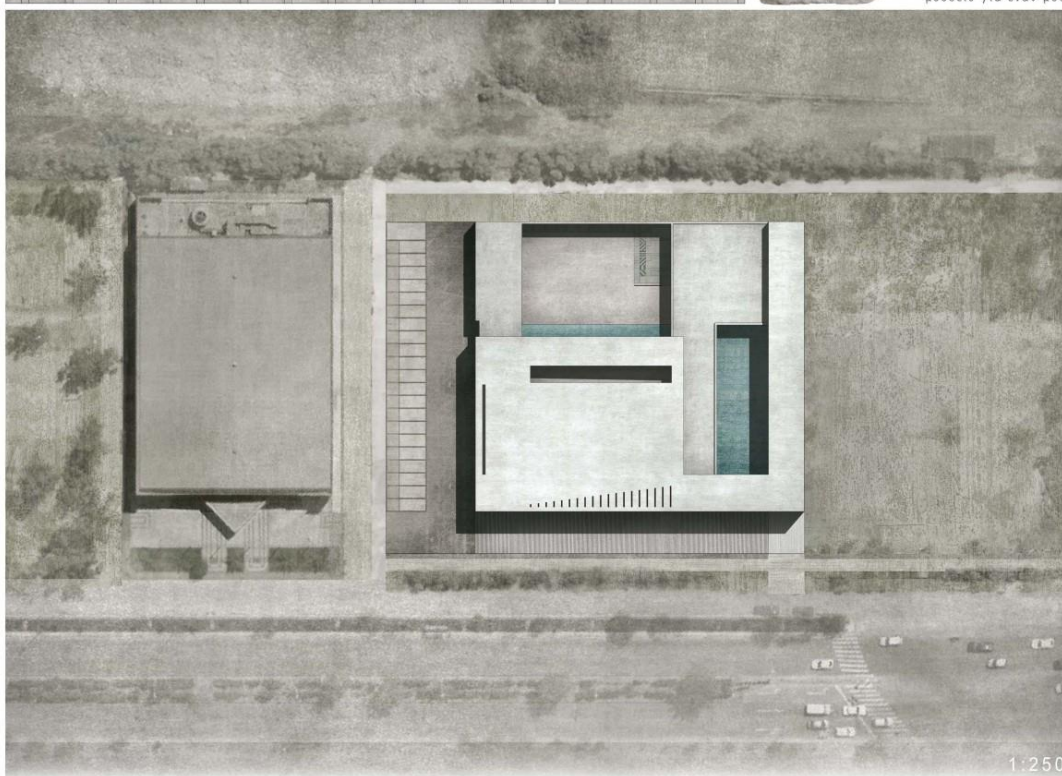

Εικ. 6: Το νέο Μουσείο της Αργούς: Κάτοψη και τομή της πρότασης του αρχιτεκτονικού γραφείου Petras Architecture.(2ο βραβείο).

Πηγή: <http://petras-architecture.com/#/vessel-argo/>

το ξύλινο σκαρί
 η κίνηση των κουπιών
 ο ρυθμός των κυμάτων
 η ευθεία της πλεύσης
 οι μαϊνάνδροι του ταξιδιού
 το βάθος του ορίζοντα
 μουσείο για έναν μύθο

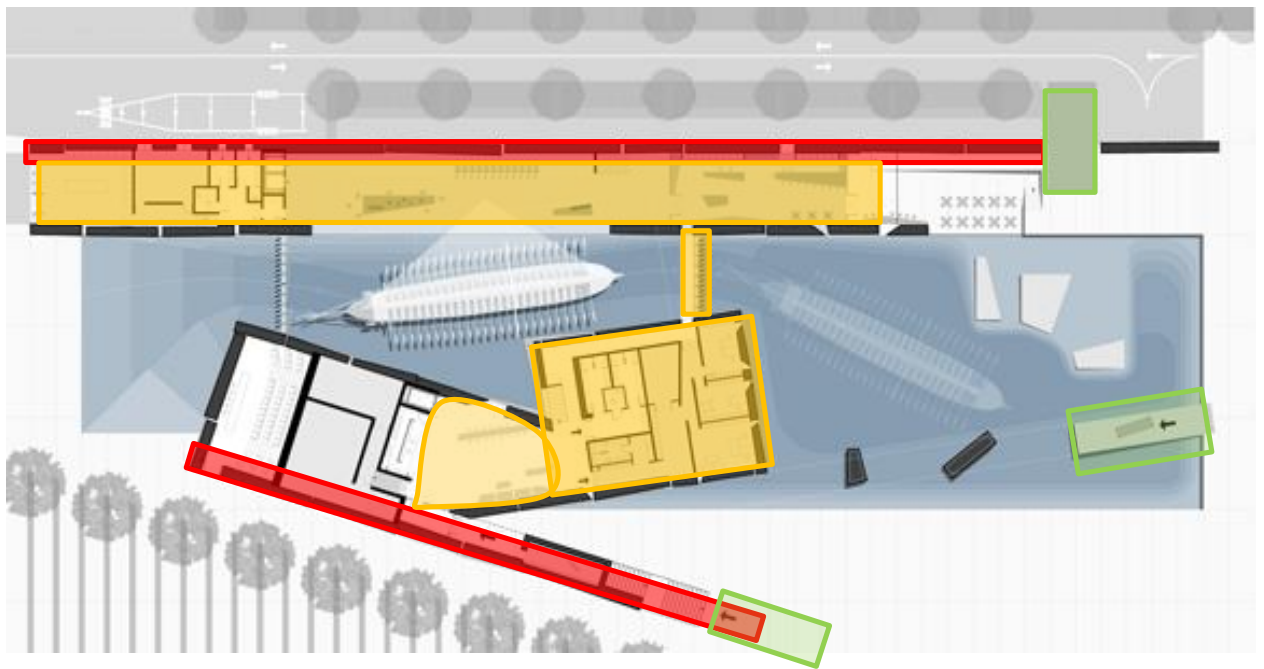
Εικ.7: Το νέο Μουσείο της Αργούς. Φωτορεαλιστική απεικόνιση όψης και κάτοψης της πρότασης των Κώστα Μανωλίδη και Ευαγγελίας Αποστόλου. (3^ο βραβείο).

Πηγή: <https://www.sadas-pea.gr/apotelesmata-diagonismou-proschedion-dimiourgia-mousiou-gia-tin-axiopiisi-tis-argous/>

Εικ.8: Το νέο Μουσείο της Αργούς. Κάτοψη και όψεις του γενικού σχεδίου (επάνω), φωτορεαλιστική απεικόνιση όψης (κάτω). (3^ο βραβείο).

Πηγή: <https://www.sadas-pea.gr/apotelesmata-diagonismou-proschedion-dimiourgia-mousiou-gia-tin-axiopiisi-tis-argous/>

Εικ. 9: Κάτοψη της προς υλοποίηση πρότασης για το νέο Μουσείο της Αργούς. Με κόκκινο οι δύο βασικοί άξονες οργάνωσης του Μουσείου, που παραπέμπουν στις συμπληγάδες πέτρες. Ενδιάμεσα ο χώρος που οργανώνονται οι θεματικές της έκθεσης. Με πράσινο οι τρεις βασικές εισοδοι στο μουσείο

Εικ. 10: Η Αργώ στη τελετή έναρξης του Πανευρωπαϊκού πρωταθλήματος Πόλο, για άγνωστους λόγους.

Πηγή: www.thenewspaper.gr

Εικ. 11: Η Αργώ στολισμένη για τις εορταστικές εκδηλώσεις των Χριστουγέννων του Δήμου Βόλου, για άγνωστους λόγους

Πηγή: www.thenewspaper.gr

Εικ 12: Η Αργώ στον εορτασμό της επετείου της 28^{ης} Οκτωβρίου, για άγνωστους λόγους

Πηγή: www.e-thessalia.gr

Βιβλιογραφία και πηγές

Armstrong, J. *Nations before Nationalism*, University of North Carolina, Chapel Hill, 1982.

Assmann, J. *Η πολιτισμική μνήμη. Γραφή, ανάμνηση και πολιτική ταυτότητα στους πρόιμους ανώτερους πολιτισμούς*, μτφρ. Διαμαντής Παναγιωτόπουλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 2017.

Baldick, C. *Oxford concise dictionary of Literary Terms*, Oxford University Press, Oxford, 1990.

Barthes, R. *Mythologies*, transl. by Annette Lavers, Hill and Wang, New York, 1984.

Bennett, T. *Pasts Beyond Memory: Evolution, Museums, Colonization*, Routledge, London and New York, 2004.

Bergson, H. *Matter and Memory*, transl. Nancy M. Paul & W. Scott Palmer, Digireads.com Publishing, 2010.

Catapoti, D. “A national Palimpsest: Authoring the History of the Greek Nation Through Alternative Museum Narratives.” in Dominique Poulot, Felicity Bodenstein & José María Lanzarote Guiral (eds) *Great Narratives of the Past. Traditions and Revisions in National Museums* (Conference proceedings from EuNaMus, European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Paris 29 June – 1 July & 25-26 November 2011.)

Eliade, M. *Aspects du mythe*, Gallimard, Παρίσι, 1996.

Foucault, M. “Of other spaces”, *Diacritics* 16 (1), 1986, σελ. 22-27.

Halbwachs, M. *On collective memory*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1992.

Hamilakis, Y. “A life in Ruins: Antiquity and National Imagination in Modern Greece”, στο S. Kane (επιμ.), *Archaeology and Nationalism in the Global Context*, 2003, Archaeological Institute of America, Boston, σελ.51-78.

Hamilakis, Y. & E. Yalouri, “Sacralising the past: The Cults of Archaeology in Modern Greece”, *Archaeological Dialogues* 6 (2), σελ.115-135.

Herzfeld, M. “The Absent Presence: Discourses of Crypto-Colonialism” in *South Atlantic Quarterly*, 101 (4): 899–926, The Duke University Press, 2002

Hutton, P. H. “Sigmud Freud and Maurice Halbwachs: The Problem of Memory in Historical Psychology, 1994, pp. 145-158.

- Jacobson, R. *Δοκίμια για τη γλώσσα της λογοτεχνίας*, μτφρ. Άρης Μπερλής, Εστία, Αθήνα, 2009.
- Leontis, A. *Topographies of Hellenism. Mapping the homeland*, Cornell University Press, Ίθακα και Λονδίνο, 1995.
- Nora, P. “Between memory and history”: les *Lieux de Memoire*”, *Representations* 26, 1989, σελ. 7-24.
- Plantzos, D. “Archaeology and Hellenic identity, 1896-2004: the frustrated vision” στο *A Singular Antiquity: Archaeology and Hellenic Identity in Twentieth century Greece*, 2008, σελ.11-30.
- Plantzos, D. “Time and the Antique: linear causality and the Greek art narrative” στο *A Singular Antiquity: Archaeology and Hellenic Identity in Twentieth century Greece*, 2008, σελ.253-269.
- Simon, N. *The Participatory Museum*, MUSEUM, Santa Cruz California, 2010.
- Valery, P. *Ματιές στο σύγχρονο κόσμο*, μτφ Νικολούδης Π. Ηλίας, Printa, Αθήνα, 1994.
- Vernant, J.P. *Μύθος και σκέψη στην αρχαία Ελλάδα. Μελέτες ιστορικής ψυχολογίας*, μτφρ. Στέλλα Γεωργούδη, «Ολκος»,χ.τ.ε.
- Voutsaki, S. “Archaeology and the construction of the past in 19th century Greece, στο Η. Hokwerda (επιμ.), *Constructions of Greek Past. Identity and historical consciousness from Antiquity to the present*, Egbert Forsten, Χρόνινγκεν, 2003, σελ.229-255
- Αντερσον, Μ. *Φαντασιακές κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του Εθνικισμού*, Νεφέλη, Αθήνα, 1997.
- Καρακάντζα, Ε. Δ. *Αρχαίοι Ελληνικοί Μύθοι. Ο Θεωρητικός Λόγος του 20^{ου} αιώνα για τα Φύση και την Ερμηνεία τους*, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2004.
- Κτενάς Π. *Η αναβίωση της αργοναυτικής εκστρατείας μέσα από την αναγέννηση του μυθικού καραβιού*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2012.
- Λε Γκοφ, Ζ. *Ιστορία και Μνήμη*, Νεφέλη, Αθήνα, 1998.
- Λιάκος, Α. « Προς επισκευήν ολομέλειας και ενότητος: η δόμηση του εθνικού χρόνου», στο Επιστημονική συνάντηση στη μνήμη του Κ.Θ. Δημαρά, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, Αθήνα, 1994.
- Λιάκος Α. *Πώς το παρελθόν γίνεται ιστορία;* Πόλις, Αθήνα, 2007.

Ο Βόλος και η περιοχή του στην ιστορική τους διαδρομή, Εταιρία Θεσσαλικών Ερευνών, Βόλος, 2004.

Παπαγεωργίου-Βενετάς, Α. *Αθήνα: ένα όραμα κλασικισμού*, Καπόν, Αθήνα, 2001.

Πλάντζος, Δ. *Το πρόσφατο μέλλον. Η κλασική αρχαιότητα ως βιοπολιτικό εργαλείο*, Νεφέλη, Αθήνα, 2016.

Σκοπετέα, Ε. *Το «πρότυπο βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα. Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)*, Πολύτυπο, Αθήνα, 1988.

Χαμηλάκης, Γ. *Το έθνος και τα ερείπιά του. Αρχαιότητα, αρχαιολογία και εθνικό φαντασιακό στην Ελλάδα*, μτφρ. Νεκτάριος Καλαϊτζής, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα, 2012.

Εφημερίδες

Ταχυδρόμος

Θεσσαλία

Thenewspaper.gr

Λοιπές πηγές

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου

Συνεντεύξεις

Βαγγέλης Γούσιος, πρώην πρόεδρος του Γραφείου Τουριστικής Επιχείρησης Βόλου.
6/6/2019.

Παρή Καλαμαρά, προϊστάμενη της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων Αθηνών.
29/10/2019.